

4-29-2018

18 Intartzag Daretsuyts

Krikor Guerguerian

Follow this and additional works at: https://commons.clarku.edu/genocide_various

Recommended Citation

Guerguerian, Krikor, "18 Intartzag Daretsuyts" (2018). *Genocide (Various Languages)*. 18.
https://commons.clarku.edu/genocide_various/18

This Book is brought to you for free and open access by the Private Materials (Archive 2) at Clark Digital Commons. It has been accepted for inclusion in Genocide (Various Languages) by an authorized administrator of Clark Digital Commons. For more information, please contact mkrikonis@clarku.edu, jodolan@clarku.edu.

EMVAL - L⁹⁴¹⁷

~~METRUKE~~

Scepty n/y

Ը. Մ. 1927

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒՔԻՆ ՔՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐԴԻ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Վերջացող տարուան ընթացքին թուրքիոյ Հանրապետութեան Դատական, Վարչական, Զինուորական, Առեւտրական, Հանրօգուտ շինութեանց, և վերջապէս ընդհանուր մարզերուն համար, արդիական օրէնքները գործադրութեան դրուելով, արմատական յեղաշրջման գլխաւոր հիմներն ալ գրեթէ աւարտած եղան:

Դատական գործադրութեան կողմէ, Վարչապետութեան ներկայացուած քաղաքային օրէնքին պատճառարանեալ բացատրագրին ընդհանուր դիմերուն մէջ ըսուած է թէ՛ «Կառավարութեան գլխաւոր նպատակը եղած է կրօնիչ բացարձակապէս անջատել աշխարհական կապերէն»:

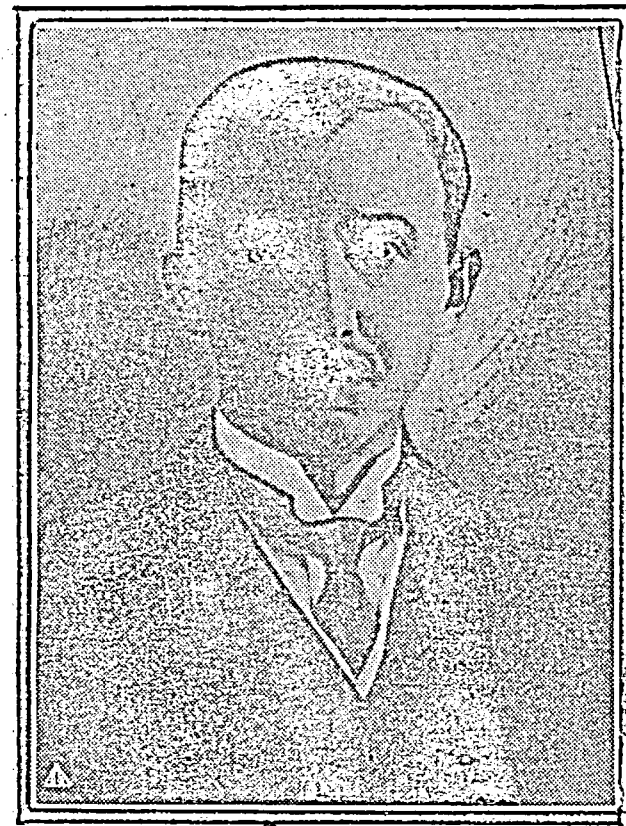
Այս դրութիւնը արդարեւ երաշխիք կ'ընծայէ բառնալու խտրականութեան ուղին, որ, հինէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է զանազան կրօնքներէ ու համայնքներէ բաղկացեալ ազգերու մէջ:

Յիշեալ հաւատարմութիւնը՝ գլխաւոր ազգակը եղած է այն յիշատակաւորին, որով Հայ Ազգն ալ, հետեւելով հարեւան ազգութեանց, կ'ընդունէր չգործադրել Լօզանի դաշնագրին փոքրամասնութեանց վերաբերեալ 42րդ յօդուածին տրամադրութիւնը:

* * * Ստորեւ, խիստ հակիրճ տեղեկութիւններով պիտի ջանանք ամփոփել անցեալ նասաշրջանին հրատարակուած օրէնքներուն գլխաւորները:

Ա. — Զուիցերիական օրէնքը, որ փրանսերէն բնագրէն թարգմանուած և Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ վաւերացուած քաղաքային օրէնքը որոշուած է գործադրել ԳԱՏԱԿՈՆ հրատարակութեան թուականէն սկսեալ վեց ամիս յետոյ, այսինքն. 4 Հոկտ. 1926ին և Բաղաքային օրէնքին գործադրութեան ձեւը որոշող 48

յօդուածներէ բաղկացեալ օրէնք մըն ալ հրատարակուած է. որ, միեւնոյն թուականին պիտի գործադրուի: Այս օրէնքը կը պարունակէ նաև դատաւարութեանց եղանակի մասին կարգ մը փոփոխութիւններ: Որով, ի մէջ այլոց, լսողքի

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՎՍԵՄ ԸՍՄԷԹ ՓԱՇՍ.

յայտնանաժամը 15էն 8 օրուան իջած, և վճարել ստեանի զիմուսին համար ալ 15 օր միջոց տրուած է: Եոյնպէս, հաշտարար դատարաններու վճարողին գործադրման համար Երաշխաւորի դրութիւնը ջնջուած է:

Քաղաքային օրէնքը, երկու գլխաւոր գիրքերու բաժնուած է. 1. Թուրք քաղաքային օրէնքը: 2. Պարտըրու օրէնքը:

Առաջինը՝ 933 յօդուածներէ և 25 գլխաւոր մասերէ կը բաղկանայ: Կը պարունակէ բարոյական անձերու մասին տրամադրութիւններ, ամուսնական օրէնքը, որդեկրութիւն (որ դարդ թրքական օրէնքները բացարձակապէս արդիւած էին), խնամակալ, ժառանգական, կտակային խնդիրներ: Աստուգիէ դատ, ունի սնչարժ, կալուածներու, սեփականութեան թուղթերու արձանագրութեանց (քափու) բաժիններ:

Երկրորդը՝ ունի 543 յօդուածներ: Կը բովանդակէ՝ առ ու ծախի, վարձակալութեան, անանգապահութեան, ընկերութեանց առևտրական գործառնութեանց խնդիրներ:

Այս օրէնքին գործադրութեան գրուած թուականին «Մեմեդի» — որ 1851 յօդուածներէ կը բաղկանար — ջընջուած պիտի ըլլայ:

Բ. 1 յուլիս 1926 թուականին գործադրութեան գրուած պատժական օրէնքը կը պարունակէ 592 յօդուածներ:

Ասոր, գործադրութեան եղանակը ճշդող օրէնք մըն ալ հրատարակուած է 42 յօդուածով, որ նոյն թուականէն սկսած է գործադրուիլ:

Յիշեալ օրէնքը աննուած և թարգմանուած ըլլալով քաղաքակիրթ երկիրներու ամէնէն կատարեալ օրէնքներէն, հիմնովին յեղաշրջած է պատժական տարեգրութիւնը այս երկրին մէջ:

Գ. Առևտրական օրէնքը, որ քաղաքային օրէնքին պէս 4 հոկտ. 1926ին գործադրութեան պիտի գրուի, կը պարունակէ 1015 յօդուածներ:

Դատական մարդին մէջ, յոյժ կարևոր պակաս մը կը լրացնէ նոր օրէնքը: Մնանկութեան մասը չունի: Սակայն, առևտրական բաժնին ընդհանուր և գլխաւոր գիծերը հիմնովին փոխուած են:

Նորութիւններ են, ղլմիքիս (սահմանաւորեալ) և ֆօրքետարիս ընկերութեանց կազմը և ասոնց վերաբերեալ տրամադրութիւններ:

Տոկոսի խնդիրը ցարդ 9% օրէնք աւելի արդիււած էր մասնաւոր օրէնքով: Նոր օրէնքին 652րդ յօդուածը այդ մասին ազատ կը ձգէ պայմանադիր կողմերը, Կրնայ ըսուիլ թէ առևտրական աշխարհի համար հիմնական յեղաշրջում մըն է այս օրէնքը, որով, ապահովուած է ընդհանուր գործառնութեանց կիրարկումը՝ վաճառականներու համաձայն:

Առևտրական օրէնքին գործադրութեան ձեւը, և յետսահայեաց (retroactive) խնդիրները որոշող 15 յօդուածներէ բաղկացեալ, և նոյնպէս 4 հոկտ. 1926ին գործադրութեան գրուելիք օրէնքը հրատարակուած է 20 յուլիս 1926 թուակիր պաշտօնաթերթին մէջ:

Դ. 24 յուլիս 1923 թուակիր Լօղանի դաշնադրին 92-96րդ յօդուածներուն համաձայն, 1 դեկտ. 1925ին կազմուեցաւ, 1. Թուրք-Ֆրանսական խառն դատարանը, որուն դատաւարութեան ձեւը որոշող կանոնադիրը հրատարակուեցաւ նոյն թուականի պաշտօնաթերթին մէջ:

2. 16 փետրուար 1926ին թուրք-ուսմանական խառն դատարանին կանոնադիրը հրատարակուեցաւ: 3. 16 մարտ 1926ին, Թուրք-յուշականը:

4. 18 մայիս 1926ին, Թուրք-անգլիականը:

5. 22 մայիս 1926ին, Աուրք-իտալականը, իսկ զատարաններու քով թրքական կառավարութեան կողմէն շահնակուած ներկայացուցիչներու (agents) մասին 24 յօդուածներէ բաղկացեալ հրահանգը, հրատարակուած է 4 յուլիս 1926ին:

Ե. 15 մարտ 1926 թուակիր շրջաբերականով, դատական գործադրութիւնը կը հրամայէ նետապնդել գլխարկ չընողները:

Զ. Կարևոր պակաս մըն ալ լրացաւ բժշկա-դատական հաստատութեան մը կազմութեամբ:

Է. Հողային օրէնքին 68, 69, 70, 71, 74, 76, 84, և 85րդ յօդուածները ջնջուած են:

Հողի մը սեփականատէրը, ուր է պատճառաւ 3 տարի եթէ լքած ըլլայ իր արտը, կամ մարդագետինը եւլն. այդ հողը կը դրաւուէր կառավարութեան կողմէ: Ահա ասիկա կը ջնջուի յիշեալ յօդուածներու ջնջումով:

Բ. Ընդհանուր կալուածներու արձանագրութեանց (cadastre) խնդիրը տակաւ կը յառաջանայ:

Այժմ, փորձի համար, Պոլսոյ կողմէն և կղզիներէն սկսուեցաւ ինը թեւով: 7 թեւը յատկացուած էր Պոլսոյ, իսկ 2ը կղզիներուն. սակայն, վերջերս, կղզիներու մէկ թեւը ջնջուած է:

Թ. Գաւառներու ընտրութեան, փոփոխման, յառաջացման և ի հարկին կարգապահական միջոցներու դորձադրման, դատական հետապնդման և յն. ի մասին 42 յօդուածէ բաղկացեալ օրէնք մը հրատարակուած է 20 մարտ 1926ին:

Ժ. Հարցաքննիչ դատաւոր, գործադիր պաշտօնեայ, քարտուղար, և այլ երկրորդական պաշտօնեաներ հասցնելու, և անոնց գործնական դասեր տալու մտադրութեամբ, փորձառու իրաւաբան և դատաւորներու դասախօսութեամբ «Պատակաւ իրաւագիտութեան վարժարան» անունով, Պոլսոյ և էնկլիւրի մէջ 27 մայիս 1925ին վարժարաններ բացուած են, որոնց շրջանը մէկ տարի ըլլալով, առաջինը արդէն լրացած, բաւական թեւով շրջանաւարտ հասցուցած են, որոնք պաշտօնի կոչուած են:

Ճ. Երկրագործական փաստաբանական օրէնք մը հրատարակուեցաւ: որուն սովորական յօդուածին մեկնարանութեամբ փաստաբաններուն գրեթէ կէսը, զուրս հանուեցան «կաճատ»էն:

1 մարտ 1926ին յիշեալ օրէնքին քանի մը յօդուածները փոխուեցան սակայն, առժամեայ յօդուածին գործադրման եղանակին վերաբերեալ ներկայացուած առաջարկութիւնները՝ Աղլ. Մեծ Ժողովին կողմէ մերժուեցան:

Ա. Առեւտրական սենեակներու կազմութեան համար, յունիս 1925ին հրատարակուած օրէնքին համաձայն, ընդհանուր վաճառականներ և արհեստաւորներ պարտաւոր են արձանագրուել իրենց աստիճանին համեմատ: Հակառակ պարտաւորութեան, ծանր տուգանքի պիտի ենթարկուին, և նոյն իսկ պիտի արգիլուին գործելէ:

Բ. 1925-1926ին կազմուած են 30 անանուն ընկերութիւններ, որոնց ներքին կանոնադիրները՝ մանրամասնութեամբ և պարբերաբար հրատարակուած են պաշտօնաթերթին մէջ:

Նոյնպէս, մենաշնորհի վերածուած և կազմուած է «Թանկիլ վե Թախիլե» (բեռցնել ու պարսիլ) ընկերութիւն մը, որուն յանձնուած է Պոլսոյ նաւահանգիստի ընդհանուր նաւարկութեան սպասարկութիւնը:

Գ. 25 յունիս 1925ին հրատարակուած է նաւահանգիստի վարչութեան օրէնքն ալ:

Դ. Բապրաւ (փոքրիկ նաւարկութեան) մասին Լոզանի դաշնագրով նախատեսուած պայմանաժամը լրացած ըլլալուն, 29 ապրիլ 1826ին հրատարակուած օրէնքով քաղաքացիական վերապահուած է միտիայն թրքահայաստակներուն և թուրք նաւերուն:

- Ե. Մենաշնորհի ենթարկուած են.
 1. 26 փետր. 1925ին՝ սիլիսի թուղթը:
 2. 1 Յունիս 1925ին՝ ալքոլը:
 3. 6 փետր. 1926ին՝ քերոզ և պէկիլն:
 4. 7 փետր. 1926ին՝ շաքարը:
 5. 9 Մայիս 1926ին՝ ալքոլի ըմպելիները:
- Զ. 22 Ապրիլ 1926էն սկսեալ, արգիլուած ծխախոտի նուստերուն արտաձուտը:

* * * Երեւանում ընկերութեան և շերամահունտերու մասին 26 յօդուածէ բաղկացեալ օրէնքը հրատարակուած է 19 յունիս 1926ին, որուն համաձայն, շերամական խնդիրը խիստ հակակշիռ ենթարկուած և արտասահմանէն շերամահունտ ներածելը արգիլուած է:

Ա. Յայտնի է որ, լքեալ գոյքերու մասին 13 սեպտ. 1331—1915 թուակիր օրէնքին քանի մը յօդուածները փոխուած են 15 ապրիլ 1339—1923ին: Այդ օրէնքին գործադրութեան եղանակը ճշտող ընդարձակ հրահանգն ալ 1923 մայիսին հրատարակուած է: 24 մարտ 1923, 25 ապրիլ

1923, 26 մայիս 1923 թուակիր օրէնքներով լքեալ գոյքերուն վարչաձևը տնօրինուած է:

Լքեալ գոյքերու մասն կարևոր երկու որոշմադիրներ հրատարակուած են 9 ապրիլ 1925ի Պոլսոյ կուսակալութեան պաշտօնաթերթին մէջ:

Իսկ բացարձակապէս անձեռնմխելի են այն գոյքերը որոնց տէրերը Լօղանի դաշնագրին վաւերացման թուականէն (5 սեպտ. 1923) յետոյ մեկնած կամ բացակայած են:

Պէտք է շեշտել թէ, պատկանեալ մարմինները, 15 ապրիլ 1339—1923ին փոխուած օրէնքին ճորջ յօդուածին յենելով, լքեալ գոյք կը նկատեն այն ամբողջ կալուածները որոնց տէրերը ներկայ չեն:

2 մայիս 1925ին, հրամանագրի մը համաձայն, թուրք հանրապետական կառավարութեան հրամանաւ մեկնողներուն գոյքերը — ուր որ ալ գացած ըլլան — լքեալ գոյք չեն կրնար ըլլալ: Իր հրամանագրով ազդարարուած է թէ, գրամատանց մէջ ոչ-փոխանակելիներուն աւանդներուն արդիւրը վերցած և անոնք իրենց տիրոջ տրամադրութեան տակ գրուած են:

Գ. 25 յունիս. 1925ին յունահպատակներուն կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնուած է Լքեալ Գոյքերու վարչութեան:

Գ. Լքեալ գոյքերու վարձքերը, ելեւմտական օրէնքին տրամադրութեանն համեմատ դանձելու հրահանգը հաղորդուած է 8 մարտ 1926ին:

Ա. Պետական Թորհուրդը վերակազմուեցաւ 7 յուլիս 1925ի օրէնքով:

Բ. 2 յունուար 1926ին հրատարակուած օրէնքով արեւմտեան տումարը պաշտօնապէս բնուորուած է, 1926էն սկսեալ:

Վ.Ա.Ր.Ձ.Ա.Կ.Ա.Ն. Գ. 5 սեպտ. 1925ի օրէնքով «թէքթէ»ները փակուեցան, և անոնց գոյք և ձվապօնները պիտի փոխանցուին Էվզաֆի տնօրէնութեան:

Գ. Անփականաթուղթերու վրայ սեփականատիրոջ լուծ

ւանդկարները պիտի դրուին: Այդ պարագային, ո՛րեւէ փոխանցման և այլ գործողութեան պահուն, աւելորդ ձեւակերպութիւններէ զերծ պիտի մնան:

Ե. Աւանդ ձգուած կալուածներու վաճառման գործողութիւնները այսուհետեւ գործադիր իշխանութեան կողմէ պիտի կատարուին:

Զ. Սաւառնակի վարչական մարմինն իրաւասութիւնները չափազանց ընդլայնուած են:

Նաւային (Տօնանմա) միութեան իրաւունքները, ինչպէս նաեւ Ադուբայ հրկիզեալներու հոյակապ շէնքերը, սաւառնակի վարչութեան փոխանցուած են: Այս վերջինը, իբրև պաշտօնական մարմին զերծ կացուցուած է թղթատարական ծախքերէ:

Սաւառնակի վարչութեան ի նպաստ վիճակահանութիւնը կը խոստանայ խիստ արդիւնաբեր ըլլալ:

Է. Ստեւորական հաստատութեանց մէջ թուրքերէն լեզուն պարտաւորել է (22 Ապրիլ 1926):

Վարչական կազմակերպութեան օրէնքը, որ հրատարակուած է, 26 Յունիս 1926ին, տասնըմէկ կուսակալութիւններ (Սկիւտար, Բերա, Չաթալճա, Կէլիպօլու, Կէնձ, Էրկանի, Արտանան, Սէվէրէկ, Գօղան, Մուշ, Տէրսիմ) կը վերածէ գաւառի: Քսանը կօթը գաւառներ ալ զիւղախումրի (նահիլէ): Վաթսուն զիւղախումրեր ալ ջընջուած են:

Ա. Մասնաւոր օրէնքով որոշուած է հետեւեալ երկաթուղիներու շինութիւնը:

- 1. Էրզրում - Էրզլինձան - Սամսոն - Հալլա:
- 2. Ատանա - Տիարպէքլի - Էրկանի:
- 3. Սամսոն - Սըվաղ - Անկարա - Մուսա քէօյ:
- 4. Տրապիզոն - Էրզրում:
- 5. Անկարա - Էրէյլի գծին համար օրէնք մը հրատարակուած է. (7 Յուլիս. 1926):
- 6. Բէօթանիլա - Թալուշանլը գծին երկարումը:

Ա. Շրջաբերութեան գրուած թղթագրաններուն՝ նո-
րերու հետ փոխուելու մասին օրէնքը 25
ՆԵՄՏԱԿԱՆ յունուար 1926ին հրատարակուած և
այդ գործողութեան ձևը 29 մարտ 1926

թուակիր հրահանգով որոշուած է:

Բ. Տասանորդի տուրքը (ա՛աչար) ջնջուեցաւ 9 մարտ
1925ին:

Գ. Սպառման տուրքի օրէնքը գործադրութեան գրուեցաւ
մայիս 1926ին:

Դ. Շահատուրքի օրէնքին գործադրութիւնը 1 յու-
նիս 1926էն սկսաւ:

Ե. Կրթական տուրքի (թէտրիսաթ վէրկիսի) մասին
20 մայիս 1925ին հրատարակուած օրէնքին, հակառակ
քանիցս հազարդուած շրջաբերական հրահանգներուն,
գործադրութեան ձևին և գնահատուած տուրքերուն հա-
մար՝ չափազանց բողոքներու տեղի տուած ըլլալուն, 26
ապրիլ 1926 թուակիր շրջաբերականով, ներքին գործա-
վարութիւնը կ'ազդարարէ՝ միայն ենթակային առևտրա-
կան բնակավայրին մէջ գնահատել զայն:

Զ. Կրթական տուրքին գործադրութեան ձևը որոշող
ընդարձակ հրահանգը հրատարակուած է 7 յունիս 1925ին:

*. Թրք. Հանրապետական կառավարութեան 1926ի
«պիւտճէ»ին ծախուց բաժինը 190,103,544 ոսկի, իսկ
եկամուտի մասը, 190,158,854 թրք. ոսկի նախատես-
ուած է:

Ս. Գորոցական դիրքերու մասին հրահանգը 8 յունիս
1925ի սրաչտօնաթերթին մէջ հրատարակուած է: Բ. Կրթա-
կան ընդհ. քննիչներու իրաւասութեան
սահմանները որոշուած են 6 յուլիս
1925ի հրահանգով: Գ. Նախակրթարան-

ներու ուսուցիչներու օրէնքին Դրդ յօդուածին համաձայն,
քննութեամբ ուսուցիչ ըլլալ փախարողներուն մասին 12

յուլիս 1925 թուակիր հրահանգը կը ճշդէ քննութեանց
ձևը:

ԼՈՒԹՅԻԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Դ. Նուադածութեան
ուսուցչանոցի 6 սեպ-
տեմբեր 1925 թուակիր հրա-
հանգը կը պարունա-
կէ 18 յօդուածներ:

Ե. 29 Սեպտ. 1925ին
շրջաբերականով ճշ-
գուած է թրք. պատ-
մութեան և աշխար-
հադրութեան ուսու-
ցիչներուն թոշակը,
որոնք կոչուած են
փոքրամասնութեան ց-
վարժարաններուն մէջ
դասախօսելու:

Զ. — Նախակրթա-
րանի և երկրորդա-
կան (լիւէ) վարժա-
րաններու ցերեկօթիկ

աշակերաններէն թոշակ չստի գանձուի (26 մայիս 1926)
է. — Գորոցական դրքերը սխտի տարգրուին Կրթա-
կան Գործավարութեան կողմէ (3 մայիս 1926):

Ը. Մանկապարտէզներու մասին կրթական գործա-
վարութեան շրջաբերականը հրատարակուած է, 28 նոյեմ-
բեր 1925ին:

Թ. Կրթական կադմակերպութեան 22 մարտ 1926ի
օրէնքին և 17 մայիս 1926ի յաւելուածին ընդարձակ
քացատրապիրը: 3 յունիս 1926ի սրաչտօնաթերթին մէջ
հրատարակուած է:

ԼՈՒԹՅԻՈՒ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՄԱՍԵՆԱԳԱՐԱՆ

Գ. Բ. Գ. ԵՐԵՎԱՆ — ՇԱՐԲՁ

23 OCT 1975

ԹՈՒՐ ԲՐՈՅ ՏՆՆՐԱՊԵՄՈՒԹՅԱՆ

ԿՐԻՒ ՕՐԵԱ ԲՆՈՐԸ

Թուրքիոյ արդիական դադափարները ցողացնող օրէնքներուն, կարեւոր մասերը, զուէարկուած են նաեւ Ազգ. Մեծ ժողովի 1927ի նստաշրջանին՝ եւ հետզհետէ հրատարակուած են սլաշտոնաթերթին մէջ:

Պոլսոյ Կուսակալ ՍԻՆԷՅՄԱՆ ՍԱՄԻ ՊԷՅ

Հետեւելով մեր ուղղութեան, այս ասորի կէս համառօտակի կ'ամբիփենք զլիաւոր օրէնքները:

Ա.— Բաղադրային դատաւարութեան օրէնքը հիմնովին փոխուած եւ դործադրութեան դըրուած է 4 Հոկտ. 1927ին:

ԴԱՏԱԿԱՆ Այս օրէնքով՝ Զուրք բիւյ Նեօշաթէլի օրէնքը նոյնութեամբ ընդունուած է, սերման եւ Ֆըրանսական օրէնքներէն մաս մը աւելցուելով:

Բ.— Գործադիր իշխանութեան (իեմ) օրէնքին յօդուածներէն մաս մը բարեփոխուած եւ կարգ մը յաւելումներ կ'ըզած են:

Գ.— Ընդհ. դատախազին եւ հարցաքննիչ դատաւորին բացակայութեան, դատաւորին արտօնութեամբ՝ աւադ քարտուղարին կրնայ յանձնուել անոնց պաշտօնին դործադրութիւնը:

Դ.— Անոնք որ օրէնքով առաւարելն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութիւն տրամադրող պատժապարտ ընթացքի մը մէջ դտնուած, եւ յետոյ զինուոր կամ փոքր սպայ (տասնապետ, չավուշ, սաշ-չավուշ, եւլն.) եղած են, իրեցց պատիժները կը յետաձգուին:

Ե.— Նոր պատժական օրէնքին դործադրութեան մասին 29 Ապրիլ 1928 թուակիր օրէնքին 27րդ յօդուածը փոխուած է, որով նախկին ճեղքուանդատն ատեանը եւ այժմու ճծանոր պատիժներուն (աղբ ճէզա) դատարանը կազմուած է միայն մէկ նախադասէ եւ երկու սնդամներէ:

Զ.— Հրատարող դատաւորները՝ իրենց դտնուած տեղւոյն մէջ մինչեւ 2 տարի փաստաբանութիւն չեն կրնար ընել:

Ա.— 31 Մայիս 1927 թուականին հրատարակուած օրէնքով, Թուրք Հանր. կառավարութիւնը արտօնուած է հպատակութենէ զըրկելու այն անձերը, որոնք՝ ազգային սլաշտարին չեն մասնակցած, եւ 24 Յուլիս 1923էն մինչեւ 31 Մայիս 1927 թուականը Թուրքիա չեն վերադարձած:

Ասով սէտք չէ հասկնալ թէ արտասահման դտնուող Հայուց թիւնը իրենց թրքահպատակութենէն բացարձակապէս զրկուած պիտի համարուին: Օրէնքով՝ Գործաւարներու Խորհուրդին տըրուած արտօնութիւնը որոշ սլաշմաններու հիման վրայ նշանակուած է, եւ որքան ատեն որ՝ հայրենակցական պարտականութիւննին կատարեն, առանց կառավարութեան մասնաւոր որոշման ոչ ոք չի կրնար հպատակութենէ՝ զրկուել:

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ

Բ.— Հայաստանի, Ազրպէյճանի, Վրաստանի սովիէթ կառավարութեանց հետ կնքուած դաշնագրին սլաշմաններուն համաձայն, փափաքողները դաշնագրին փոխանակութեան թուականէն մինչեւ մէկ տարի կրնան իրենց դտնուած վայրերու հովիքը հաշուելու յարգարելու իրաւունքը օգտաւորուել:

Ա.— Թուրք Հանր. կառավարութեան 1927ի հաշուեկշիւի (պիւսէ) ծախու բաժինը 194,454,619 սկի, իսկ մուտքը՝ 194,580,554 թրք. սկի նախատեսուած է:

ԵԼՏՏԱԿԱՆ

Բ.— Ամուսնութեան պահու, ամուսնայն կողմէ իր կնոջ արուած դոյքերէն՝ ճառանգական տուրքի օրէնքին համաձայն տուրք չ'առնուիր:

Գ.— Եահատուրքի օրէնքը փոխուած է 31 Մայիս 1927ին: Ըստ այս փոփոխութեան (պէլսնմակէ) տալու պարտաւոր են:

1. Ընկերութիւնները, 2. տարեկան մինչեւ 500 սկի վարձք վճարողները:

Դ.— Սպառման տուրքը ընջուած, անոր տեղ գործառնութեան տուրքը (Մուամէլէ վերկիտի) հաստատուած է:

Ե.— Ընդհ. Դարտ. Վարչութեան տեղ «Մասնաւոր հասոյթներու Ընդհ. Տնօրէնութիւն» (վարիտաթը մախտուս միւտիրիյէթը ումուվիյէտի) հաստատուած էր: Այս անգամ, պետական հաշուեկշիւով այս տնօրէնութիւնն ալ ընջուելով, 1.— Աղբ՝ ուղղակի ելմտական գործաւարութեան ենթակայ՝ լաղերու մենաշնորհի տնօրէնութեան, 2.— Ծովային եւ ցամաքային որսերու տուրքը, նոր կազմուած Յրդ ճիւղին, 3.— Դրոշմատուրքը՝ ուղակի ելմտակ պաշտօնեաններու իրաւատութեան ենթարկուած են:

Դ. Զօրարմակի Հրամանատար ՇԻՒՐՐԻ ՆԱՅԻԼԻ ՓԱՇԱ

2. — Դատարաններու եւ դատական պաշտօնատուներու կողմէ գանձուած արձանագրութեանց (գայտիյէ) ծախքերը կրկնապատկուած են:

Է. — Կրթական տուրքի նոր օրէնքին համաձայն՝ արջառներու (նախապէս արկամ այլ) եւ շահատուրքերուն 0/50ը, հողային եւ կալուածական տուրքերուն 0/25ը պիտի գանձուին իբրեւ կրթական տուրք:

Ը. — Համաձայնականներու կողմէ Զինադադարի միջոցին առանց փոխարժէքի գրաւեալ հողերուն եւ կալուածներուն տուրքերը — յաւելուածներով միասին — ներուած են:

Թ. — Օտար երկիրներէ ներածուած՝ «բուռո», մտամբ կամ ամբողջովին շարդուած ծխախոտ, շինուած սիկառաներ, քթախոտ, զանազան ծխախոտներ, «բէնզոլէֆի» վաճառող խանութպանները եւ շրջան վաճառորդները շահատուրքէ զերծ են:

Ճ. — Միանուագ տուրքի փոխարէն կալուածական, հողային, շահու տուրքերուն վրայ՝ իբրեւ սիւնուակ տուրք՝ 0/05 յաւելում պիտի ըլլայ:

Ա. — Տնտեսական Բարձրագոյն Խորհուրդ (Այլի իգրիսաս մէն-իօի) մը կազմուած է: Ուղղակի վարչապետութեան ենթարկուած, 24 անդամներէ եւ անդամի հանգամանք ունեցող 1 աւագ քարտուղար եւ 3 օգնականներէ կազմուած Բարձ. Խորհուրդը, կառավարութեան կեդրոնը պիտի գտնուի, եւ երկրին տնտեսական կենսական ու կարեւոր խնդիրներով, ասոնց վերաբերեալ օրէնք ու հրահանգներուն պատշաճութեան եւնի պէս հարցերը պիտի ուսումնասիրէ:

Վ Ա Ր Զ Ա Վ Ա Ն

Բ. — Ընդհանուր Մարդահամարի (ուսումի քսիւրը նուսու) օրէնքը հրատարակուած է 4 Յոստ. 1926ին:

Գ. — Թուրքիոյ մէջ՝ ամբողջ պաշտօնական եւ ազգային հաստատութեանց վրայ գտնուող «Թուրքա» եւ գովաբանական վերտառութիւնները պիտի վերցուին:

Դ. — Կարգ մը անձերուն՝ արեւելքէն դէպի արեւմտեան շահագները փոխադրութեան վերաբերեալ 15 յօդուածնց օրէնքը՝ հրատարակուած է 4 Յուլիս 1927ին:

Փոխադրուողները՝ իրենց շարժուն գոյքերէն ուզածնուն պէս կրնան օգտուիլ:

Անշարժ գոյքերէն մինչեւ 2 տարի կրնան օգտուիլ: Եթէ այլ ժամանակամիջոցին մէջ չկարենան զանոնք հաշուեյարդարել, կառավարութեան կողմէ աճուրդով կը ծախուին եւ փոխարժէքները տէրերուն կը տրուին:

Հողերը պետութեան կը փոխանցուին: Ասոնց փոխարժէքները՝ մասնաւոր յանձնաժողովի մը միջոցաւ կը գնահատուին:

Փոխադրուողները ո եւ է՝ պայմանագրութեամբ եթէ պահանջը կամ իրաւունք ունենան, իրենց դիմումին վրայ, տեղոյն ամէնէն բարձր երկուական պաշտօնեաներու կողմէ փոխանորդաբար կը հետապնդուին:

Ա. — Արհեստներու քաջախրման քեզիքը սէնայի) օրէնքը, որ կը բաղկանայ 45 յօդուածներէ, հրատարակուած է 15 Յնս. 1927ին:

Բ. — Մխախտի եւ սիկառի թուղթի մենաշնորհի օրէնքին 16 յօդուածներէ բաղկացեալ յաւելուածը, հրատարակուած է 26 Փետր. 1925 (1341)ին, որուն համաձայն, օտար երկիրներէ եկող ճամբարողները, առանց ո եւ է տուրքի կըրնան առ առաւելն 50 սիկառ, կամ 50 կրմ. շարդուած ծխախոտ կամ քեռնպէֆի, կամ 20 հատ «բուռո», կամ 20 կրմ. քթախոտ, կամ բերնի եւէկամ «բէրոյի» ծխախոտ միասին ունենալու վերոյիշեալ նիւթերէն 10 ոսկի տուրք տալով, մինչեւ մէկ քիւս ալ կրնայ ներածուիլ՝ պայմանաւ որ մաքսային պաշտօնեաներուն ազատ համարձակ յայտարարուի: Հակառակ պարագային, եթէ բան մը չըսուելով պահուելու ըլլայ, կը գրաւուի իբր փախստեայ պարանք:

Ա Ր Ե Ի Տ Ր Ա Վ Ա Ն

Գ. — Աւքօլի եւ ուրիշ ըմպելիներու մենաշնորհի լեհական ընկերութիւնը, չկրնալով կառավարութեան հանդէպ իր յանձնառութիւնները կատարել սնանկացած է: Մասնաւոր օրէնքով՝ այս մենաշնորհը պետականացած է:

Նվաճական գործավարութիւնը արտօնուած է 1,000,000 ոսկի տրամադրել այս աւթիւ:

Դ. — Մաքսային գործակատարներու մասին 14 յօդուածներէ բաղկացեալ օրէնք մը հրատարակուած է 30 Յնս. 1927ին: Այս օրէնքով՝ 1 Սեպտ. 1927էն սկսեալ, մաքսային գործակատարութիւն ընելու համար նախ՝ օրէնքին մէջ մատնանշուած պայմանները լրացնելու է, յետոյ՝ մաքսային օրէնքներէ եւ հրահանգներէ ըննութիւն անցունելով արտօնալիք ձեռք բերելու է:

Մաքսային գործակատարը՝ մասնաւորաբար մաքսային գործերով պիտի զբաղի: Հակառակ պարագային, 3 տարուան համար արտօնադիրը ետ կ'առնուի:

Ա. կարգի գործակատար մը 1000, իսկ Բ. կարգի պատկանող 500 ոսկիի երաշխաւորութիւն ներկայացնելու պարտաւոր է:

Օրէնքը կը գործադրուի՝ միմիայն օտար երկրէ ներածուած ապրանքներով զբաղող գործակատարներուն համար: Անոնք որ, երկրին ներսերը, զաղաքէ բաղաք մաքսային գործակատարութեամբ կը զբաղին՝ այս օրէնքին պայմաններուն ենթակայ չեն:

Ե. — «Երիկաւար Միլլի դամսուս» ունեցած մենաշնորհը եւ անոր տրուած առաւելութիւնները ամբողջութեամբ «Ե» (գործի) դրամատան փոխանցուած են: Առաջնոյն արժեքի թուղթերը՝ Երկրորդիննուրուն հետ պիտի փոխանակուին:

2.— 28 Ծնս. 1928ին հրատարակուած Առեւտրական օրէնքին տրամադրութեան համաձայն, վաճառականներու արձանագրութեանց (սիհի) դիւան մը կազմուած է առեւտրական դատարանի Ա. Ճիւղին տրամադրութեան ներքեւ, ուր պիտի արձանագրուի ասկէ վերջ ամբողջ առեւտրական դասակարգը:

Է.— Ազատարարական ընկերութեանց քննութեանց եւ հակաշնչին համար 26 յօդուածներէ բաղկացեալ օրէնքը՝ հրատարակուած է 30- 31 Ծյս. 1927ին:

Ը.— Խաղի Թուղթերը մենաշնորհի վերածուած են օրէնքով: Այս մենաշնորհէն բացառութիւն կը կազմեն՝ տղոց վերաբերեալ Խաղի Թուղթերը:

1925ին Բարիզի մէջ պատրաստուած միջազգային հեռագրի կանոնադրը, որուն մասնակցած էր նաեւ Թուրք կառավարութիւնը, ընդունուած է վաւերացուած է:

ՅԼՅԱՏԱՐԱԿԱՆ

Ա.— Պետական երկաթուղիներու համար, անշարժ գոյքերու բռնագնման (իսքիսլաֆ) օրէնքը ընդունուած է Բոնոպնման որոշումը սրուելէն մինչեւ մէկ ամիս՝ եթէ անբարձր գոյք չի սխալանցուի. փոխարժէք՝ երկրագործական դրամասան ձգուելով, առանց սեփականութիւնը հաւանութեան քրա.

ՀԱՆՐ. ԵՆՆՈՒԹԻՒՆ Վրոյն նոյն վարչութեան կր սրուի:

Բ.— Պետական երկաթուղիներու եւ նաւահանգիստներու ընդհ. վարչութեան կազմակերպութեան եւ պարտականութեանց վերաբերեալ օրէնքը ընդունուած է:

Գ.— Երկաթուղիներու, նաւահանգիստներու եւ ջուրի վերաբերեալ գործերու համար հրատարակուած օրէնքով, երկու հարիւր քսան միլիոնի պարտամուրհակ (պոնո)՝ երկրագործական դրամատան երաշխաւորութեամբ կրնայ հանուիլ:

Ասոնք տասը տարուան մէջ պիտի վճարուին:

Դրոստի, ոչեւից ըմպելիներու, լուցկիի մենաշնորհներէն, կառավարութեան վերաբերեալ զուտ եւ որոշ հասոյթը երկրագործական դրամատան պիտի յանձնուի, եւ եկամուտէն յիշեալ մուրհակներուն վերաբերեալ վճարուելով՝ մնացեալը պետական դանձուն պիտի վերադարձուի:

Ե.— 1928 Յունիս 1էն սկսեալ, Թուրքիոյ պետական կամ մասնաւոր հաստատութեանց մէջ երկրաչափութիւն, եւ ճարտարապետութիւն ընելու եւ այդ հանգամանքով ստորադրելու համար, անհրաժեշտ է Թուրք ճարտարապետական բարձրագոյն վարժարանէն վկայեալ ըլլալ, իսկ օտար վարժարաններէ շրջանաւարտ ըլլալու պարագային՝ պատկանեալ իշխանութենէն պէտք է արտօնագիր ունենալ:

Ա — «Մէտրիք Էվինիկի» անուն բարձր պաշտօն մը հաստատուած է 22 Մարտ 1926ի օրէնքին 20րդ յօդուածին համաձայն:

Բ.— Կրթական գործավարութեան ընդհանրուն իրաւունքներուն եւ պարտականութեանց մասին հրատարակուած է 48 յօդուածներէ բաղկացեալ հրահանգ մը, որուն համաձայն, այս ընդհանրը երկուքի բաժնուած են. 1. կեդրոնի, 2. շրջանային կեդրոնի ընդհանրալ երեք մասերու բաժնուած են. 1. կըրթութեան եւ դաստիարակութեան, 2. վարչական, 3. գրադարանի, գեղարուեստի եւ Թանգարանի:

ԿՐԹԱԿԱՆ

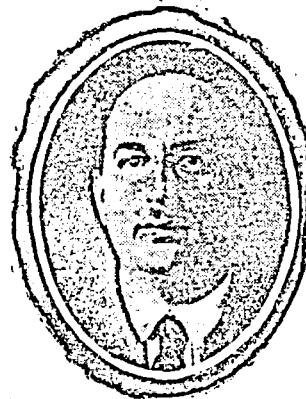
Գ.— Գաղաքներու գիւղերու եւ վիշերօթիկ վարժարաններու յանձնման համար 19 Յունիս 1927ին հրատարակուած օրէնքին համաձայն, կրթական գործավարութեան իրաւասութիւն տրուած է մինչեւ մէկ միլիոն ոսկի ծախսել այդ առթիւ:

Դ.— Էնկիւրիի մէջ երկրագործական եւ անասնաբուժական բարձրագոյն վարժարան մը կառուցանելու եւ մատակարարելու համար 5 Յունիս 1927ին հրատարակուած է օրէնք մը, որով 1,500,000 ոսկի յատկացուած է սոյն նպատակին:

Ե.— Արհեստանոցներու համար ալ 6 յօդուածնոց օրէնք մը հրատարակուած է 9 Յունիս 1927ին:

Գեղագործներու եւ գեղարաններու վերաբերեալ օրէնք մը հրատարակուած է, որուն համաձայն առանց արտօնագրի գեղարան չի կրնար բացուիլ Ծանր բանտարկութեան, եւ այլ վարկաբեկիչ յանցանքներով դատարտուած կամ երաշխաւոր չտուող գեղագործին արտօնութիւն չի արուիլ:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

Պոլսոյ կրթ. վերահսուչ ՊԷ. ՀԱՆՐ. ՊԷ. Ե

Սնանկացող, կամ գոյքերը արգելքի տակ առնող, եւ կամ մեռնող գեղագործին արտօնագիրը կը ջնջուի Բայց, մահուան պարագային արտօնեալ մէկու մը միջուաւ, մեռնողին ժառանգորդները կրնան գործը շարունակել:

Ա.— Լքեալ գոյքերու մասին, 5 Օգոստոս 1926ին հրատարակուեցաւ որոշմագիր մը, իբր առժամեայ օրէնք, գործադրութեան դրուած է:

ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔԵՐ

Չորս յօդուածներէ բաղկացեալ յիշեալ որոշմագրին համաձայն, 6 Օգոստոս 1924 Թուականէն վերջը, ո՛ր է գոյք բացարձակապէս լքեալ չի կրնար նկատուիլ եթէ այդ Թուականէն առաջ կառավարութիւնը պատճառաւ սեղեկացած ըլլայ, գործողութիւնը կը շարունակուի Այսինքն, այդ պարագային լքեալ գոյք ըլլալով կը գրաւուի:

Որոշմագրին հրատարակութենէն վերջը կայացած դատական վճռագիրներու համաձայն, Վրացական պաշտօնապէս տեւեկանալու խնդիրը, գոյքերուն ձեռք դրուած (վազր եւ) թուականէն կը սկսի Ապա թէ ո՛չ, կառավարութեան պարզ տեղեկատուութիւն (իխպար) մը, գոյքերը երես լքեալ՝ գրաւելու փաստ չի ծառայեր:

Նոյն որոշմագրին համաձայն, Պոլսեցիի մը՝ Պոլսոյ մէջ կամ զուրը գտնուած գոյքերը երբեք չեն կրնար գրաւուիլ իբրեւ լքեալ կը բաւէ որ, երթական Պալիս ծնած, բնակած, մարդահամարի մէջ արձանագրուած է եւ ո՛ր եւ է կերպով չէ բացակայած: Ասոնց գոյքերը եթէ գրաւուած ալ ըլլան՝ պիտի վերադարձուին տէրերուն:

* Ազգապատկան կալուածներէն անոնք որ անհատներու անուան արձանագրուած են, նախապէս ոտնձգութեան ենթարկուած էին: Մասնաւորաբար, ճեպատքոյի վարչութեան կողմէ, մասնակի քննութիւնները, եւ ժամանակին ճեպատքոյի գայտի գործողութեանց անկատար մնալը լուրջ մտահոգութիւններու տեղի տուած էր:

Սակայն, շնորհիւ պաշտօնական ու անպաշտօն դիմումներու, եւ խնդրոյ առարկայ կալուածներուն ազգապատկան ըլլալը հաստատող փաստաթուղթերու, վերոյիշեալ կալուածները՝ մնացած են իբր ազգային սեփականութիւն:

Վերջերս եղած պաշտօնական դիմումին ի պատասխան թէ ճեպատքոյի վարչութեան եւ թէ Վիվաֆին ղեկուցուած է որ, Պոլսոյ մէջ գտնուած եւ Հայ Բարեգործական հաստատութեանց անուան ժամանակին ճեպատքոյի գայտի համար դիմում եղած կալուածները իբրեւ ճեպատք չեն կրնար գրաւուիլ, եւ անոնց մասին ց'նոր տնօրինութիւն, պէտք չէ ո՛ր եւ է գործողութիւն կատարել:

ԼՈՒԹՅՈՒՆ ԴՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Շ. տ. 1929

20 OCT 1975

ԼՈՒՐ ԸՐՈՅ ՏՆՆԵՐԿՈՒԹՅԱՆ

ԿՐԹԻ ՕՐԵՆՐԱԳՐԸ

(1927—1928)

Նետեւելով մեր սովորութեան, այս տարի եւս համառօտ ու հակիրճ ակնարկ մը կ'ուղղենք թուրք շանր. կառավարութեան 1927—1928 տարուան օրէնքներուն վրայ:

Թուրք հայրենակցութեան (հպատակութեան) օրէնքը, որ 17 յօդուածներէ կը բաղկանայ, հրատարակուած է 4 յն. 1928 թուակիր եւ 904 համար պաշտօնաթերթին մէջ:

Իրաւական

Այս օրէնքը, 1 յնվր. 1929 թուականին գործադրութեան պիտի դրուի: Նախորդ օրէնքը, միջազգային պետութիւններէն ընդունուած եւ հրատարակուած էր 1869ին: Ասկէ՛ զատ կան նաեւ 3 Ապրիլ 1917 թուակիր եւ յուելեալ օրէնք մը:

Իր կարեւորութեան համար, կը նշանակենք օրէնքին քանի մը կէտերը:

Ա.— Թուրք հօր մը զաւակները, ուր որ ալ ծնած ըլլան, թուրք հայրենակիցներ են:

Թուրք հայրենակից են նաեւ թուրքիոյ մէջ ծնած այն զաւակները, որոնց ծնողները անծանօթ են եւ կամ ո՛ր եւ է երկրի հպատակ չեն: Ինչպէս նաեւ այն տղաքը, որոնք՝ արտասահմանի մէջ կը ծնին, առանց օրինաւոր ամուսնութեան, թուրք հօրմէ՛ կամ մօրմէ՛:

Բ.— Թուրքիոյ մէջ օտար մօրմէ՛ կամ հօրմէ՛ ծնած եւ այս երկրին մէջ բնակող տղաքը 18 տարեկանէն սկսեալ մինչեւ երեք տարի կրնան թուրք հայրենակցութիւնը պահանջել եւ Գործավարներու Խորհրդոյ որոշմամբ ընդունիլ:

Գ.— Օտար զեւսպաններէն, եւ ասոնց պաշտօնեաներէն, կցորդներէն, օտարահպատակ հիւպատոսներէն եւ ասոնց պաշտօնատարներու զաւակներէն զատ, 1 յնվր. 1929էն սկսեալ, թուրքիոյ մէջ ծնող օտարի մը տղան՝ թուրք է: Անոնք, 18 տարեկանին՝ վեց ամսուան ընթացքին կրնան իրենց հօր եւ մօր՝ հպատակութիւնը ընդունիլ: Բայց այս պարագային, առանց արտօնութեան օտարահպատակութիւնը ընդունած նկատուելով, Գործավարներու Խորհրդոյ որոշմամբ, թուրք հայրենակցութենէ՛ կը զրկուին, եւ ասոր հետեւանջով թուրք

Ընդգրկուած է Տարեկան, Կրթիկ, 1929

հիոյ սահմաններէն կը վտարուին, չեն կրնար վերադառնալ եւ հիոյ քերին ալ կառավարութեան միջոցաւ հաշուեյարդարի կ'ենթարկուի:

Դ.— Թուրքերու հետ ամուսնացող օտար կիներ՝ թուրք հայրենակից կ'ըլլան: Օտարներու հետ ամուսնացող թուրք կիներ՝ թուրք կը մնան: Ե.— Օրէնքին մատնանշած պայմաններով, անոնք որ թուրք հայրենակցութենէ կը վտարուին, սահմանէն դուրս կը հանուին, չեն կրնար վերադառնալ, գոյքերին հաշուեյարդարի կ'ենթարկուի:

Նետեւաբար, թուրք հայրենակցութեան իրաւունքը պահելու համար անհրաժեշտ է, 1.— Առանց արտօնութեան օտար հպատակութիւն չընդունիլ: 2.— Օտար պետութեան բանակին մէջ իբրեւ կամաւոր կամ զինուոր չծառայել: 3.— Օտար պաշտօնէ՛ մը հրաժարելու համար, երբ թուրք կառավարութեան միջոցաւ աղքատացուի, համակերպիլ: 4.— Առանց արտօնութեան՝ թուրքիոյ հետ պատերազմող տէրութեան պաշտօնին մէջ չվտնուիլ: 5.— Առանց բանաւոր պատճառի զօրաշարժին չպատասխանել, կամ բանակ զրկուած միջոցին դասակից չըլլալ: 6.— Օրտփոխութեան կամ պաշտօնով օտար երկիր գացող սպայ կամ զինուորները, եթէ բանաւոր պատճառ չունին՝ սպայմանաժամէն յետոյ վերադառնալ: 7.— Օտար երկրի մէջ բնակողներուն համար հինգ տարին անգամ մը թուրք հիւպատոսարան դիմել եւ արձանագրուիլ:

Օրէնքներուն եւ կանոնադիրներուն հրատարակութեան, աղքատացուցութեան եւ գործադրութեան թուականը շըդոդ 17 յօդուածներէ բաղկացեալ 1322 համար օրէնքը, հրատարակուած է 4 յունիս 1928 թուակիր պաշտօնաթերթին մէջ:

Ներկայ 1927—1928 տարեշրջանին, Ազգ. Մեծ Ժողովը վաւերացուցած եւ գործադրութեան դրած է հետեւեալ դաշնագիրները:

- 1.— Զեյթունաւանքիոյ եւ Զուլիցեիոյ բնակութեան եւ առեւտրական պայմանագրութիւնները:
- 2.— Մեքսիկայի եւ Պրագիիոյ բարեկամական դաշնագիրները:
- 3.— Իտալիոյ շրջուն վաճառորդներու վերաբերեալ պայմանագրութիւնը:
- 4.— Մթոնիոյ նաւարկութեան պայմանագրութիւնը:
- 5.— Պուլկարիոյ առեւտրական եւ նաւարկութեան պայմանագրութիւնը:
- 6.— Ալպանիոյ հիւպատոսական պայմանագրութիւնը:
- 7.— Վրաստանի՝ արօտավայրերու պայմանագրութեան չորս ամիս եւս երկարաձգումը:
- 8.— Պուլկարիոյ հետ 18 Հոկտ. 1925 թուակիր բարեկամական դաշնագրին յարակից զբոթագրութիւն Զրդ. հատուածին համաձայն, Պուլկարիոյ մէջ իրենց կալուածները ձգողներուն տրուելիք գոյքերու մասին պայմանագրութիւնը:
- 9.— Ֆրանսայի շրջուն վաճառորդներու պայմանագրութիւնը:

10. — Գելճիքայի եւ Լիւքսէնպուրկի մարտային միութեան հետ առեւտրական եւ նաւարկութեան դաշնագիրը:

Ա. — Թուրք Հանրապետական կառավարութեան 1928ի հաշուեկշիռի ծախուց բաժինը՝ 207,189,388 ոսկի, իսկ եկամուտը՝ 207,173,199

Սլաւական

Թրք. ոսկի նախատեսուած է. որով, նախորդ տարիէն ծախքը 12,714,761, եւ մուտքն ալ՝ 12,592,645 ոսկի աւելի է:

Բ. — Ընդհ. հաշուեկշիռի (միւլազէնէի ունւմիլի) օրէնքին 5րդ յօդուածին համաձայն, 1928ի միջոցին Օսմ. դրամատան հետ՝ պետական գանձուէն ընթացիկ հաշիւէն զատ, կարճ պայմանաժամերով ավանս եւ ընթացիկ հաշիւներ բանալու եւ առ առաւելն 6 ամսեայ տեւողութեամբ պոստոններ (խազիմէ պոստլարը) հանելու, ելմտական Գործավարին իրաւասութիւն տրուած է: Յիշեալ տոմսերուն սահմանը՝ մինչեւ հինգ միլիոն ոսկի է:

Գ. — Մետաղ ոսկեդրամէն զատ, ռուսական թղթադրամ, արծեթադրամ եւնի ներածուումը արգիւտը 12 ապրիլ 1335 թուակիր Գործավարներու խորհրդոյ որոշմագիրը 1334 թիւ օրէնքով շնջուած է: Հետեւաբար, այդ տեսակ ռուսական դրամ ու արծեթադրամներուն մուտքը ազատ է:

Դ. — Նոտարներու օրէնքին 84, 85, 87, 88 91, 92, 95, 111րդ յօդուածներով նշանակուած ծախքերը (1 Յունիս 1928 թուականէն սկսեալ) կրկնուած են, 7րդ յօդուածով ցոյց տրուածն ալ քառապատկուած է:

Ե. — Կալուածական տուրքի 14 յունիս 1326 թուակիր օրէնքին 4րդ յօդուածով նշանակուած բացառութեանց շարքին 5րդ հատուածին տեղ «կառավարութեան ծանօթ կրօնքներու յատուկ աղօթատեղիներ» ըսուած է:

Զ. — Սպառման տուրքը, կամքէն առկախ պատճառներով գոցուած վայրերէն չի գանձուիր: Հրահանգին 10րդ յօդուածը՝ Գործավարներու խորհրդոյ որոշմամբ այս իմաստով փոխուած է:

Է. — Դրոշմաթուղթի հին օրէնքն ու հրահանգները շնջուած եւ 29 յունիս 1928ին գործադրութեան դրուած է 1324 թիւ օրէնքը: Ասիկա ունի բաւական նորութիւններ: Հանրութեան առօրեայ կեանքին հետ սերտ առնչութիւն ունեցող այս օրէնքը, անհրաժեշտ է միշտ տրամադրութեան տակ ունենալ, զերծ մնալու համար օրինական հետապնդումէ եւ հաւանական տուգանքներէ:

Ը. — Տուրքերու գանձման օրէնքին համաձայն, ելմտական պաշտօններու կողմէ գրուելիք արբելքի (հանց) եւ յարակից գործողութեանց մասին դատարանին ըլլալիք բողոքները անլսելի պիտի մնան (դատ. գործավարութեան շրջաբերականը):

Ա. — Վճարելի ատեանը 1221 թիւ 13 յօդուածնոց օրէնքին համաձայն, հետեւեալ ձեւով պիտի կազմուի (Պ. 14 Ապրիլ 1928 թ. 863):

Ռուսական

Չորս՝ քաղաքային, չորս՝ պատժական եւ մէկ առեւտրական ճիւղեր պիտի ունենայ: Ամէն մէկը մէկ նախագահ եւ չորս անդամներ կ'ունենայ: Նախագահներէն գերադաս:

առաջին նախագահ մըն ալ կը գտնուի: Ասոնց ամէն մէկուն պարտականութիւնները յիշեալ օրէնքով ճշգրտած են:

Բ. — Գործադիր մարմնոյ վերաբերեալ օրէնքը 21 ապրիլ 1928էն է վերսկսած է գործադրուիլ, որուն համեմատ պարտապահանջները ուղղակի գործադիր մարմնոյ (ինքա) միջոցաւ կրնան պարտատէրներուն ազդարարագիր ուղղել: Պարտատէրը եթէ չպատասխանէ կամ խոստովանի, պահանջուած գումարը ուղղակի օրինաւոր գործողութեամբ կը գանձուի իսկ, ուրանալու պարագային՝ անհրաժեշտ է դատարան դիմել: Դատարարութեամբ երբ դատապարտուի, 1/10 տասը աւելի կը վճռուի իբրեւ տուգանք, եւլն:

Գ. — Դատական ծախքերը աւելցուած են (10 մայիս 928 թ. 825):

Դ. — Գործադիր մարմիններու կողմէ գանձուած դրամէն նախ 1/10 2, յետոյ 1/10 5 եւ այժմ 1/10 10 կ'առնուէր եւ պահանջատիրոջ հաշուէն վար կը դրուէր: Այդ գումարը 1233 թիւ օրէնքին համաձայն ասկէ վերջը պարտատէրներէն նկտի գանձուի:

Ե. — Արեւելեան նահանգներու մէջ, որոշ ժամանակամիջոցին գործուած ոճիրներու հետապնդումը եւ պատիժներու գործադրութիւնը յետաձգուած է:

Զ. — Երանգագրի (ցիբրէ) մեքենաներուն ներածումը, գործածութիւնը, շինութիւնը արգիւտած եւ այդ իրաւունքը կառավարութեան վերապահուած է: Հակառակ պարագային, ներածող, շինող, առնող ու ծախող, քովը պահողները մէկ տարիէն մինչեւ 3 տարի պիտի բանտարկուին եւ առնուաղն 300 ոսկի տուգանքի պիտի դատապարտուին (Պ. 3 յնս. 1928 թ. 903):

Է. — Թեթեւ բանտարկութեամբ դատապարտուողները, մէկ տարուան մէջ, երկրագործութեան շրջանին, հաստատ ապահովութեամբ պիտի արձակուին (Պ. 21 փետրվ. 1928 թիւ 820):

Ա. — 26 մյս. 1926 թուակիր եւ 854 թիւ օրէնքին համաձայն, ջիւեան պաշտօնէ զրկուելու դատապարտուողներ եւ 25 սեպտ. 1339ի օրէնքին 1 եւ երկրորդ յօդուածներով զինուորական աստիճանէ վտարուողներու մասին տրուած որոշումներուն վերաքննութեան համար, քարձրագոյն ատեանս (այլի գարաբ հիլլէրի) կազմուած է: Այս ատեանը մէկուկէս տարուան մէջ քննութիւնը պիտի աւարտէ:

Վարչական

Բ. — Պաշտօնական ընդհանուր գրութեանց մէջ 1 յուն. 1929էն սկսեալ միջազգային թուանշանները պիտի գործածուին:

Գ. — Որոշ պայմանաժամին, Թուրք Հանր. կառավարութեան կողմէ վաւերացման չեղեցիկութեամբ 163 հեղինակութեան առանձնաշնորհուները (ինքիւրա պլեարը) շնջուած եւ անուաններն ալ պաշտօնաթերթին մէջ նշանակուած են:

Առեւտրական

Նոյնպէս այն վաճառանիշերը (Ա՛լլալէրը Էարիֆա) որոնք 16 մարտ 1336էն մինչեւ 29 մարտ 1338 առնուած եւ Լօզանի դաշնագրին 91րդ յօդուածով որոշեալ պայմանաժամին չեն նորոգած, շնջուած են:

Ք. 18 փետրվոր. 1925 եւ 28 ապրիլ 1304 թուակիր վաճառականներու եւ հեղինակներու իրաւունքներու կանոնադրւելներուն գործադրութեանց մեզ որոշող հրահանգ մը հրատարակուած է:

Գ.— 1339 թիւ օրէնքին համաձայն, ո՛ր եւ է պատճառով ազգ. պաշտպանութեան շրջանակէն հանուած սպաները, զինուորական պաշտօնեաները մինչեւ 5 տարի չեն կրնար՝ ուղղակի կամ անուղղակի ընկերակցութեամբ կամ ներկայացուցիչի հանգամանքով, տէրութեան պաշտպանութեան յատուկ շէնք ու գործիքներու վերաբերեալ յանձնակատարութիւն ընել: Հակառակ պարագային 3 ամիսէն մինչեւ 3 տարի կը բանտարկուին եւ 100 ոսկիէն մինչեւ 500 ոսկի տուգանքի կը դատապարտուին:

Դ.— Արտածուելիք պարանքներէն ոմանց համար 15 նոյ. 1341 (1925) թուակիր, Գործավարներու Խորհրդոյ որոշմագրով, մասնաւոր վաճառանիշ եւ նախնական առեւտրական անուններով յորջորջուելու իրաւունքը ջնջուած է:

Ա.— Թուրք բժշկուհիները, տասը տարուան պարտաւորիչ ծառայութենէ զերծ են:

Առողջապահական

Ք.— Դեղագործներու 964 թիւ օրէնքը 4 յնվ. 1928 թուակիր շրջաբերականով գործադրուած եւ բաւական թուով դեղարաններ գոցուած են:

Գ.— Բժշկութեան 82 յօդուածնոց օրէնքը հրատարակուած է 14 ապրիլ 1928ին: Կը պարունակէ ստամառոյժներու, դայնակներու, հիւանդապահուհիներու մասին մասնաւոր տրամադրութիւններ:

Դ.— Դեղագիրներու պատրաստութեան մասին 1262 թիւ օրէնքը հրատարակուած է 26 մայիս 1928ին:

Ա.— Դիշերօթիկ ձրի աշակերտներուն պարտաւորիչ ծառայութեան օրէնքը հրատարակուած է 14 մյս. 1928ին:

Կ եր ր ա կ ա ն

Ք.— Թուրքիոյ մէջ, թէ վարժարաններ եւ թէ անոնցմէ դուրս կազմուելիք մարմնամարզական ընդհանուր կազմակերպութիւններ հաստատուելու իրաւունքը, մասնաւորապէս թուրք հայրենակիցներու կը պատկանի: Ասոնք ալ, կրթական Գործավարութեան հրամանով կը կազմուին եւ անոր հակակշռին ենթակայ են:

Ք.— Ժողովրդային դատախօսութեանց եւ բանախօսութեանց (ֆոնձէրանց) 29 յօդուածներէ բաղկացած կանոնադիրը, Գործավարներու Խորհրդոյ որոշումով 19 յնս. 1928ին հրատարակուած է: Անոնք որ, պարտաւորիչ դատախօսութեան տարիքը լրացուցած են, կամ երբեք կարդալ գրել չեն սորված, կրնան այդ դատախօսութիւններէն օգտուել:

Դ.— Արհեստի մը հետեւելու յատուկ վարժարաններու շինութեան համար, մինչեւ երկու միլիոն ոսկի—ծախսելու արտօնութիւն տրուած է կրթական Գործավարութեան:

Ա.— «Այլուր փոխադրուած անձերուն», լքեալ գոյք, պարտք ու պահանջներուն հաշուեյարդարութեան վերաբերեալ 13 սեպտ. 1331 (1915) եւ բարեփոխեալ 15 ապրիլ 1339 (1923) թուակիր օրէնքները, եւ Լօզանի դաշնագրին տրամադրութեանց համաձայն հրատարակուած հրահանգները, միմիայն լքեալ անշարժ գոյքերը մասին դրուած ըլլալով, այդ տեսակ անձերուն պահանջք ու շարժուն գոյքերուն համար ո՛րեւէ տրամադրութիւն չունենալուն, ասկէ՛ առաջ ո՞չ փոխանակելի անձերուն վերաբերեալ եւ դրամատունները գտնուող աւանդներուն տոնձգութիւն չլլալու մասին որոշում տրուած էր: Լեռնաւազար, այդ անձերուն, յիշեալ դաշնագրէն վերջը, անշարժ գոյքի փոխարէն երած պահանջքին համար ալ այսուհետեւ պետական գանձին կողմէ չկրնար հետապնդուիլ (24 հոկտ. 1927 թուակիր Գործավարներու Խորհրդոյ որոշումը):

Լ ք ե ա լ Գ ո յ ք ե ր

Ք.— Կորսուող անձերուն այն լքեալ գոյքերը՝ որոնք նախապէս գաղթականներուն տրուած են, իրենց տիրոջ կամ ժառանգորդներուն կողմէ ետ առնելու որոշումներ կը տրուին դատարաններէ: Այս պարագային, այդ կալուածները նոյնութեամբ ետ չեն կրնար տրուիլ, այլ արժէքները դնահատուելով կը վճարուին (Գործավարներու Խորհրդոյ 13 յնս. 926 թուակիր հրահանգին դ. հատուածը):

Գ.— Փոխանակութեան ենթակայ եղող կամ չեղող դաղթականներուն եւնի օրէնքներուն համաձայն յատկացուած անշարժ գոյքերուն թափուան (սեփականութեամբ) տրուելու մասին 12 յօդուածներէ բաղկացեալ 1331 թիւ օրէնքը, հրատարակուած է 30 մայիս 1928ին: Օրէնքին 7րդ յօդուածը «13 սեպտ. (1915) եւ 15 ապրիլ 1339 (1928) թուակիր (լքեալ գոյքերու) օրէնքներուն համաձայն գրաւուած եւ դրաւուելիք անշարժ գոյքերը, թէ փոխանակելիներուն յատկացուած եւ յանձնուած ըլլան, եւ թէ պետական գանձուց վրայ գանուից, դատական որոշմամբ հաստատուելիք իրաւագէտներուն (միւրաբանիզլէրիցէ) չեն վերադարձուիլ», այլ, անոնց դնահատուած արժէքները, 15 ապրիլ 1341 (1925) թուակիր օրէնքին համաձայն՝ պետական գանձէն կը վճարուին ըսուած է:

Ուրեմն, լքեալ գոյքերու վարչութեան կողմէ գրաւուած կալուածներէն, անոնք որ փոխանակելիներուն պիտի վերադարձուին եւ ներկայ օրէնքին հիման վրայ սեփականութեամբ (թափու) կապուած են, նոյնութեամբ ետ չեն տրուիլ, այլ դնահատուելիք արժէքները կը վճարուին:

Գ.— Ներկայ տարեշրջանին մէջ ալ գործադրութեան դրուած է 1341 (1925) ընդհանուր հաշուեկազմի (միւլազէմէի ումումիյէ) օրէնքին 23րդ յօդուածին մէկ հատուածը, որուն համաձայն ուշ փոխանակելի բարոյական հաստատութիւններէն լքեալ ամբողջ անշարժ գոյքերը, թուրք իրաւունքներով ու պարտականութիւններով իրենց գտնուած կառավարութիւններուն, մասնաւոր վարչութեանց—(իսարէի եւսուսիյէ)ներուն—կը փոխանցուին:

1) իրաւատէրերուն օտմերս

Այդ հիման վրայ, ձեռնարկուած է Պոլիս գտնուող գաւառապատկան եկեղեցիներու կալուածներուն կուսակալութեան մասնաւոր վարչութեանց կողմէ յանձնաձման:

Ասիկա, մեր կարծիքով օրէնքին սխալ մեկնաբանութեան արդիւնքն է:

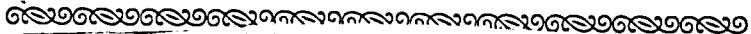
Վասնզի, այն հաստատ համոզումը ունինք թէ, Պոլսոյ մէջ ազգապատկան լքեալ գոյք կարելի չէ ըմբռնել, քանի որ, օրէնքով ու թուրք Հանր. Հառապարութեան կողմէ ճանչցուած բարոյական մարմիններու ընդհանուր օւկանները կը մնան Պոլսոյ մէջ, ինչպէս որ, անցեալ մարտ ամսոյն, կեդրոնէն հաղորդուած է պաշտօնապէս, Հայոց բարենպատակ հաստատութեանց սեփական կալուածներուն անձեռնմխելի մնալը:

Յետոյ, յիշեալ 23րդ յօդուածին գործադրութեան մասին հաղորդուած հրահանգով ըսուած է որ, կուսակալութեան չեն կրնար փոխանցուիլ այն անշարժ գոյքերը, որոնք համայնքի կամ բարենպատակ հաստատութեանց կը պատկանին եւ սակայն փոխ անուամբ (նամը միւսը Լա'րլա) արձանագրուած եւ քրասնիհր գայտ չեն եղած...:

Մենք իրաւունք ունինք ըսելու որ, Պոլսոյ մէջ գտնուող ազգապատկան կալուածի մը գրաւումը սխալ հասկացողութեան հետեւանքը կրնայ ըլլալ, ինչպէս որ, թուրք հանր. կառավարութիւնը զգալիօրէն մատնանշած եւ աղդարարած է վերոյիշեալ մասնաւոր շքշաքերականներով ու հրահանգներով պատկան մարմիններուն:

Հետեւաբար, այս խորհրդածութիւնը մեզ կը ներշնչէ, լաւագոյն շրջան մը յառաջիկայ տարուան համար, այն վստահութեամբ թէ, բարոյական ու բարենպատակ հաստատութեանց անշարժ եկամուտները յատկացուած պիտի մնան իրենց նպատակին, բիւրաւոր անտէր ու անօք թշուառներուն:

ԻՌԻՇՅԻԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵՍՆ

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄ ԵՄԱՅՆԱԳԱՆՈՒՄ
Հ. Բ. Զ. ՄԱՅՈՒՐՅԱՆՆԵՐ — ՊԱՐԻՅ

Շ. Մ. 1930
23 OCT 1975

ԹՈՒՐ ԸՐՈՅ ՏԵՆԵՊՈՒՄՆԵՆ

ԿՐԿԻ ՕՐԵՆ ԲՆԵՐԸ

(1928 — 1929)

Թուրք օրենսդիր մարմինը, անցևալ շրջանին 76 նիստերու մէջ, քուէարկած և դործադրութեան դրած է 177 օրէնքներ և 78 մեկնարանութիւններ:

«Ապահովութեան անրապնդման» օրէնքին ջնջման առթիւ խիստ յատկանշական է վարչապետ Բամէթ փաշայի յայտարարութիւնը, որ միաձայնութեամբ հուանութեան արժանանալով Ազգ. Մեծ Ժողովին

Ա. Նեբֆին

կողմէ, որոշուած է տպել և ջրուել զայն ժողովուրդին:
«Զորս տարի տեւող ճապահովութեան ամրապնդման» (թագրիւր սիւնիսն) օրէնքին նորոգուելը չենք ուղեր, նոյն

իսկ նորոգուելը կը պահանջենք ըսած է վարչապետը: Կուսակարութիւնը, Պետութեան գլուխը դանուող Հանրապետութեան մեծ նախագահին առաջնորդութեամբ յանդած է այդ որոշման:

Այդ օրէնքը, Հանրապետութիւնը չուզող, Ազգ. Մեծ Ժողովը մէջտեղէն վերցնելու փափաքող տարրերուն յարձակման դէմ դրուած էր:

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄ ԵՄԱՅՆԱԳԱՆՈՒՄ
Հ. Բ. Զ. ՄԱՅՈՒՐՅԱՆՆԵՐ — ՊԱՐԻՅ

Ազգային Մեծ Ժողովի Նախագահ
ՔԵԱ.ԶԻՄ ՓԱՇԱ

1923ին Հանրապետութիւնը հաստատուած և 1924ի Օգոստոսին ալ Լոզանի դաշնագիրը վաւերացրուած է:
Ասոնց պաշտպանութեան համար անկախութեան դատարանները կազմուեցան, և Հանրապետութեան հակառակ

ԸԳԿ Կարճակ
Տարեկոյց, Կոնկր. 1930

չարժողներուն պատրաստութիւնները, մինչև հիմա ըստա-
ներէն շատ աւելի ըլլալը, ամենէն գոց աչքերն ալ տեսած
են: Նոյն իսկ, այս Բարձր Ժողովին կողմքին վրայ, այս
ազգին ամենէն թանկագին զաւկին հանդէպ անուցուած յոռի
նպատակները, մշուշապատ աչքերը, մթաստուղեր հոգիները,
խաւարապատ խիղճերը մէջտեղ ելան:

Այս հաշիւներուն հարցաքննութիւնը երկու տարի տեւեց:
Ասկէ վերջը, Ազգ. Մեծ Ժողովը, Հանրապետութեան
պաշտպանութիւնը դատարաններու յանձնեց, և երկու տարի
ևս երկարաձգեց: Մինչդէռ, այս վերջին երկու տարուան
մէջ, կառավարութիւնը երբեք գործածելու պէտք չէ տե-
սած «ապահովութեան ամրապնդման» օրէնքը, Բայց և այն-
պէս, այդ չորս տարուան մէջ ալ, հարիւր տարուան մէջ
չսղմելիք աղէկ բաներ տեղի ունեցած են:

Դատական իշխանութեան կողմէ ընդունուած նոր
օրէնքները, և դատական մարզին մէջ տեղի ունեցած բարձր
լաւաջիմութիւնը, պարծանքով կրնանք յիշել:

Ասկէ դատ, թուրք կնոջ հաւաքական գերութենէ վերջ-
նականապէս ազատման դէպքն ալ՝ այդ թուականին կը
զուգահիւլի:

Կրօնքին՝ պետութենէն և քաղաքականութենէն ան-
ջատումն ալ՝ այդ շրջանին կը հանդիպի:

Կրօնքը՝ քաղաքական նպատակներու իրրե պատուան-
դան ծառայեցնելու դուռներն ալ՝ ամուր փակուած են:

Թուրք տառերը այս միջոցին հաստատուեցան...

Մեր քաղաքական ուղեցոյցը հետեւեալն է. — Այս երկ-
րին մէջ, ներկայ Բարձր Ժողովէն գերագոյն ոյժ մը չի կրը-
նար երեւակայուիլ: Ինչպէս որ, այս Ժողովը, ներքին և
արտաքին անհաշիւ թշնամիներուն ճիւղներէն մեր հայ-
րենիքը փրկած է, ինչպէս որ այս Ժողովը, զարաւոր աւան-
դութիւններուն յաղթելով Հանրապետութիւնը հաստատած
է, ինչպէս որ, այս Ժողովը, բիւրաւոր յոռի դիտումներու
դէմ Հանրապետութիւնը պաշտպանած է, ապաղային ալ՝
նոյնպէս Հանրապետութիւնը, օրէնքները և իր կամքը՝ օր-
ուան պահանջներուն համաձայն, ներքին և արտաքին
ամէն վտանգներու դէմ, իսկոյն գործադրելիք միջոցներուն
և սնպարտելի ոյժին շնորհիւ, անպատճառ պիտի յաջողի
պաշտպանել:

ՆՈՒՇԱՐՆԱԸ 68 ՄԱՐՏԱՊԱՐԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹՆԵՆ — ՎԱՐՏԻՉ

Նոր Թուրք տառերու օրհնքը որ 11րդ յօդուածներէ կը
բաղկանայ, 3-Նոյ. 1928ին հրատարակուած է: Այս օրէն-
քով, արարական տառերուն տեղ լատինականէն աւանուած
գիրերը ընդունուած են: 1 Դեկտ. 1929էն սկսեալ, նշանա-
տախտակները, ծանուցումները, սինէմայի գիրերը նոր առ-
ուերով գրելը պարտաւորիչ եղած է: Իսկ, նոր տառերով
գիրքերը և պետական թղթակցութիւնները, 1 Յնվր. 1929էն
պարտաւորիչ դարձած են: Պետական բոլոր պաշտօնատուն-
ները գործածուող տուարներու, հրահանգներու, գիրքերու
նման տպագրեալ բաները, մինչև Յունիս 1930 պիտի կրնան
գործածուիլ:

Նոյնպէս, օրէնքին հրատարակուած թուականէն, բոլոր
վարժարանները պարտաւորուած են թուրքերէնը նոր տառե-
րով ուսուցանելու. և արգիւլուած է հին տառերով գիրքե-
րուն գործածութիւնը:

Միայն թէ, դրամի, բաժնեթուղթի նման արժէքաւոր
թուղթերը, և մասնաւոր հանգամանք ունեցող փաստա-
թուղթերը՝ մինչև իրենց փոխուելու թուականը՝ պիտի կըր-
նան գործածուիլ:

Այս օրէնքէն ներշնչուած, վարչապետը սրուած է պաշ-
տօնատարներու անունները կրճատել հետեւեալ ձևով:

Bş (Վարչապետութիւն), Ml (Ելմտական), Ad (Դատա-
կան), Na (Հանրօրոյ ա շինութեանց), Sim (Առողջապահու-
կան) գործավարութիւններ:

İcveh (Գործավարներու խորհուրդ), Ms (խորհրդական),
Um (Ընդհ. Տնօրէնութիւն), Uk (Ընդհ. Քարտուղարու-
թիւն), Rs (Նախագահութիւն), D (պաշտօնատուն), Kl (Գի-
ւան), Disr (Կրօնական Գործոց Տնօրէնութիւն), Evum (Էվ-
զաֆի Ընդհ. Տնօրէնութիւն), Bers (Ընդհ. Սպայակոյտի
Նախագահութիւն), Dşrs (Պետական խորհրդայ նախագահու-
թիւն), Tkum (Կալուածահամարի Ընդհ. անօրէնութիւն),
Emum (Ընդհ. ապահովութեան անօրէնութիւն), İsum (Չե-
տեղման Ընդհ. անօրէնութիւն), Umik (Ոստիկանական զօ-
րայ Ընդհ. հրամանատարութիւն), Pttum (Թղթ. և Հեռգր.
Ընդհ. անօրէնութիւն) Gum (Մաքսային Ընդհ. անօրէնու-
թիւն), Husanmd (սահմանի և ծովեղերեայ աւուղջ. անօ-
րէնութիւն):

Թուրք հայրենակցութեան օրհնֆին համաձայն, առանց արտօնութեան օտարահպատակութիւնը ընդունողները կը վճարուին հայրենակցութենէ, և ասոր հետեւանքով գոյքերն ալ կը գրաւուին:

Պետական խորհրդոյ մէկ որոշումով՝ որ հրատարակուած է 22 Նոյ. 1928 թուակիր պաշտօնաթերթին մէջ, ըսուած է թէ, 1869 թուակիր «հպատակութեան օրէնքէն» (Թապիլյէթ դանունու) առաջ և է ձեւով օտարահպատակութիւնը ընդունողները պէտք է այդ հանգամանքով ճանչցուին: Հետեւաբար, այսպիսիները զերծ կը մնան ներկայ օրէնքին յիշեալ տրամադրութենէն:

Յիշեալ հայրենակցութեան օրէնքին 4րդ յօդուածը բարեփոխուած է, որուն համաձայն Թուրքիոյ մէջ ծնած օտարահպատակի մը զաւակը թէև թրքահպատակ կը ճանչցուի, բայց չափանաս ըլլալէն մինչև վեց ամիս կրնայ իր ծնողքին հպատակութիւնը ընդունիլ, (պաշտօնաթերթ 16 ապրիլ 1929 և 1169 թիւ):

Ա. Գործադիր իշխանութեան (իճրա) և սնանկութեան վերաբերեալ և 345 յօդ. է բաղկացեալ օրէնքը հրատարակուած է Մայիս 1929 թուակիր և 1183

Բ. Դատական համար պաշտօնաթերթին մէջ. որ, 5 Սեպտ. 1929էն սկսեալ գործադրութեան դրուած է:

Ասիկա ալ քաղաքային օրէնքին պէս Զուլիցերիոյ օրէնքներուն ֆրանսերէն ընտրէն թարգմանուած է, և իր նոր կազմակերպութեամբ, նորանոր տրամադրութիւններով արդարութեան ճշգրիտ կիրառման հաւաստիքը կը ներշնչէ:

Բ. Պատմական դատարութեանց օրհնֆը (նեզա մուհաֆեմե շեի ուսուլու զանունու) որ յար և նման է գերմանականին, 426 յօդուածներէ կը բաղկանայ և գործադրութեան դրուած է 20 օգոստոս 1929ին (Պ. 20 Ապրիլ 1929, թ. 1172):

Գ. Մոլային առեւտրական օրհնֆը, շարունակութիւնն է նոր «առեւտրական օրէնքին», և սկսելով իրրև երկրորդ գիրք 1015րդ յօդուածէն, վերջացած է 1485րդ յօդուածով (Պ. 20 Մայիս 1929 թ. 1197):

Դ. Յանցաւորներու ներման և կարգ մը ոճիրներուն հետապնդումներուն և պատիժներուն յետաձգման օրէնքը՝

հրատարակուած է 16 Մայիս 1929 և 1194 թիւ պաշտօնաթերթով, և արդէն նոյն օրը գործադրութեան դրուած է:

Ե. Կարուածի մը սեփականարողի մէջ եղած սխալը ուղղելու, և կամ ժամանցումով իրաւունք ունեցող մէկուն դիմումին վրայ, «Թափու» վարչութեան յանձնաժողովները կրնային դիմողին անուան սեփականաթուղթ տալ: Այս էր 810 թիւ օրէնքին տրամադրութիւնը, որ հրատարակուած է 29 Ապրիլ 1926 և 359 թիւ պաշտօնաթերթով: Միւս կողմէ, քաղաքային օրէնքին՝ որ հրատարակուած է 4 Ապրիլ 1926ին և գործադրութեան դրուած է 4 Հոկտ. 1926 թուականին, 639 և 935րդ յօդուածներովը պայման դրուած է այս տեսակ պարագաներու մէջ, դատարանի որոշումը, սեփականաթուղթ տալու:

Երկու օրէնքներու այս յայտնի հակասութիւնը լուծելու համար, բաւական երկար զբաղած է Ազգ. Մեծ Ժողովը իր նախաքննիչ դիւաններով միասին, և որոշած է, որ քաղաքային օրէնքով՝ 810 թիւ օրէնքը ջնջուած ըլլալով, մեկնաբանութեան խնդիր չի կրնար յարուցուիլ (Պ. 14 Մայիս 1929 թ. 1192):

Ասկէ վերջը, 9 Յունիս 1929 և 1211 թիւ պաշտօնաթերթով հրատարակուած և 5 յօդուածներէ բաղկացեալ 1515 համար օրէնքով կրկին իրաւամբութիւն տրուած է «Թափու» վարչութեան սեփականաթուղթ տալու այն տիրացողներուն (գիլլիյեհ), որոնք՝ մինչև քաղաքային օրէնքին հրատարակութեան թուականը 15 տարի, առանց վէճի և բարի տրամադրութեամբ իրրև սեփականատէր և առանց պաշտօնական արձանագրութեան, գործածած են խնդրոյ առարկայ կալուածը կամ պարտէզը, այգին և հողերը (արտա), և որոնք «Թափու» արձանագրուած են ուրիշին անուան:

Որով-որոշուած է վարչականապէս տէր ճանչնալ տիրացող մը (գիլլիյեհ) որ 15 տարի շարունակ տէրը եղած է կալուածին:

Օրէնքին 2րդ յօդուածը՝ անչարժ գոյքի մը համար դատ զատ սեփականաթուղթեր ունեցողներուն, իսկ 3րդ յօդուածն ալ՝ կանոնադրի մը կազմութեան մասին կը խօսի:

Հետեւաբար, այն ազգապատկան կալուածները, որոնք օրէնքին մատնանշած ժամանակամիջոցէն աւելի սեփակա-

նութիւնը, եղած են Ազգին, նոյն իսկ պաշտօնապէս ուրիշ մը անուան արձանագրուած ըլլան, յիշեալ օրէնքին համաձայն, առանց դատաւարութեան կարելի պիտի ըլլայ փոխանցել պատկանած բարոյական հաստատութեան:

Զ. — Նօտարներու անունը, սխաբիայի աջը, փոխուեցաւ «նօթի»-ի, և ասոր վերաբերեալ օրէնքէն «օսմանը» բառերը ջնջուելով «բուր» ըսուած է:

Նոյնպէս, նօտարներու օրէնքին 1 և 6րդ յօդուածներով տրուած իրաւասութիւններուն վրայ, յետ մահու ըլլալիք կարգադրութիւններու, կտակազիրներու, ամուսնութեան պայմանազիրներու պատրաստութեան, և հաշտարարազիրներու, քննական տեղեկազիրներու պէս պաշտօնական գրութիւնները զեկուցանելու պարտականութիւններն ալ աւելցած են: (Պ. 12 Մարտ. 1929 թ. 1141):

Ա. — Կուսակալութիւններու վերաբերեալ 71 յօդուածնոց օրէնքը հրատարակուած է 5 Մայիս 1929ի պաշտօնաթերթին մէջ, որուն առաջին յօդուածով ըսուած է թէ, «Հիմնական կողմակերպութեան» (քեշ-

Գ. Վարչական

ֆիլսոփ կասալի) օրէնքին 91րդ յօդուածին համաձայն, կուսակալութիւններու գործերը արտօնութեան ընդարձակման (քեկսիի մեկզունիյեթ) և պարտականութեանց բաժանման (քեֆրիֆը վեգայիֆ) սկզբունքներու վրայ կը տնօրինուին: Հիմնական կողմակերպութեան օրէնքին 89րդ յօդուածին համեմատ, Թուրքիա, աշխարհագրական և տնտեսական տեսակէտով կուսակալութիւններու, և ասոնք՝ դաւաններու (գազա), ասոնք ալ՝ զիւզաքաղաքներու (մանիյի) բաժնուած են. այս վերջինները, քաղաք և գիւղերէ (գասապա վի ֆոյ) կը կազմուին:

Բ. «Թափու» ծախսերուն վերաբերեալ (քափու խարձարը) 1451 թիւ օրէնքը գործադրութեան դրուած է 15 Յունիս 1929էն: Որուն համաձայն, 1. Որոշ գումարի փոխարէն ծախուած կամ փոխ անուամբ արձանագրուած (միւլվագասան քասիի) կալուածներու գործողութենէն հազարին 20 ըլլալով, ասիկա աւնողը կու տայ: 2. Յատկացումները (քանիս) եթէ բարեգործական հաստատութեանց հա-

մար են, ծախքէ զերծ կը կացուցուին: 3. Նոր արձանագրութիւններէն հազարին 25 (ժառանգական կամ փոխանցման (ինքիզայ) տուրքերուն ենթակայ եղողներէն ասիկա չառնուիր), միայն թէ այս հազարին 25ը 1932 Յունիս 15էն վերջը պիտի առնուի: 4. Փոխառութեան (իքօթիֆ) գործողութենէն հազարին 1 (առկոսները չեն հաշուուիր): 5. Օգտուելու իրաւունքի յատկացումէն (ինքիֆա՛ հազար) հազարին 10: 6. Անշարժ գոյներուն և ներկայանութեան զոս իրական իրաւունքներու (այնը հազար) նուիրումէն հազարին 1: 7. Բաժանման (իֆրազ վի քագրիլ) գործողութենէն հազարին 1: 8. Վարձակալութեան պայմանագրութեան արձանագրութենէն (քեսմիլ) որոշուած վարձքին հազարին 1: 9. Գոյքերու միացման (մալ պիլիլիլի) (ամուսնութեան պայմանագրութեամբ կ'որոշուի) գործողութենէն փոխարժէքին հազարին 1: 10. Գոյքերու ընկերակցութեան (մալ օրպաղըղը) (նոյնպէս ամուսնութեան պարագային), ընտանեկան բոյնի հաստատման, պայմանագրութենէ ըլլած առուծախի, շուքա՛նի, անպայման կամ պայմանաւորեալ ժառանգորդ կարգուելու պէս գործողութիւններուն «թափու»-ի արձանագրութեան համար հազարին 2: 11. Արձանագրութեան պատճէնին համար հազարին 1, փոխանցման ընդհանուր արձանագրութիւններէն (քեսալիլը գայսը) հազարին 2: (ասոնք երբ դատարանէն կամ թիճրա՛նէն պահանջուին՝ ծախքի ենթակայ չեն): 12. Փոխառութեան փոխանցումէն (իքօթիֆ միրտու) հազարին 1, պայմանաժամերու երկարաձուլումէն որոշ (մագրուեկ), ինչպէս նաև զեկուցազիրներէն կէս ոսկի կ'առնուի: 13. «Թարու» գործողութիւնները, մինչև հիւսա եղածին պէս, երմտական, թաղապետական, վազըֆի տուրքերուն կարգադրման չըսպասեր: 14. Յիշալ ծախքերը, ծախսուած գումարը երբ արձանագրուած արժէքէն աւելի ըլլայ՝ այդ գումարէն, իսկ հակառակ պարագային՝ գնահատուած արժէքէն կ'առնուի: Բայց երբ աճուրդով կամ կառավարութեան միջոցաւ ծախուի, որոշուած գումարէն կը վճարուի: 15. Երբ գործի մը կարգադրութեան համար մասնաւոր պաշտօնակալ ուղուի հազարին մէկ կը տրուի (խուտու խարձը). ասոր կէսը պաշտօնեային, կէսն ալ պետական գանձուն կը պատկանի, և երկու ոսկիէն պակաս՝ 25 ոսկիէն աւելի չըլլար:

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՏԱՅԻՆԻ ԿՈՆՏՐԱԿՏԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵ
ՄԱՐՏԻ 3 001 1975

Ա. Թուրք Հանրապետական կառավարության 1929 թ. հաշուեկշիռի ծախսուց բաժինը 220,408,481 ոսկի, իսկ եկամուտը 220,546,000 թրքական ոսկի նախատեսուած է:

Դ. Ելմատական նախարդ տարիէն ծախքը 13 միլիոն 239,093, և մուտքն ալ 13,372,801 ոսկի աւելի է:

Բ. Տուրքերուն մինչև հիմա եղած զանազան յաւելումները որոշ կերպով և տուրքին հետ միասին սկսուած են գանձուիլ 1454 թիւ օրէնքով (պ. 26 Մայիս, 1929 թ. 1199):

Գ. Շահատուրքի օրէնքին 71րդ յօդուածին բարեփոխուածով, այս տարի եւս յայտարար տալ չուղղներէն 1341 (1925) թիւերը ին 3 անգամը պիտի դանձուի (Պ. 26 — 1—1929):

Դ. Մանրուք հինգ միլիոն մետաղեայ դրամներուն թղթադրամներու հետ փոխանակութեան մասին հրատարակուած 12 փետր. 1924 (1340) և 16 Ապրիլ 1925 (1341) օրէնքներէն այդ պարբերութիւնները շնչուելով, 30 Յնվր. 1925 (1341) թ օրէնքին առաջին յօդուածով ջնջման (իսկա) քանակը 2,270,000 և դործածութեան (թէսալիս) քանակն ալ 158,748,563 ոսկի եղած է (Պ. 25—3—1929):

Է. Մաքսային 33 յօդուածներէ և աւժամետայ յօդուածէ ինչպէս նաև ընդարձակ ցանկերէ բաղկացեալ օրէնքը, 1 Հոկտ. 1929էն սկսեալ դործադրութեան դրուած է: (Պ. 1 Յուլիս 1929 թ. 1230):

Ը. Ընդհանուր պարտուց վարչութիւնը (Տուրքերու Ունեւիյե) շնչուեցաւ: Այդ առթիւ, «բուրձնահրու խնդրոյն համաձայնագիրը վաւերացուած է 1367 թիւ օրէնքով»: (Պ. 15 Դեկտ. 1928 թ.) 1066:

Ա. Արժեթուղթ (մեկզուզ զրյւկերի) և «բաւպիլոյի» սակարանին վերաբերեալ 59 յօդուածնոց օրէնքը հրատարակուած է 3 Մայիս 1929 և 1199

Ս. Առեւտրական թիւ պաշտօնաթերթով: Կանոնագիրը պ. 24 Յու. 1929 թըւականով հրատարակուած է:

Բ. Պուստայ մէջ «անասուններու սակարան»ին (հայլան պոսասար) վերաբերեալ 51 յօդուածնոց հրահանգը, հրատարակուած է 8 Ապրիլ 1929 թ պաշտօնաթերթով:

Գ. Արուեստներու քաջալերման 1050 թիւ օրէնքին յաւելուած 28 Մայիս 1927 թ օրէնքը բարեփոխուած է (Պ. 30—2—1929):

Դ. Լուցկիի և կայծքարի մենաշնորհը, 1503 թիւ օրէնքով տրուած և հրատարակուած է 10 Յնս. 1929 թ պաշտօնաթերթով: Հրահանգը 7-8 Օգոստ. 1929 թերթով:

Ե. Երկրաչափականքարձր վարժարանի յինու թեան 1432 թիւ օրէնքը հրատարակուած է 2 Մյս. 1929 թ պաշտօնաթերթով:

Բ. Խնուղիներու և կամուրջների 2, Համրօգուա Եիմուրեան թու 1525 թիւ օրէնքը հրատարակուած է 12 Յնս. 1929 թին:

Գ. Անասուրու և Մերսին. Թարսուս — Ատանայի երկաթուղիներու, և Հայտար բաշայի նաւահանգիստին և այս ընկերութիւններու վերաբերեալ արժեթուղթերուն, շարժուն և անշարժ գոյքերուն գնման համար կայացած համաձայնագիրները վաւերացուած են 1375 թիւ օրէնքով (Պ. 12 Յնվր. 1929 թ. 1090):

Յիշեալ համաձայնութիւնը հայրենիքի օգտին յաջողցուցած ըլլալուն համար, Ազգ. Մեծ Ժողովը, իր 31—12—1928 թ նիստին, ելմտական դործաւար Սարաճ Օղլու Եիւրքի պէյլին պաշտօնապէս շնորհակալութիւն յայտնել որոշած է:

Գնման փոխարժէքը չորս մասնաւիճարով պիտի տրուի: 1 Յնվր. 1929էն 31 Դեկտ. 1932 պիտի տրուի 1,129,378 զուիցերիական ֆր., 1 Յնվր. 1933էն 31 Դեկտ. 1957 65,592 զուիցերիական ֆրանք:

Դ.— Ամերիկեան «Ճօրտ մօթէօր Բըմբէնի էքսքօրթ էնքօրթօրէյթէթ» ընկերութեան հետ պայմանագրութիւնը վաւերացուած է 1391 թիւ օրէնքով:

Ե. Իզմիր—Գասապա երկաթուղու վարչութեան հետ համաձայնագիրը 1500 թիւ օրէնքով վաւերացուած է (պ. 6 Յունիս 1929):

Զ.— Արեւելեան վարչութեան հետ համաձայնագիրը հրատարակուած է 6 Յնս. 1929 և 1209 թիւ պաշտօնաթերթով:

Ա.— Բժշկական կաճառներու կազմութեան մասին 31 յօդուածներէ բաղկացեալ կանոնադրութիւնը, հրատարակուած է 27 Մարտ 1929 և 1152 թիւ

Է. Առողջապահական պաշտօնաթերթով:
Բ.— Բժշկութեան և մասնագիտութեան վերաբերեալ 14 յօդուածնոց կանոնադրութիւնը

29 Յունիս 1929 թ. և 1228 թ/ւ պաշտօնաթերթով հրատարակուած է:

Գ. — Թմբեցուցիչ ղեկերու մասին 1369 թ/ւ օրէնքը, և ասոնց վերաբերեալ բացատրագիրը հրատարակուած են 24 Դեկտ. 1928 և 26 Յնս. 1929 թ. պաշտօնաթերթերու մէջ:

Ա. — Ծովային առևտրական ըստը վարժարանի հիմնական կանոնագիրը հրատարակուած է 19 Սեպտ. 1929 թ. և 993 թ/ւ պաշտօնաթերթով:

Բ. Կրթական Բ. — Ժողովրդ. վարժարանի (միլիթր մեթոդի) կազմութեան կանոնագիրը և տրուելիք վկայականներու պատճէնները 24 և 26 Նոյ. 1928 թ. պաշտօնաթերթով հրատարակուած են:

Գ. — Օտար երկիրներու վարժարանները ղրկուելիք աշակերտներու պարտականութիւնը ճշգրտող 1416 թ/ւ օրէնքը 16 Ապրիլ 1929 թ. հրատարակուած է:

Ա. — Ժընէվի մէջ 4 Մայիս 1925 թ. հաւաքուած միջազգային «քօնֆէրանս»-ով ընդունուած բրոթոքոլով, պատերազմի մէջ հեղձուցիչ և թուաւոր, կամ ասոնց նման «կազմերուն», և «պալթերիտիք»

Թ. Արամիս

միջոցներուն գործածութիւնը արդիւլուած էր Այս «բրոթոքոլը 1380 թ/ւ օրէնքով ընդունուած է Ազգ. Մեծ. Ժողովէն (պ. 20 Յնվր. 1929):

Բ. — Պատերազմը՝ աղջային քաղաքականութեան գործիք ընելէն հրաժարած են Գերմանիա, Ամերիկա, Յըրանսա, Անգղիա, Գանատա, Աւստրալիա, Նոր Զելանտա, Հարուային Աֆրիկէ, Իրլանտա, Հնդկաստան, Իտալիա, Ճաբոն, Լեհաստան, Չեխո-Սլովաքիա, Էսթոնիա, Լէթոնիա, Ռումանիա: Ասոնց հաւանութիւն յայտնած է նաև թուրք Հանրապետութիւնը 1384 թ/ւ օրէնքով (5 Փետր., 8 Ապրիլ 1929 թ/ւ 111 և 1162):

Գ. — Առևտրական պայմանագրութիւն չկնքուած անթութիւններու հետ, մինչև Յունիս 1930 ստժամուայ առևտրական համաձայնագիր կնքուու տրածութիւն տրուած է 1410 թ/ւ օրէնքով (պ. 8 Ապրիլ 1929):

Դ. — 1928—1929 թ. նստաշրջանին, Ազգ. Մեծ. Ժողովը վաւերացուցած է հետևեալ դաշնագիրները:

1. — Աֆղանիստանի՝ եղբայրակցութեան և համադիւծակցութեան (թեշրիֆի մեսալի) դաշնագիրը:

2. — Պարսկաստանի՝ 23 Ապրիլ 1928 թ. եղբայրակցութեան պայմանագրութիւնը լրացնելով, 15 Յնս. 1928 թ. ստորագրուող բրոթոքոլը:

3. — Իտալիոյ հետ՝ Հոսի մէջ կնքուած և ստորագրուած չէզոքութեան, համերաշխութեան, դատական կարգադրութեան դաշնագիրը:

4. — Իտալիոյ հետ՝ ոճրագործներու փոխանակման (խաշի միւնիստիս) դաշնագիրը:

5. — Շուէտի՝ առևտրական և նաւարկութեան պայմանագրութիւնը:

6. — Իտալիոյ հետ՝ դատական մարմիններուն կողմէ քաղաքային, պատժական դորժերուն մէջ փոխադարձ աջակցութեան և դատական սրտումներուն գործադրութեան մասին դաշնագիրը:

7. — Սովիէթ հանրապետութիւններուն հետ՝ սահմանադրուելը գտնուած արօտալայրերէն երկու կողմի ժողովուրդին օգտուելու մասին համաձայնագիրը:

8. — Սովիէթ հանրապետութիւններուն հետ՝ վրաստանի սահմանը գտնուող անասուններու տարափոխիկ հիւանդութիւններէն պաշտպանութեան պայմանագրութիւնը:

9. — Հունգարիոյ՝ չէզոքութեան, համերաշխութեան և իրաւարարի դաշնագիրը:

10. — Զուլիցերիոյ՝ համերաշխութեան, դատական կարգադրութեան և իրաւարարի դաշնագիրը:

11. — Պուլկարիոյ՝ չէզոքութեան, համերաշխութեան, դատական կարգադրութեան և իրաւարարի դաշնագիրը:

12. — Անգղիոյ՝ շրջուն վաճառորդներուն նմոյշներուն վերաբերեալ գործունէութեան մասին պայմանագրութիւնը:

13. — Հոլանտայի՝ առևտրական և նաւարկութեան պայմանագրութիւնը:

14. — Լէթոնիոյ՝ առևտրական և նաւարկութեան պայմանագրութիւնը:

15. — Գերմանիոյ՝ իրաւարարի, համերաշխութեան պայմանագրութիւնը:

concerning the Law of
Ab. Goods, modifications
were introduced from
time to time, but it
was never abolished,
and the fact is that
today Armenian fixed
properties remain seized
and liquidated according
(over)

to the Law of Sept. 13/26, 1915,
revived and brought into
force again April 15, 1923
by the Grand National
Assembly of Ankara.

16. — Եզրիցտոսի՝ առեւտրական պայմանագրութեան ամէն երեք ամիս ինքնին նորոգութեան պայմանագրութիւնը:

Լքեալ գոյքերու օրէնքին ու հրահանգներուն շուրջ այս տարի ևս ոչ մէկ փոփոխութիւն:

Չեւեւարար, նախապէս հրատարակուած Սեպտ. 1331 (1915) և 15 Ապրիլ 1339 (1923)ի օրէնքները ի գորու են, որոնց համաձայն, ԻՆՏԷ 261/14 Գօյիս կամ արտասահման գացող, փախչող, անյայտացող անձի մը գոյքերը լքեալ կը համարուին:

Անցեալ տարի, պատեհութիւնը ունեցանք խօսելու 1331 թիւ օրէնքի մասին (*), որուն 7րդ յօդուածը — զոր նոյնութեամբ ներկայացուցած էինք — մեկնարանուած է + Ազգ. Մեծ Ժողովէն (պ. 8 Յունիս 1929 թ. 1210):

Այս մեկնարանութեան համաձայն, լքեալ գոյքերու վարչութեան կողմէ գրաւուած կամ գրաւուելիք կալուածները՝ նոյնութեամբ չեն վերադարձուիր, այլ, Պետական Խորհրդոյ որոշմամբ, 1331 (1915)ին գնահատուած փոխարժէքը կը վճարուի:

Ենթականերուն տաքիութիւններն ալ անխելի են դատարաններու կողմէ: Քանի որ, իրաւասու մարմին ջոյց տրուած է «Պետական Խորհուրդը»:

Ասիկա, ինչպէս նաև 1331—1339ի օրէնքները մասնաւորուած են անհատներու, որով, գրաւեալ սղգապատկան կալուածներու մասին երբևէ չեն կրնար կիրարկուիլ: Ասոնք, «մասնաւոր վարչութիւններու» (իստի խուտուսիյե)ներուն փոխանցուած են 1926ի ընդէ. հաշուեկշիւի (միւլազեկեհի ունուսիյե) օրէնքին 23րդ յօդուածին «վ» հատուածին համաձայն:

Այն բարոյական անձերը կամ հաստատութիւնները, որոնք գոյութենէ դադրած են, բնական է որ անոնց վերաբերեալ գոյքերն ալ պետական գանձուն փոխանցուին:

Սակայն, յիշեալ մեկնարանութիւնը, 1331—1339ի և նախորդ տարուան (28 Մայիս 1928) օրէնքներուն հետ ա-

(*) 1929ի Տարեցոյց, Էրես 280, 29րդ թող, (իրաւագէտներուն) պէտք է կարդալ (իրաւագէտներուն):

որնչութիւն ունենալուն, պազֆոներու կամ բարոյական հաստատութիւններու վերաբերեալ գոյքերու մասին ակնարկութիւն չունի:

Յոյներու պէս Հայերը փոխանակութեան չին ենթարկուած. և այս նկատմամբ, քանի որ Թուրքիոյ մաս մը քաղաքները, մասնաւորաբար Պուսոյ մէջ և շրջակայքը, հայ համայնքը պահած է իր գոյութիւնը, ասոնց պատկանած բարոյական և բարեգործական հաստատութիւններուն գոյքերն ալ, ընդհ. հաշուեկշիւի 23րդ յօդուածին տրամադրութիւններէն պէտք է զերծ մնան:

Այս խորհրդածութեամբ, ներկայ 1929—1930 շրջանը կը խոստանայ լաւագոյն կարգադրութեան յանդեցնել հարցը, և մենք հաստատ յոյս և համոզումը ունինք թէ, վաղ կամ անագան ամէն թիւրիմացութիւն հարթուելով, Հայ ազգին բարենպատակ հաստատութիւններուն կալուածները յաւէտ նուիրուած պիտի մնան իրենց յատկացումին և նպատակին, որոնք, առաւելուպէս յատկացուած են անոք ու անօգնական աղքատ ու թափառիկ, հիւանդ ու անկար հասարակութիւնը փրկելու մահուան ճիրաններէն և օգնելու հայ աղքատիկ մանկաւոյն դաստիարակութեան:

ԼՈՒԹՅՈՒՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ը. Մ. 1931

ՆՈՒՊԱՐԵՆԵ ԵՄԵՆԱՊՈՐՏԸ

Հ. Բ. Ը. ԱՐԳՈՒԹԵԱՆ — 1931

Լ Ր Ե Ա Լ Դ Ո Յ Բ Ե Ր ՈՒ Ն Ե Ր Յ Ը

ԻՆՉՊՈՒՍ ՍԿՍԱԻ, ԻՆՉ ԵՐՋԱՆՆԵՐԻ, ԱՆՑԱԻ,

ԻՆՉ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՐՅՑ, ԻՆՉ

ՎԻՃԱԿԻ ՄԻՋ Է ՆԵՐԿԱՑԻՍ

Լքեալ դոյքերու խնդիրը պէտք է բաժնել երկու շրջանի, մէկը 1915—1923, միւսը՝ անկէ վերջ:

Առաջին շրջանին վիճակը այս է: 1915 ին երբ ժողովրդական զանգուածներ այլուր փոխադրուեցան, կառավարութիւնը 13 սեպտ. 1331 թուակիր օրէնք մը հրատարակեց, որպէսզի մեկնողներուն դոյքերը մասնաւոր յանձնաժողովներու կողմէ հաշուեյարդարի ենթարկուին, պահանջները դանձուին, պարտքերը արձուին, իսկ մնացեալը պետական զանձին մէջ մնայ, սեփականատէրերուն հաշուին:

Օրէնքը որ (10) յօդուածէ կը բաղկանայ: Կը վերաբերի այլուր փոխադրուած անձերու գոյներուն, պարտքերուն եւ պահանջներուն:

25 հոկտ. 1331 ին (1915) ալ պարտատէրերու 25 յօդուածնոց կանոնադիր մը, կը ճշդէր թէ յանձնաժողովները ինչպէս հաշուեյարդար պիտի կատարեն: Գործունէութեան շրջանն ալ մէկ տարի էր, անկէ վերջ՝ գործերը դարձեալ դատարաններուն պիտի փոխանցուէին:

Պայման դրուած էր որ Թուրքիա գտնուող պարտապահանջները 4 ամսուան, արտասահման զանուոյններն ալ 6 ամսուան ընթացքին զմեկն յանձնաժողովներուն եւ հաստատեն թէ «այլուր փոխադրուած» անձերէն պահանջ ունին:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՐՋԱՆԸ

Երկրորդ շրջանը, որ ամէնէն կարեւորն է, սկսաւ 1339 ին (1923): Երբ 15 ապրիլ 1923 թուակիր նոր օրէնք մը մշակուեցաւ եւ, հիմնովին տարբեր սկզբունք մը որդեգրուեցաւ: Այդ նոր օրէնքին վրայ էր որ կողմուեցաւ Լքեալ Դոյքերու վարչութիւնը (Ենկալք մեքրուիէ իսարեսի):

Գործերը համառօտ ակնարկ մը նետել այդ կարեւոր

օրէնքին պարունակութեան, ինչպէս նաև կրած յաջորդական փոփոխութեանց վրայ:

Այս օրէնքին առաջին յօդուածը կ'ըսէ թէ «լքեալ դոյքերը նախ պետական զանձին պիտի արձանագրուին, եւ տուրքերը վճարուելէն վերջը, մնացեալ մասը աւանդ ըլլալով պիտի մնան»:

Միւս կողմէ, 1915 ի օրէնքին 2-րդ, 4-րդ, 7-րդ եւ 8-րդ յօդուածները փոխուեցան, իսկ 9-րդը ջնջուեցաւ: Իսկ մշակուեցաւ բոլորովին նոր 6-րդ յօդուած մը, որ ճշտապարկան դեր ունեցաւ լքեալ դոյքերու խնդրին: Իր այս կարեւորութեան համար, նոյնութեամբ կը ներկայացընեմ այդ յօդուածը:

«ՈՒԵԼ ԴԵՆՈՎ (ՆԵՐ ԱՆ ՍՈՒՆԵՐԻՔ օրուսա օրուն), անյայտացող, մեկնող կամ օտար երկիր եւ գրաւեալ վայրերը, կամ Կ. Պոլիս եւ Երզնկայք փախչողներուն, շարժուն եւ անշարժ գոյները ինչպէս նաև պարտքեր եւ պահանջները 13 Սեպտ. 1331 (1915) թուակիր առժամեայ օրէնքին եւ ներկայ բարեկիրտութեան համաձայն կը կարգադրուին»:

Ահա այս յօդուածին արամադրութեամբ, օրէնքին հրատարակութենէն տարիներ առաջ, նոյն իսկ կանոնաւոր անցադրով արտասահման դաշտողներուն, եւ Պոլիս պաշտօնով կամ գործով եկող գաւառացիներուն, կամ հինէն ի վեր Պոլիս գտնուող գաւառացի կամ Պոլսեցի ոչ-խալամներուն գաւառները ունեցած դոյքերը իրրեւ «լքեալք դոյք» պիտան կան զանձուն փոխանցուած էին:

ՀԱՍՏՈՆՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՒՍՆԵՐԸ

1926 ի ընդհանուր հաշուեկշիռի (միւլազիհի ունուլիէ) օրէնքին 22-րդ յօդուածին մէջ արամադրութիւն մը աւելցրուեցաւ, բարոյական անձնաւորութիւններու, այսինքն համայնքներու եւ բարեգործական ընկերութիւններու լքեալ դոյքերու մասին: Այդ արամադրութեան համաձայն, «Պոլսէն դուրս, գաւառներուն մէջ գտնուող եւ լքեալ բարոյական անձերու, — այսինքն, եկեղեցի, վարժարան, վոնքեր, ևն., — բարեգործական հաստատութիւններու պատկանած դոյքերը իրենց գտնուած վայրերուն կուսակալութիւններուն (իսարեսի խուսուսիյի) կը փոխանցուին»:

Ընդհանրապէս Տարեկայ, Կալիս 1931

ԿԱՐԵՆՈՐ ԱՍՐԵՓՈՆՈՒՄ ԿԸ

1926 ին, կարենոր բարեփոխում մը կատարուեցաւ, որով գրեթէ վերջ կը տրուէր լքեալ զոյքերու գրաւման, իսկ գրաւումներուն մէկ մասն ալ կը վերադարձուէր տէրերուն: Այդ բարեփոխումը կատարուեցաւ 13 Յունիս 1926 թուակիր 4 յօդուածէ բաղկացեալ որոշմնագրով (գարարնամի) և գործադրուեցաւ Գործաւարներու Խորհուրդին 4 Օգոստ. 1926 թուակիր որոշումով:

Ահա թէ ի՞նչ կը տրամադրէ այդ կարենոր որոշումնադիրը:

«Լօգանի դաշնագրին գործադրութեան բուականէն (6 Օգոս. 1340—1924) յետոյ «յիսեայ գոյք» չպիտի գրաւուի: 6 Օգոս. 1924 էն առաջ եղած տեղեկատուութիւններէն (իսթիլա) և գրաւումներէն գոս, այդ բուականէն վերջը ո՛ր և է ձեւով գրաւում չպիտի չլրացայ: Այնպիսի որ երե տէրը գոյքին գտնուած տեղը ներկայ է, անոր պիտի յանձնուի, իսկ երե ներկայ չէ, անոր ՓՈՒՍԿԱՆՈՐԴԻՆ: Եւ երե փոխանորդ չունենայ, գոյքը տիրոջը հաշուին կը յանձնանուի պետութեան կողմէ: Այդ տեսակ գոյքերը (այսինքն, 6 Օգոս. 1924 էն վերջը գրաւումները) երե գաղտնականներուն տրուած են, տեղական մարմինները պիտի որոշեն գոյքին արժեքը, համաձայն յանձնուի օրումն կանխիկ վճարումն գիններուն, և այս փոխարժեքը պիտի վճարուի գոյքին տիրոջը: Իսկ երե գոյքը ծախուած է, վճարուած գումարը պիտի տրուի սեփականատէրոջ: Եւ ասիկա երե դժգոհ մնայ, կրնայ դատարան դիմել: Ո և է ձեւով քոյրասրեղի չէ հաշուեկարգարի օրէնքը գործադրել պակասի անձերու նկատմամբ, որոնք իրենց գտնուած տեղին չեն փոխած, չեն անյայտացած, կամ չեն հեռացած, բայց ուրիշ վայրի մէջ ինչքի և կաշուածի տէր են: Երե օրէնքը սխալ մեկնուած և գործադրուած ըլլայ, այդ սխալները պիտի սրբագրուին: Օրինակի համար Պոլսոյ մէջ ծնած ու ընկող, մարդահամարի մէջ արձանագրուած, և ո և է կողմ չանյայտացած անձ մը, Պոլսէն դուրս, գաւառներու մէջ ունեցած, և գրաւուած գոյքերը, իրենց պիտի վերադարձուին:»

Յիշեալ որոշմնագրին համաձայն, միայն այդ թուականին 25 ի չափ կարենոր կալուածներ, իրենց տէրերուն վերադարձուեցան:

1, Երե տէրը մասն 88 Լ խառնուրդով
Թողուած չէ,

ՓՈՒՍԿԱՆՈՐԴԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԶԵՂՈՒՄ

17 Յունիս 1927 ին անդրադառնալով վերոյիշեալ որոշմնագրին, Գործաւարներու Խորհուրդը հետեւեալ ձեւով փոխած է անոր Ա. և Բ. յօդուածները:

«13 Մեկտ. 1331 (1915) և 15 Ապրիլ 1339 (1923) թուակիր օրէնքներուն համաձայն, և սակայն Լօգանի դաշնագրին գործադրութեան թուականէն (6 Օգոստ. 1924) առաջ ձևեալ Գոյքը համարուող անշարժ գոյքերու մասին, մինչև այն ձեւով գործողութիւն կը կատարուի:

«Միայն թէ, մինչև յիշեալ դաշնագրին գործադրութեան թուականը, եթէ կառավարութեան կողմէ տուկաւին տիրացուած չըլլայ, և իրենց վայրերը վերադարձող սեփականատէրերուն կողմէ վերստացուած և յանձնանուած ըլլան, այդ սեփական գոյքերը այլևս զերծ կը մնան կառավարութեան միջամտութիւնէն:»

Փոխուեցաւ նաև փոխանորդին վերոյիշեալ Գ. յօդուածին առաջին մասը: Հին որոշմնագրին համաձայն, արտասահման գտնուող մէկու մը Պոլսոյ փոխանորդը կրնայ ատրանալ անոր կալուածներուն: Մինչդեռ 17 Յունիս 1927 ին կառավարութիւնը որոշեց որ Գոյքերը յանձնուին ուղղակի տիրոջը և ոչ թէ փոխանորդին: Ուրիշ խօսքով, մինչև որ արտասահման գտնուող անձը չգայ ու չներկայանայ, կալուածը կա չի տրուիր:

Միայն յիշուած է որ այդ պայմանը յետագործ աղղեցութիւն չունի և չի վերաբերիր 13 Յունիս 1926 էն մինչև 17 Յունիս 1927 եղած կարգադրութիւններուն, նոյն իսկ եթէ անոնք հակառակ ըլլան ներկայ բարեփոխեալ տրամադրութիւններուն:

Այս նոր կարգադրութեան վրայ, Լքեալ Գոյքերու վարչութիւնը մերժեց այլևս ճանչնալ արտասահմանի անձերուն Պոլսոյ մէջ փոխանորդ կարգած անձերը, և յայտարարեց թէ անմիջեւ որ սեփականատէրը իր գոյքին գումար ներկայ չի գտնուի, այդ գոյքը իւր ղեալ պետութեան կը փոխանցուի:

ՍԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՐԶԱՐԵՐԱԿԱՆԸ

Նոյն տրամադրութեամբ, Երե մտական գործաւարութիւնն ալ չըջարբերականով մը պատկանեալ մարմիններուն հաղորդեց թէ՛

15 Ապրիլ 1923 ի օրենքին համաձայն, պետք է կր
փոխանգույնի քոյր անշարժ գոյները այն ոչ-խնայականում, ո-
րենք Լոզանի դաշնագրին վաճարողով հետևյալ ներքին օրենքի
դրոյի կամ օտար երկիր գացած են, փայտուսի, մեկնումի եւ կամ
այլ անչայացուական ձևով:

Արդէն Լոզանի դաշնագրին փոքրամասնութեանց վե-
րաբերեալ յօդուածներուն մէջ ունէ՛ տրամադրութիւն չկայ
այն մասին, թէ կառավարութեան կողմէ՛ նախապէս պե-
տական: Գանձին սեփականացուած անշարժ գոյքերուն հա-
մար եղած կարգադրութիւնները շնջուած են:

Հետեւաբար այս կարգի անձերը քանի որ պետութեան
փոխանցուած լքեալ գոյքերու համար սեփականութեան՝ և
և միջամտութեան իրաւունք մը չեն կրնար ունենալ, ուրեմն
իրենց կողմէ տրուած փոխանորդադրութիւններն ալ օրինա-
կան ուժ մը չեն ներկայացներ:

Հաւանական չի նկատուիր որ զատարանները այդ
տրամադրութիւններուն հակառակ որոշում տան: Եթէ տա-
լու ըլլան, կրնայ վճարել ատեանին կողմէ բեկուիլ:

Հարկ է նկատի առնել որ, եթէ՛ յիշեալ լքեալ գոյ-
քերէն տակաւին պետական գանձուն անուան թափուցով
չարձանադրուածներ կան, 20 Նոյ. 1340 (1924) թուակիր
չրջարերականին համաձայն, պէտք է նոյն ձևով արձանադ-
րուին:

ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ՆՈՅՆՈՒԹԵԱՄԸ
ՍՏ ՉՍՆ ՏՐՈՒՐ

28 Մայիս 1928 թուակիր «Սեփականութեան» (քեկիլի)
օրէնքին 7րդ յօդուածին համաձայն, զաղթականներուն
յատկացուած անշարժ գոյքերը, եթէ քալուին մէջ ալ ար-
ձանադրուած են զաղթականին անուան, ստանք չեն վերա-
դարձուիր նոյնութեամբ, այլ անոնց փոխարժէքը կը տրուի:

Ան այս 7րդ յօդուածին մեկնարանութեան առթիւ,
լքեալ գոյքերու խնդիրը արձարժուեցաւ Ազգ. Մեծ Ժողովի
2 Յունիս 1929 ի նիստին, և վերջնական հանգամանք մը
առաւ հետեւեալ ձևով.

28 Մայիս 1928 թուակիր եւ 1331 հաւար սեփականու-
րեան օրենքին 7րդ յօդուածին, եւ 13 Սեպտ. 1331 (1915) եւ
15 Ապրիլ 1339 (1923) թուակիր օրենքներուն համաձայն, գրա-
ուած կամ գրաւուելիք (վազր եէս օլուցան վի իսիլեէէ օլաբ)
անշարժ գոյները, պետական զանձուն արձանագրուած կր նկատ-

ուին. եւ անոնց տեղերուն իրաւունքը կը վերադարձուի միայն
1331 (1915) արուած սկիզբը արձանագրուած փոխարժէքով:

Այդ գոյքերը երբ յսկացուած (քալսիս), տրուած (քեմ-
Յիլ) կամ ծախուած եւ կամ պետական զանձուն փոխանցուած
ըլլան, նոյնութեան չեն կրնար սեփականատերերուն վերադար-
ձուիլ. մինչեւ որ պետական խորհուրդին կողմէ չստուգուի քե
այդ գոյքերուն հաւար եղած կարգադրութիւնները, 13 Սեպտ.
1331 (1915) եւ 15 Ապրիլ 1339 (1923) թուակիր օրենքներուն
հակառակ եղած են:

Նոյնպէս 28 Մայիս 1928 թուակիր օրենքին հրատարակու-
րենքին առաջ կամ վերջը, երբ չեալ գոյք մը իրաւասիրոց (միւս-
քանիք) վերադարձուելու հաւար դատական վճիռ մըն ալ գոյու-
րիւն ունենայ, դարձեալ գոյքերը այնուհետեւ չեն կրնար իրա-
ւատերերուն տրուիլ. այլ, 1331 (1915) արուած սկիզբը արձա-
նագրուած արժէքը կը տրուի:

Այս պարագային ալ, 15 Ապրիլ 1341 (1925) թուակիր եւ
622 հաւար օրենքին տրամադրութիւնները անհրաժեշտ է նկատի
առնել:

Յիշեալ մեկնարանութեան առթիւ, Ազգ. Մեծ Ժողովի
Նյութական Գանձնաժողովը, յինչով 15 Ապրիլ 1339 (1923)
թուակիր օրէնքին 6րդ յօդուածին, առաջարկած է տարբեր
մեկնարանութիւն մը, որուն համաձայն պէտք պիտի ըլլար
լքեալ գոյք համարել կայուածները այնպիսիներուն, որոնք
թէ՛ արտօնութեամբ և թէ՛ հիւանդութեան պատճառաւ, և
թէ՛ ուրիշ զանազան օրինաւոր հարցերով, առաջ կամ վերջը
մեկնած են իրենց զանուած վայրերէն: Իսկ ստանք նոյնիսկ
եթէ վերադարձանք, չեն կրնար ստանալ իրենց հողն ու կալ-
ուածը քանի որ կը նկատուին լքեալ գոյք:

ՄԻՆ ՏԱԵՒ ՌԱՅԱԿԱՅՈՂ ՆԵՐՈՒՆ
ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Հետեւելով մինչև հիմա հրատարակուած օրէնքներուն
և եկած հրահանգներուն, Լքեալ Գոյքերու Վարչութիւնը
իրը լքեալ կը գրաւէ կայուածները նաև այն անձերուն,
որոնք Հանրապետական անկազմով, եւ նոյն իսկ Լոզանի դաշ-
նագրին վաճարողական թուակալներն վերջը մեկնած են արտա-
ստման, բայց երթեւեկութեան հրահանգին համաձայն չեն
կատարած իրենց ֆալսափայտական ու հայրենակցական պարտա-

կանոսիւնները (կայտակարար պէտք է արձանագրել տալ գրաստանում վայրի հիւսուցողութեանը), և եթէ իրենց մեկնած թուականն մինչև մէկ տարի չեն նորոգած իրենց անցագրերը:

ՎՍՏԱՐԱՆՆԵՐԸ ԴԱՏ ԶԵՆ ԸՆԴՈՒՆԵՐԸ

Մինչև 1929, դատարանները կ'ընդունէին լքեալ գոյքերու առթիւ բացուած դատերը, և եթէ որոշում արուէր ու գործադրուէր, աէրը կրնար վերստանալ իր շէնքը կամ կալուածը:

Հիմա փոխուած են երկու պայմաններն ալ՝ նախ կալուածը նոյնութեամբ չի արու իր, մինչև որ Պետական Խորհուրդը չորոշէ թէ նոյնութեամբ տալու է: Դատը շահուած պարագային, կալուածին արժէքը կը արուի, համաձայն ասկէ տարիներ առաջուան գինին, որ մեծ բան մը չէ:

Յետոյ, համաձայն 2 Յունիս 1929 ի մեկնաբանութեան, դատարանները այլևս չեն կրնար լքեալ գոյքերու դատ ընդունիլ: Ասոր համար պէտք է ղրմիլ Պետական Խորհուրդին: Ասկէ դատ, նախապէս ստացուած դատական վճիռներն ալ — նոյնպէս երէ վերջնական հանգաւանի (chose jugée) ստացած ըլլան — չեն կրնար գործադրուիլ:

Միայն, եթէ վարչականապէս պէտք տեսնուի գըրուեալ գոյքը սեփականատիրոջ վերադարձնելու, գոյքին 1331 (1915) թուականին, պետական տամարներուն մէջ նըշանակուած արժէքը պիտի վճարուի:

* * * Ներկայ տարեցոյցին համար ընտրուած յիշեալ նիւթը, իր մասնաւոր — առժամեայ կամ մեայուն — օրէնքներու ընդմեջ, բազմազան բարեփոխումներով, հրահանգներով, կանոնադիրներով ու հրամանագրերով այնքան ընդարձակ է որ բնականաբար չէինք կրնար նոյնութեամբ ներկայացնել ներկայ անձուկ սիւնակներուն մէջ: Աշխատեցանք միայն խիստ սովորի ու համառօտ ազնարկ մը նետել լքեալ գոյքերու, չորըն եղած օրինական ու վարչական արամադրութիւններուն վրայ, պարզապէս այն խորհրդածութեամբ որ այսքանն ալ թերեւս նոյն չափով օգտակար ըլլայ հարցին մասին գաղափար մը տալ շահագրգռուողներուն:

Միեւնոյն ատեն, ներկայ վարչութեան գերագոյն օրհաններուն պատկանող անձերուն արժանահաւատ և յուսատու յայտարարութիւնները հաստատապէս կը ներշնչեն այն յոյսը թէ յիշեալ հարցին բարեօք լուծումը և վերջնական կարգադրութիւնը շատ մօտալուտ է:

ԼՈՒԹՅՈՒՆ ԴՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Շ. Մ. 1932

23 OCT 1975

Հ Ի Ն Ե Ի Ն ՈՐ Թ ՈՒ Ր Ք Ի Ա

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն Ա Կ Ն Ա Ր Կ Մ Ը

Թ ՈՒ Ր Ք Ի Ո Յ Գ Ա Ղ . Ա Ն Յ Ե Ա Լ Ն ՈՒ Ն Ե Ր Կ Ա Ն

Արդի օրհեցներուն, որոշումներուն հրահանգ ու կանոնադիրներուն, կարեւորագոյն մասերուն համառօտ ամփոփումը :
(1922 — 1932)

Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն Շ Ի Ջ Ա Ն

Ապրող սերունդը, շատ լաւ կը յիշէ հին Թուրքիոյ վերջին տարիները :

Բորբոսած մթնոլորտին մէջ, տեսած են Բարձրագոյն Դրան հաստակերտ ու անթափանցելի շէնքէն դուրս ծորած գաղտնախորհուրդ անօրինութիւնները :

Նոյնպէս, գիտեն Պայաղիտի սլացիկ աշտարակէն վար, դարձդարձիկ լերկ ու մերկ փողոցներուն մէջ կատուցուած հնամենի երկյարկ շէնքը, ո՛ւր, լայնածաւալ ու ծալլապատիկ նստած վաթթոցաւորներու, թոյլ ու մեղկ մրափները կը խանդարուէին այցելուներու տրուած հողաթափերու շքերտուքէն և որոնք, անսահման իրաւասութիւն ունէին արձակելու ամենահզօր փերթիան, որով կը անօրինուէր «ճիւհատը», պատգամ «Մարգարէ»ի . . . :

* «Մէտրէպէներու» մէջ կրօնադիտութեան (իլլիֆեշաւ) սկզբունքներով շաղախուած աստուածապետական վրզըն տիրապետութեան հիւրը դրուած է 584 ին :

Երբեմնի ամենահզօր Օսմ. Տէրութիւնը Տեկիքը ալիյի Օսմանիյի, սկիզբէն (1281) մինչև վերջը դործադրած է իսլամ կրօնքին վարդապետութիւնը, որուն հետեւանքով հըր-

լակած է թագուորը ընտանիքներու խալիֆան, և Պետութեան վարչաձեւն այ եղած է իսլամական :

Մենատիրակոն ու բռնապետական ձգտումներով տիրապետող Օսմ. կայսրութիւնը ունեցած է սուր ու հուրի տանակնալ յաղթանակներ. բայց հակառակ իր զինուորական յաջողութիւններուն, երբէք չէ կրցած հպատակ այլատարր ազգերը ընտելացնել, արհաւիրքը մեղմացնել, և իրրև մարդկային բնական օրէնք, վարչական ու քաղաքական մարդերու մէջ, չէ կրցած ճանչնալ «Երևայտի» հաւասար իրաւունք :

Ոչ-իսլամները երկրին աստուածապետական անօրինութիւններուն համաձայն, պարզ հարկատու շիննի ճանչուած ըլլալով, ո՛չ պաշտօնեայ կրնային ըլլալ և ո՛չ զինուոր. և այսպէս հայրենակցական ոգիէ զրկուած այդ ժողովուրդը, դատապարտուած էր անտարբեր մնալու կառավարութեան հանդէպ :

Գ Ա Ռ Թ Ի Ո Ա Ս Ի Ո Ն Ն Ե Ր ՈՒ Շ Ա Դ ՈՒ Մ Ը

Օտարահպատակներու մասին, մաքսային ու երթեւեկութեան կարգ մը թոյլտուութեամբ տրուած մենաշնորհները, որոնք կը ճանչցուէին մասնաւոր հրովարտակներով(*) պէտք չէ շիթթել հպատակ ազգերու կիրարկուած դրութեան հետ :

Օսմ, կայսրութեան սահմաններուն մէջ օտարահպատակ մը, երկրին հպատակ ու ո՛չ-իսլամ հարկատու տարրերէն շատ բարձր իրաւունքներու տէր էր :

(*) Ֆրանսացիներուն հետ առաջին քաղաքական յարաբերութիւնները 1283 Պայազիտ Բ.էն սկսած է :

Առաջին հրովարտակը 1508ին դրուած է : Ասկէ վերջը հետզհետէ տրուած մենաշնորհի հրովարտակները՝ հետեւեալներն են : 1535 Սիւլէյման, 1569 Սէլիմ Բ., 1581 Մուրատ Գ., 1597 Մէհմէտ Գ., 1604, 1607, 1609, 1614 Ահմէտ Ա., 1624, 1640, 1649-1673 Մուրատ Գ., 1740 Մահմուտ Ա. :

Այս թուականներէն վերջը կնքուած զաշնագրերուն մէջ, առանց մի առ մի յիշելու տրուած թոյլտուութիւնները, պարզապէս կրկնուած են հետեւեալ բառերը. «Ներկայ զաշնագիրը կնքող տէրութիւնն ալ պիտի կրնայ օգտուիլ, ամէնէն աւելի մենաշնորհ վայելող էն զիյաճէ մագհարը միւստասէ օլմաւ, պետութեան իրաւունքներէն» . և այսպէս շարունակուած են «Բարիթիւլասիոններ»ը, որոնք հետզհետէ աղէտալի հանգամանք առած են այս երկրին մէջ :

Հասկաբջնակ Տարեկոնյ, Կոնի, 1932

**ՄԻՋԻՆ ԳՍՐՈՒՆ ԾՍՄ.
ԿՍՈՒՍՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԻՃԱԿԸ**

Անկեալ Օսմ. Կայսրութեան վառասպակը՝ սկսած է թօշնիլ Գանուռնի Սիւլէյմանի մահուամբ:

Մէկ կողմէն արտաքին անյաջողութիւնները, միւս կողմէ ներքին տագնապները, կատարեալ քառսի վերածած են Տէրութեան օւկանները:

Մասնաւոր պիւճակ չունենալով, ամէն բան արքային քմահաճոյքին ենթարկուած, և ելմտական դանձը իր արտ-մադրութեան տակ զրուած էր որ անխնայ կը մսխուէր զեղխութեան կտմ շուայտութեան մէջ:

Կառավարութեան պաշտօնական թղթածրարները, պարտքերու մէջ լեցուած՝ ցիր ու ցան, սոււրքերն ալ՝ բո-լորովին անկանոն ու կամայական:

Ո՛չ խալմներէն գանձուելիք հարկատուրքը խառան, տասանորդը, մաքսատուրքը, ևլն. կը յանձնուէր կապալ-առուներու. որոնք իրենց կարգին բացարձակ աղէտ մըն էին ենթականերու գլխուն:

Կուսակալութեան վարչական մարմինները, ինքնակամ գործունէութեան տէր էին. և ինչո՞ւ չըլլային, քանի որ ամէն մէկ կուսակալ, նահանգի մը պաշտօնը... անուրդով կը գնէր:

Եկնիկները պատմութեան ամէնէն վայրագ ու սղե-տալի շրջանն ունեցած են:

Հանրային կեանք ու պատուի սպանութիւն, երբեք գոյութիւն չունէր:

Ո՛չ կառավարութիւն կար և ոչ օրէնք:

Գանուռնեցան Մուրատի պէս վեհապետներ, որոնք—Մուս-թաֆա Բ. կամ Իպրահիմի նման թոյլ ու ապիկար թագա-ւորներու հակառակ—չտիրազանց խիստ և բուռն պայքար բացած են անխլխանութեան դէմ: Ո՛րք էր անխանին անաս-տողները՝ խեղճն կը զլխատուէին: Զոր օրինակ, ծխելը արգելուած էր հրովարտակով: Հետեւարար, ծխողը կը սրտ-ժուէր խտուէր:

Ահ ու սարսափը գերագոյն աստիճանին հասած էր:

Այսպիսի անկազմակերպ ու մոլեռանդ իշխանութեան ենթարկուած այլազան սարրերը, բնական է որ զրկուած էին՝ ազատ տպրելու անհրաժեշտ ու մարդկային իրաւունք-ներէն:

**ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՆՈՒԹԵՆ ՎԵՐՋԸ
ՄԻՆՉՅԻ ԹԱՆՁԻՄՍԹԱԹԸ ԽԱՅՐԻՑԻ:**

Պոլսոյ գրաւումէն 1453 մինչև 1826, փոքր տարբե-րութեամբ, յարափոփոխ քաղաքականութեամբ, Օսմ. Պե-տութեան վարչական կազմը, զրեթէ նոյնը կըլտմ է:

Բարեկարգութեան ամէն ձեռնարկ, սաղմնային վի-ճակին մէջ կ'անէտնար:

Սուլթան Մահմուտ 1826ին վերջ տուած է «Ենիչերի-ներու» շահատակութիւններուն, և օճախներուն մուխը մա-րելով՝ վերջակէտը զրած է անխլխանական ձգտումներուն:

Աննչան փոփոխութիւնները՝ միշտ հրովարտակով կը հրամայուէր, և պատժական խիստ արամադրութիւններով կարգապահութիւնը կը տնօրինուէր:

Ի մէջ այլոց, 1830ին հրովարտակով մը Մահմուտ Բ. կ'ազդարարէր պիտերը երկարել, մօրուքը կարճեցնել...

Հետզհետէ, դէպի քաղաքակրթութիւն, դէպի յառաջ-դիմութիւն ձեռնարկներ անպակաս կան. որոնք, քաղա-քական զանազան խոչընդոտներու հակառակ, քայլ առ քայլ շարունակուեցան պետական ու պատմական անձերու կողմէ:

Այս առթիւ ամէն բարի կամեցողութիւն, դժբախտա-բար կը չէզոքանար կրօնական մոլութիւններէն ու նախա-պաշարունակներէն, և Եւրոպացիներու միջամտութեան ալ պատճառներ կ'ստեղծուէր:

Խալմացող մը կըլտ փափաքէր նախկին կրօնքին անդ-րադառնալու միւրքիս կը գլխատուէր, ինչ որ գլխաւոր պատ-ճառներէն մէկն էր յիշեալ միջամտութեան:

101 թիւանօթի հարուածներով հանրութեան աւետուող քանգլինարը խայրիչի բարեկարգութեան հրովարտակով (խչա-հաք փերուանը) կը խոստացուէր ատանց կրօնքի խտրութեան գործադրելու հաւասարութեան սկզբունքները:

Թագաւորը՝ երդում ընելով, նոր օրէնքներու դէմ չը գործելու, կ'ապահովուէր անհատական կեանքը, պատիւը, սեփականութիւնը:

Օսմ. հպատակ ո՛չ խալմներն ալ զինուոր պիտի ըլլա-յին, պաշտօնայ պիտի կարգուէին, և այդ ասպարէզնե-րուն ամէն աստիճաններուն պիտի բարձրանային: Այլևս հարկատու չէին՝ այլ... հաւասար իրաւունքներու տէր հայ-րենակից (?):

Համայնքներու Պատրիարքարաններուն ազգարարու-
ցաւ կազմել ժողովներ, և խորհրդակցութեամբ պատրաստել
սահմանադրական ծրագիրներ պատշաճեցնելով զանոնք ի-
րենց բարձրուն, և վաւերացնելու համար ներկայացնել
Բ. Դրան:

Միեւնոյն կրօնքին հետեւող ժողովուրդը, ազատ պիտի
ըլտր նոյնութեամբ նորոգելու աղօթատեղիները, վար-
ժարանները, հիւանդանոցները, գերեզմանները եւլն:

Ո՛չ խաւաններու հասցէին ուղղուած պաշտօնական կամ
անպաշտօն, անպատշաճ ու տգեղ բառերը այլեւս չպիտի
գործածուէին:

Ամէն համայնք մեկնաբար ազատ ձգուած էր տոհմային
դաստիարակութեան, արուեստի ու արհեստի վերաբերեալ
վարժարաններ հիմնելու:

Չարչարանքի և տանջանքի դրութիւնը պիտի ջըն-
չուէր:

Համայնքի մը պետը, կայսեր կողմէ կարգուած պետա-
կան անձերու հետ, Օսմ. հպատակներուն մասնաւորուած
կանոնագիրներուն խորհրդակցութեան ներկայ պիտի գըտ-
նուէր...

ԹՄՆՁԻՄԱԹ. ԻՆ ՄԻՆՁՅԻ 1908

1871էն վերջը, անկանոնութիւններն ու խառնակու-
թիւնները կրկին սկսան ծայր տալ:

Այս անգամ անկարգութեան գլխաւոր պատճառն էր
տնտեսական սուր տաղնապը և զրամական անձկութիւնը:

Պիւսճնի բացը, 1875ին 12 միլիոնէն աւելի էր: Այնպէս
որ, հանր. պարտքերուն վճարուելիք տոկոսներուն հազիւ
կէսը պիտի վճարուէր. որով, կտուալարութիւնը գրեթէ
անանկանալու վիճակին մէջ գտնուեցաւ:

Տուրքերը ծանրացան:

1875ին, բարեկարգութեան նոր հրովարտակ մը հոնուե-
ցաւ, սակայն ստիկա ալ իր աղքեցութիւնը չունեցաւ:

Վերջապէս, մէկ կողմէն Սուլթան Աղիզը, կ'ամբաս-
տանուէր՝ իրը խելագար, անհաշիւ միսումներուն պատճա-
ռաւ, միւս կողմէ խլամ կարգ մը լուսամիտ անձեր, «Երի-
տասարդ թուրքիս» կենն Թուրխա՝ անուետով կուսակցու-
թիւն մը կազմած սահմանադրութիւն կը պահանջէին (1868):

Խայրէտուն ֆուչա թագաւորին կ'սպառնար զանրկէց
ընել. «իաթթոցաւոր ուսանողները՝ խուճը խուճը ցուցարա-
րութեամբ կը բողոքէին: Մեծ Եպարքոս Մահմուտ Նէտիմ
ֆուչան պաշտօնանկ ըրին, «Երիտասարդ թուրքիոյ» կուսակից
պետերը գործի դուրս ըրին, և այսպէս, Աղիզը զանրկէց
ըրին (30 Մարտ 1876): Քիչ վերջն ալ զանրկէց սուլթանը՝
անձնասպանութեամբ վերջ տուաւ կեանքին:

Յարգողոյ Սուլթան Մուրատ, մի քանի օրուան մէջ խե-
ղափորութեան նշաններ ցոյց տալուն, զանրկից եղաւ և
ասոր տեղ Ապիւլ Համիտ զահ բարձրացաւ (31 Օգոստոս
1876): Այս միջոցին, իշխանութեան գլուխը կը գտնուէր
Միտհատ ֆուչան...

Քաղաքական յիշեալ արմատական փոփոխութիւնները
չկրցին բարեխաւը տնտեսական սուր տաղնապը, ընդհակա-
ռակը, հանրային պարտուց տոկոսները նոյնիսկ կէսի իջեցնե-
լով չկրցին վճարել: Պահանջատէր Եւր. տէրութիւններն ալ,
Օսմ. կառավարութիւնը նկատելով իրբեւ անանկ, որոշեցին
խնամակալի պէս հակակշռել զինքը, և պարտադրեցին
Սերպիոյ հետ բացուած (Յւն. 1876) պատերազմին վերջ տա-
լով զինադադար կնքելու. այդ առիթով... փոքրամասնու-
թեանց իրաւունքներն ալ պաշտպանելու նպատակաւ,
բարեկարգութեան ծրագիր մ'ըն ալ ներկայացուցին Բ. Դուան:

Այս ծանր պայմանները ճնշեցին «Երիտասարդ թուրքիոյ»
կուսակցութեան վրայ և ասոնք խորհեցան սահմանադրական
ճեշիմ մը հաստատել, և իսկոյն գործի լծուելով, Սիւրու-
րի ֆուչայի նախագահութեամբ 31 անդամներէ բաղկացեալ
որոնց Յը քրիստոնեայ — գերագոյն ժողով մը կազմեցին:

Ժողովին մասնակցող 10 կրօնաւոր անդամներ, բուն
կերպով մերժեցին քրիստոնեաներէն երեսփոխան ընտրուե-
լու պարագան» և չէրիի դատարաններուն առջեւ քրիստո-
նեաներու վկայութեան հակառակ արտայայտուեցան, ինչ
որ, Միտհատ ֆուչայի նախագահութեամբ, աւելի բազմա-
դամ ժողովի մը մէջ վերաքննուած սահմ. օրէնքին նոյն
ծրագրին մէջ, ընդունուեցաւ ո՛չ խաւաններէն երեսփոխան-
ներ ընտրել, բայց քրիստոնեաներու զինուորական ծառա-
յութիւնը և չէրիի դատարաններուն մէջ իրբեւ վկայ լուե-
լու իրաւունքը մերժուեցաւ (1 դեկտ. 1876):

23 դեկտ. 1876ին հրատարակուած յիշեալ սահմ. օրէն-

քով, նախարարներուն ստանձարձակ գործունէութիւնը և իրաւասութիւնը կը սահմանափակուէր, պատասխանատուութիւնը կը ճշդուէր՝ հանդէպ Երեսփ. Ժողովին, մամլոյ ու հաւաքումներու ազատութիւնը, դատական անկախութիւնը, պարտաւորիչ նախակրթութիւնը, համայնքներու տնտեսային դաստիարակութեան թոյլտուութիւնները, կ'ապահովուէր...

Օրէնքը հազիւ գործադրութեան դրուած, Ապրիլ-համիտի մենատիրական ընթացքէն ու ղիտուներէն բռնադատուած՝ իսկոյն ամլութեան դատապարտուեցաւ: Միտ-հաթ Փաշան պաշտօնանկ եղաւ ու աքսորուեցաւ (5 մարտ 1877) և սահմանադրութիւնն ալ, Երեսփոխանական Ժողովն ալ՝ ջնջուեցաւ:

Յեղաշրջման նպատակը, գործադրուելիք սկզբունքները, որդեկրուած արեւմտեան ներշնչումները որքան ալ բարի տրամադրութեամբ առաջնորդուած ըլլային, երբէք չ'կրցան հիմնապէս քանդել, արմատախիլ ընել այն մտայնութիւնները, որոնք դարերու հոլովմամբ, ժանդոտած մթնոլորտին մէջ, զօշաքաղութեան, չարաշահութեան, կեղեքման լայն և ընդարձակ բոյներ կազմած էին:

Չուշաքաւ Ռուսիոյ պատերազմը (24 Ապրիլ 1887), որուն հետեւանքով կնքուեցաւ Սան. Սթեֆանոյի (այժմ Եէշլի դիւղ) դաշնադրը (Փետրվր. 1877): Ինչ վերջը, Անդլիոյ միջամտութեամբ, կնքուեցաւ նաև Պերլինի դաշնադիրը (13 Յու. 1878):

Յիշեալ դաշնադրերուն բովանդակութիւնները և անկէ վերջը տիրող միապետական կոտորածութիւնը, երկրին վարչաձևը, ամբողջ մանրամասնութեամբ ծանօթ ըլլալուն, պիտի խուսափինք կրկնութենէ: Միայն հարկ է յիշեցնել թէ, բռնապետական ձգտումները չէին կրնար յաւիտենապէս յորատուել Էստոնարար պատահեցաւ անխուսափելին, և կրկին հարկադրուեցան հռչակելու Միտհատ Բաշային պատ-րաստած սահմանադրութիւնը, և կազմեցին Մերակոյտն ու Երեսփ. Ժողովը (23 Յու. 1908):

1908-1922

Նախապէս կազմուած սահմանադրական օրէնքը՝ փորձ մ'ըն էր ստանձնելու մենատիրական քրմահանոյքները:

Վերակազմուած Ազգային ու պետական օրէնադիր օտ-կանները, իսկոյն գործի լծուելով, սկսան քուէարկել նորա-

դոյն մեթոտներու վրայ պատշաճեցուցուած օրէնքներն ըրարեփոխութեանը:

31 մարտ 1909ի յետադիմական արիւնալի շարժումը և ասոր հետեւանքով սահմանադրութիւնը կրկին տապալելու փորձը, Ապրիլ համիտի անկմամբ՝ վերջացած և յաջորդած է Մէհէմէտ Բէշատ (14 Ապրիլ 1909):

Ձախորդ զուգադիպութեամբ ասոր գահակալութիւնը սկսած է Քոլերայի համաճարակով (1910), հետզհետէ՝ չարադուշակ? Հալէթի զիսաւորը (1911), Իտալական և վերն ալ Պալքանեան պատերազմը (1912), Ընդհ. պատերազմը (1915), հաւաքական ու աննախընթաց տարադրութիւնները, քաղաքական դանաղան ձախողութիւնները վերջապէս իրերայաջորդ ու աղէտալի, կործանարար ղէպքերը, թէպէտև արգելք եղած պետութեան նորակերտ սահմանադրական օտկաններուն բեղմնաւոր գործունէութեան, սակայն, նոյնպէս ընդունելու է որ, ամէն ակնկալութիւններուն հակոտակ, միատարր ու համազգային խանդավառութեամբ ընդգրկուած յիշեալ սահմանադրական դրութիւնն ալ, աստուածպետական սկզբունքներով թրծուած հիմնական կէտերէն չկրնալով ձերբազատուիլ, երբէք չկրցաւ սպասուած արդիւնքին յանդիլ Բայց և այնպէս, սահմանադրութիւնը եթէ չկրցաւ սպասուած ազատութեան և հաւասարութեան նուիրական յոյսերը պսակել, դոնէ հին Թուրքիոյ յետադիմական շարքերուն մաս առ մաս քայքայման հիմնակէտը դրաւ...:

4/7/1918

7/4/1924

Օսմ. վերջին թագաւորը եղաւ Վահանտուին, և վերջին շաբաթը ալ Մեհիտ. սրոնցմէ առաջինը «Միլլի» կառաւարութեան յաջող և անլուր պայքարներէն ահաբեկուած, համաձայնականներու նաւով փախուստ տուած է, իսկ երկրորդը. Ազգ. մեծ Ժողովոյ որոշմամբ, և 3 մարտ 1924 թուակիր, 431 համար և 13 յօդուածներէ բաղկացեալ օրէնքով, Օսմ. անկեալ գահուն ընդհանուր զերդաստանով արտասահման հանուեցաւ (7 Ապրիլ 1924):

ՆՈՐ ԹՈՒՐԿԻՅԱ

Չինադադրին թագաւորական կրովարտակով կրկին լուծուած Օսմ. խորհրդարանին երեսփոխաններէն ոմանք, կազմի Մուսթաֆա Բէմալ Փաշայի նախաձեռնութեամբ ըստեղծուած Ազգային «Միլլի» շարժումին մասնակցած, և հաւաքարար Ազգային ուխտը (Միւսաֆ Միլլի) կնքած են (28 Յունիվ. 1920):

Ասով նպատակ ունէին պետութեան անկախութիւնը և Ազգին ապագան, առաւելագոյն զոհողութիւններով, արդար և տեւական հաշտութեամբ ապահովել:

Վեց յօդուածներէ բաղկացեալ «Ազգային ուխտ»ին Ծրագրուածը հետեւեալն էր:

«Համաձայնական Տէրութիւններուն և ասոնց հակառակորդներուն ու կարգ մը համախոհներուն մէջ կնքուած դաշնագրերու հիման վրայ, փոքրամասնութեանց իրաւունքները հարեւան երկիրներու իսլամ ժողովուրդն ալ միեւնոյն իրաւունքներէն օգտուելու պայմանաւ — մեր կողմէն ալ հաստատուած և ապահովուած է»:

Համաձայնականներու կողմէ Պօլսոյ պաշտօնապէս գրուած մէջ մերջը, «Ասիոյ և Ռումելիի իրաւանց պաշտպան», կուսակցութեան, զործադիր մարմնոյն պետ «Մուսթաֆա Բէմալ» ստորագրութեամբ չըջարեակունին մէջ հետեւեալ ձեւով կ'արտայայտուէր:

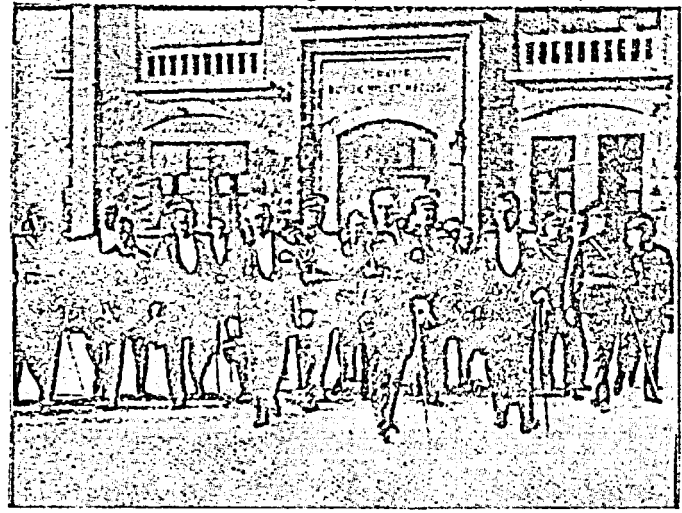
Նկատելով որ, իսլամներու Սալիֆայութեան կեդրոնը և Օսմ. Տէրութեան մայրաքաղաքը պաշտօնապէս գրաւուելէն յետոյ՝ պետութեան օրէնսդիր, դատական, և զործադիր երբեակ օսկանները անկարող կը գտնուին զործելու, և այս պատճառաւ ալ ցրուած են Երեսփ. Ժողովը, Կայսրութեան և Սալիֆայութեան անկախութիւնը, և Օսմ. պետութեան փրկութիւնը ապահովելու միջոցներուն վրայ խորհելու, զործելու և հակակշռելու լիազօր իրաւասութեամբ ժողով մը կողմուեցաւ, և ասիկա, մասնաւոր հրահանգով նահանգային վարչութիւններու կողմէ ընտրուեցաւ:

Էնկիւրիի մէջ հաւաքուող Ազգային մեծ Ժողովին 350 անդամներէն 86ը Պօլսոյ լուծեալ Երեսփոխանական Ժողովոյ անդամներն էին:

Ութը յօդուածներէ բաղկացեալ «խորհրդարանական Նեսապը Միւզաֆերէ օրէնքին (5 Սեպտ. 1920) առաջին յօդուածը, կը պարտադրեր Ազգ. Մեծ Ժողովը անդադար դադարուելու, մինչև որ Սալիֆայութեան, Կայսրութեան, հայրենիքին և Ազգին վերջնական ազատութիւնը և անկախութիւնը ապահովուէր:

Սկիզբները Գործավարական Խորհուրդը Երէի-Էվրաֆի Առողջապահական հանրային օգնութեան, Տնտեսական (սոսկեւտական, արուեստական, երկրագործական, անտառներու

և հանքերու) կրթական, Դատական և կրօնքներու, Ելմական, (Մաքսային և Տէֆթէր Խաղանի (սեփականատիրութեան արձանագրման տնօրինութիւնը), Հանրօրուտ շինութեանց, Ներքին (ընդհ. ապահովութեան, թղթատարական հեռագրական), Ազգ. պաշտպանութեան, Արտաքին, Ընդհ. ռազմայակոյտի, զործերը վարելու համար 11 անդամներէ կազմուած էր. և հաւաքարար կ'ընտրուէին Ազգ. Մեծ Ժողովէն (2 Մայիս 1920, 4 Նոյ. 1920. 8 Յուլ. 1922):

ԿԱԶՄԻ ՓԱՇՏԱՆ ԱԶԳ. ՄԵՏԾ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԵԿԵՆԱԾ ՊԱՆՈՒՆ

Այսպէս կազմուած Թուրքիոյ Նոր իշխանութիւնը, 16 Մարտ 1920էն սկսեալ, Պօլսոյ կառավարութեան կողմէ կընքուած ընդհանուր պայմանագրութիւնները, դաշնադիրները են. չեղեալ հոշակեց (7 Յնս. 1920):

Հիմնական կազմակերպութեան Թեյիլաքը Խասայի 23 յօդուածնոց օրէնքը, 22 Յունիս 1921 թուականին գործադրութեան դրուած է:

Այս առթիւ Մուսթաֆա Բէմալ Փաշա Ազգ. Մեծ Ժողովոյ բեմէն յայտարարած է թէ, կեղծելով, փոխելով օրէնք չ'ըլլար: Օրէնքը, պէտք է իրական — այսինքն Աստուածային ըլլայ: Ահա, Հիմնական կազմակերպութեան օրէնքն ին՝ այդ

ձեռնարկի օրէնք մըն է: Վասնզի. Ազգին խիղճէն ու հաս-
մուղումէն բխած է: Հետեւաբար, մեր հաւաքական կազմը
ամբողջացնող, և միաձայնութեամբ ընդունուող այս օրէնք-
քին (ցուցնելով ձեռքի հիմն. կազմ օրէնքը) այս գիտական
հաստատութեան կործանումը պահանջող, և ասոր անդը միւս
ձեռքով ալ սահմանադրական էին օրէնքը ցոյց տալով) այս
գիրքը, այս աւերակոյտը, բուերու բնակարան ըլլալիք այս
առարկային կրկին զործադրութիւնը ջատագովող, ո՛չ մէկ
տրարած, ո՛չ մէկ խիղճ չի կրնար գտնուիլ...:

«Այս իշխանութիւնը ետ առնել ուղղները, զանիկա
ստանալու համար գործածուած միջոցներուն դիմելու են»:

«Երկու հազար տարի առաջ գոյութիւն ունեցող, և մարդ-
կային ճշմարիտ փափաքներուն և զգացումներուն յարմար
եղող այս կազմակերպութիւնը, կարգ մը բռնապետներու
կողմէ կործանուած է: Վերջապէս նախնական դարերու մէջ
գոյութիւն ունեցող այս գեղեցիկ դրութիւնները բռնակալ
կայսրութիւններու, թագաւորութիւններու փոխուած են...»:

1922 - 1932

Հիմնական կազմակերպութեան օրէնքը, բարեխառնու-
թեան ենթարկուած է 29 Հոկտ. 1923, 20 Ապրիլ 1925 թը-
ուականներուն, և Հանրապետութեան վարչաձեւը ընդու-
նելով, ի վերջոյ կրօնքն ալ անջատուած է Պետութենէն:

Շէրիւ-Էվգաֆի, Բնդհ. սոցալակոյտի գործավարութիւն-
ները ջնջուեցան (3 Մարտ 1924) և Երկրագործական-առեւ-
տրական գործավարութիւնները վերակազմուեցան: ՎազրՖ-
ներու գործերը վարելու համար, Ազգին ճշմարիտ շահերուն
համապատասխան տնօրէնութիւն մը կազմելը՝ Վարչապե-
տութեան յանձնուեցաւ:

Հանրապետութեան նախագահը, Ազգ. Մեծ. Ժողովոյ
անդամներէն պիտի ընտրուի, և ասիկա, նոյնպէս Ազգ. Մեծ
Ժողովէն, Վարչապետը պիտի ընտրէ: Միւս գործավարներն
ալ Վարչապետին կողմէ, և Ժողովոյ անդամներէն պիտի
ընտրուին...

* Հանրապետական կազմակերպութիւնէն դժգոհ տար-
բեր, —որոնց պարագլուխներն էին կարգ մը նախկին Իթ-
թիականներու պետեր— գլուխ ցցելով գործօն դերը մէջ-
մտած, և Հանր. վարչաձեւը տապալելու ստադրութեամբ:

մահափորձ կազմած են Հանր. նախագահին դէմ որոնց հե-
ղինակներուն հանդէպ կառավարութեան ձեռք առած խիստ
եւ բուռն միջոցներով, և նախապէս անկասութեան շրջա-

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ.

ներն գործած մասնաւոր դատարանները խորհրդալ մանիֆես-
տի խկոյն վերակազմուելով, մահուան պատիժին ենթար-
կուած են:

* Շէյխ Սայիտի ապստամբութիւնը, Հանրապետական
միակամ, զօրաւոր կամք ու գործունէութեամբ ջախջախ-
ուեցաւ:

Հանր. նախագահ Կազմի Մուսթաֆա Քէմալ փաշա, 1 Նոյ. 1925 ի Ազգ. Մեծ Ժողովոյ բացման ճամբին մէջ, «... ապստամբութիւնը յետադիմական և ընդհանուր բնոյթ մը ունեցած և շատ երկար ատեններէ ի վեր կազմակերպուած ըլլալը, մէկ տարիէ ի վեր ձեռք առնուած միջոցներով, անգամ մըն ալ հաստատուած է...»

«... Մամուլը, դէպքերուն զորավիզ եղած կրնայ ըլլալ, սակայն մամուլոյ ազատութեան ստեղծած վնասներուն դարձանու մը՝ միեւնոյն մամուլոյ ազատութեամբ կրնայ իրապոյժուիլ»

«Հետեւաբար, Հանրապետութեան շրջանին մտայնութեան և բարոյականին ներշնչումները արտայայտող մամուլը, նոյն ինքն Հանրապետութիւնը կրնայ հասցնել...» ըսած է:

* * Թեֆէնքերուն գոցուելուն, 5 Սեպտ. 1925 Ծեյխութեան, Տեխնիկներուն և համալսոհներուն ցրուելուն դէմ արտայայտուելու, և Հանրապետութիւնը՝ անկրօնութեամբ ամբաստանելու, վերջապէս հիմնական կազմակերպութեան օրէնքը փոխելու նպատակաւ, կրետացի Մէհմէտ անուն մէկը, ինքնակոչ մարդարէի դերով ամբոխը զրգոած, և գլուխը անցնելով կարգ մը թափառականներուն, Մանիսայէն՝ փաշաքէոյ և Պողալան անցած, Խարաբի աղղեցութեամբ Մէհմէմէն կկած, և մղկիթին խլամ կրօնքին պատգամներէն մէկուն վերատառութեամբ զբոշակը առնելով՝ ապստամբած են, որուն հետեւանքով, ղինուորական ջոկատի հրամատար Գուպլայ պէյը զէնքով վերաւորելէն վերջը, զանակով մորթած, և արիւնը քամելով գլուխը զբոշակի ձողին անցուցած են:

Այս հրէշային արարքին հեղինակներն ալ, խտրել հետապնդուած, և հազիւ մէկ ամիս տեւող պատերազմական ատեանին վճիռով 28 հողի կախարդան հանուելով պատժուած են:

* * Հանրապետական նուիրական սկզբունքներուն պահպանման խտրել նախանձախնդիր պետական անձեր, անխըտիր բուռն պայքար մղած են զանազան մարդերու մէջ իյայտ կկած զեղծումներու դէմ:

Սկիզբները, Հանրապետութեան շահերուն հակառակ արտայայտուող կարգ մը թերթերը, և շեմալիֆայութիւնը շատագուտղ Լութֆի Ֆիքրի պէյի պէս անձերը դատելու հա-

մար կազմուած անկախութեան դատարանի նախագահի իւսան պէյ. ջնջեալ ծովային նախարարութեան բարձրացած էր: Քիչ վերջը Եափուզ — Հափուզի ինդրին մէջ տեղի ունեցած շահատակութիւններուն համար, իսկոյն պաշտօնանկ եղած, և երեսի. անձեռնմխելութեան վերջ տրուելով, զեղծումներէն յոռաջ կկած վնասներուն հատուցման դատապարտուելէն զատ, երկար ատեն ալ բանտարկուած է...»

* * Ահա այսպէս, վիցուկէս դարեր-շարունակ արհաւիրք սփռող, միակողմանի և շահամոլութեամբ կառավարուող, մարդկային բնական օրէնքները անգոսնող, դէպի յոռաջ-գիմութիւն ամէն քայլափոխ շեղքացնելու հարկադրող, Օսմ. կայսրութեան մոլորանդ և աստուածպետական քաղաքականութեան վերջ տրուած, և ընդհանուր մարդերու մէջ, նորագոյն և առողջ սկզբունքներու վրայ ճնշող թուրքիան հիմնելու՝ և է ջանք չէ ինչայուած:

(Նոր Թուրքիոյ արդի օրէնքներուն մէկ համառօտ ամփոփումը, գրեթէ ամէն տարի ներկայ տարեցոյցին մէջ հրատարակուած ըլլալուն, պիտի զգուշանանք զանոնք կրկնելէ:)

ԳԱՂԱՐԱԿԱՆ

Նոր Թուրքիա, իր քաղաքական կազմին ամբողջութիւնը, վերջնականապէս հիմնած է ներքնապէս հիմնական կազմակերպութեան օրէնքով, արտաքնապէս ալ՝ Լօզանի դաշնագրով:

Այդ հիմերուն վրայ, հետզհետէ յորինուած նոր օրէնքներով, և կնքուած նորանոր դաշնագրերով, իսկուպէս նոր դարազրուի մը սկսած է նոր Թուրքիոյ համար:

Լօզանի դաշնագիրը, որ կնքուած է Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովոյ՝ կառավարութեան, Անգլիոյ՝ կայսրութեան, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Ճարմանի, Յունաստանի և Ռումանիոյ կառավարութիւններուն — և յետոյ Սերպիոյ, Խրուաթ, Սլավ տէրութիւններուն — կողմէ (24-7-923), յարակից պայմանագրութիւններով վաւերացուած էր Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ 6 Օգոստոս 1924 ին:

Յիշեալ պայմանագրութիւններն են,

1. Նեղուցներու վարչաձեւին,
2. Թրակիոյ սահմանը ճշդելու,

3. Թուրք Յոյն փոխանակութեան վերաբերեալ (30 Յունվր. 192),

4. Ընդհանուր ներման,

5. Լոզանի մէջ ստորագրուած կարգ մը վաւերաթուղթերուն, Պելճիքայի և Փորթուկալի մասնակցութեան պայմանագրութիւնները:

6. Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ լուսակներուն կողմէ գրաւուած Թուրքիոյ հողերուն և Պողճա-Խմրոզ կղզիներուն պարպելու բրոթոզը:

7. Գարա — Աղաճ և Պողճա-Խմրոզ կղզիներուն համար Թուրքիոյ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Ճարմնի կառավարութիւններուն կողմէ ստորագրուած համաձայնագիրը:

Փոքրամասնութեանց վերաբերեալ իրաւունքներն ալ, վերջնականապէս ճշդուած են Լոզանի դաշնագրին 37—44 յօդուածներով, որոնց համաձայն, կրօնքի ազատութիւնը, ո՛չ-խալաներու ալ — իսլամներու պէս — քաղաքային ու քաղաքական իրաւունքներուն ապահովութիւնը, ասոնց ալ հանրային պաշտօններուն մէջ ընդունուելը, և իրենց ծախքերով ամէն տեսակ բարեգործական, կրօնական հաստատութիւններ և վարժարաններ հիմնելու, մատակարարելու, հակակշռելու և իրենց լեզուով ազատօրէն ուսուցանելու իրաւունքնին հաստատուած է:

Միանգամայն, Թուրք Հանր. Կառավարութիւնը, իր հովանաւորութեան ներքեւ, փոքրամասնութիւններու վերաբերեալ, եկեղեցիներուն, սինակօկներուն, գերեզմաններուն վազ ֆնետրուն, և այլ կրօնական և բարեգործական հաստատութիւններուն պաշտպանութեան և սլահպահման համար, խոստացած է ամէն կերպ դիւրութիւն ու արտօնութիւն չզլանալ:

Լոզանի դաշնագրին 42րդ յօդուածին տողին տրամագրութիւնէն(*) հրաժարած են փոքրամասնութիւնները, ինչ-

(*) 42րդ յօդուած — «Թուրք կառավարութիւնը կ'ընդունի ոչ իսլամ փոքրամասնութեանց բարքերուն և սովորութիւններուն համաձայն, իրենց ընտանեկան իրաւանց և կամ անհատական տրամագրութեանց ակնհայտ օգուտը, (statut personnel) վերաբերեալ խնդիրներուն լուծման համար օրէնքներ ղնել:

Այս օրէնքները, Թուրք Կառավարութեան հետ, նոյն փոքրամասնութեանց ամէն մէկէն հաւասար թիւով ներկայացուցիչներէն կազմուած մասնաւոր յանձնաժողովներու կողմէ պիտի պատրաստուին Անհամաձայնութեան պարագային Թուրք Կառավարութեան հետ Ազգերու Բնկ. Ժողովը համախորհուրդ, Սերուպայի իրաւագէտներու մէջէն մէկը, իբրև վերջին իրաւաբար պիտի կարգէ...

պէս նաև Հայ համայնքը (1925), այն նկատուելով թէ, Չուիցերիական քաղաքային օրէնքին նոյնութեամբ Թուրքիոյ մէջ կիրարկոււմը, պէտք չէ ձգտած մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմելով Թուրքիոյ անհատական իրաւունքները վերապահող օրէնք մը ծրարելու. հետեւաբար, Կառավարութեան գործադրելիք լայն օրէնքին տրամագրութեանց համաձայն, սնուստ մը քաղաքային ամուսնութիւնը կնքել տայէ վերջ, իրենց կրօնական իշխանութիւնը եղող Պատրիարքարանին ղիմելով հայ կրօնքին ներսած և արտօնած սահմանին մէջ կրօնական ամուսնութիւն եւս կրնան կատարել տալ, որուն համար որեւէ օրինական արգելք գոյութիւն չկրնար ունենալ...

ՆԵՐՐԻՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ

1. Անհրաժեշտ է յիշել ի մէջ այլոց Թուրք նոր տառերու կիրարկման պարտագրութիւնը (3 Նոյ. 1928). որ հին տառերուն այլանդակ ու յաճախ անընթեռնելի տողանցներուն վերջ տուած և չափազանց դիւրացուցած է ուսման վարժութիւնը հանրութեան մէջ:

2. Նոյնպէս «Հայրենակցութեան» նոր օրէնքներու գործադրութիւնը (1. Յունվ. 1929) յեղաշրջման թանկագին արգասիքներ են: Նախապէս Օսմ. Պետութիւնը իրաւունք չունէր ինքնագրուելու շարմելու կառավարութեան հարցերու շուրջ ալ: Այնպէս որ, հրատարակուած կառավարութեան օրէնքը (1869), շահագրգռող միջադրային պետութիւններուն հաւանութեան ենթարկուած էր:

Մինչդեռ հիմա, կատարեալ տնկախ ու ազատ, ուղած ձեւով ու արդիական բովանդակութեամբ, Նոր Թուրքիան ունեցած է իր հայրենակցական օրէնքը:

3. Նոր Թուրքիոյ աչքառու և կարկառուն կոթողներէն մէկն ալ, Պետական Խորհրդոյ վերակազմութիւնն է:

Օսմ. Կայսրութիւնը՝ առաջ ալ ունէր այդ ճիւղը, սակայն այժմ, քաղաքակիրթ երկիրներու ամէնէն յառաջացեալ կողմն է որ ունեցած է:

Միջազգային իրաւանց երեւելի դաստիօս Ֆրիւզաթ, 10 մարտ 1927ին Թուրքիոյ համալսարանի Պոլսոյ իրաւաւարանական ճիւղին սրահներուն մէջ մասնաւոր ատենախօսութեամբ շեշտած է Պետական Խորհրդոյ կարեւորութիւնը, և եզրակացուցած է ըսելով թէ, «ժամանարութեան արժանի է նաև Պետական Խորհրդոյ կազմութիւնը սպահո-

վելու որոշումը: որովհետև անելի ուշադրութեամբ արհամարութիւնը պիտի ցուցանէ: Պետութեան օւկաններուն ու անհատական իրաւանց մէջ այնպիսի սուր վէճեր կը ծագին որ ասոնք ո՛չ թէ հանրային դատարաններու այլ Պետական Խորհրդոյ առջև միայն կրնան լուծուիլ: Ժողովրդական կառավարութիւնը՝ ազգին կողմէ կը ղեկավարուի, և պետական մեքենային կազմարարն ալ Պետական Խորհուրդն է: Ժողովրդական սկզբունքներու վրայ կառավարուող ամէն երկրի մէջ, Պետական Խորհրդոյ գոյութիւնը անհրաժեշտ է:»

Հիմնական կազմակերպութեան պարտադրութեան հետեւելով, Պետական Խորհուրդը գործունէութեան սկսած է իր մասին հրատարակուած օրէնքէն մէկ քանի տարի վերջը: Այս շրջանին Ազգ. Մեծ Ժողովը կը կատարէր Պետական Խորհրդոյ դերը:

Սկիզբները, որոշ ուղեգծի մը չգոյութեան պատճառաւ հազարաւոր հաւաքուած թղթածրարներուն ուսումնասիրութեան և որոշման երկարաձգումը, լուրջ մտահոգութեան կ'ենթարկէր ենթակաները: Իսկ հիմա Պետական Խորհրդոյ Ընդհանուր Նախագահ Բէշատ պէյի տքնաջան աշխատութեամբ ծրագրուած և Ազգ. Մեծ Ժողովէն ալ 21-7-931ին ընդունուած և վաւերացուած, բարեփոխեալ օրէնքին համաձայն, ունեցած է իր վերջնական և զուտ արդիական կազմը:

Չորս վարչական զլխաւոր մասերու բաժնուած Պետական Խորհուրդին կարեւորագոյն մասը, դատական ճիւղն է, որ երկու մասի բաժնուած է:

Ասոնք, վարչական ընդհանուր օսկաններէն տրուած որոշումներուն հանդէպ յարուցուած խնդիրները կը լուծեն. որոնցմով, հիմնական դատարանները իրաւասու չեն զբաղելու:

Իատական յիշեալ ճիւղերէն մէկուն ներկայացուած հարցը, դատավարութեանց օրէնքին համաձայն հրապարակաւ կը դատուի:

Անո ասոր համար էր որ, Բանկայթիի Ազգ. գերեզմանատան սեփականութեան հարցը, մէկ կողմէն հիմնական դատարանին նկատման յանձնուելով, միւս կողմէ ալ՝ «Թափուած» վարչական ժողովին տուած աննպաստ որոշման դէմ ալ, Հայ ազգը Պետական Խորհուրդին դիմած է բեկանելու համար այդ որոշումը:

Մտէն հետեւելով յիշեալ հարցին, և փորձառութեամբ քանիցս տեսած ըլլալով Պետական Խորհրդոյ դատական ճիւղին անկողնակալ, անուշառ խրոչումները, վստահ եմ թէ «Թափուած» վարչութեան տուած որոշումը, Պետական Խորհրդոյ կողմէ, յետ դատավարութեան արդար որոշումը չպիտի ջնջուի:

4. Նոր մամուլ օրէնքը, որ 68 յօդուածներէ և տաճարեայ 2 հատուածներէ կը բաղկանայ, գործադրութեան դրուած է 8 Օգոստ. 1931ին, որուն Ա. մասը, մամուլ և հրատարակութեան վերաբերեալ խնդիրները թուած, և անոնցմէ յառաջ դալիք յանցապարտութիւնն ալ անոնց շուրջը սահմանած է:

Մամուլ, մեքենայով, և կամ քիմիական միջոցներով, կամ ձեռքով շտապելով հրատարակուած գիրքերը, նկարները երաժշտական, ձայնագրական յրաֆներուն պէս հեղինակութիւնները, մամուլ օրէնքին ենթակայ են:

Շարժանկարներու վերաբերեալ մասերը՝ յիշեալ օրէնքին սահմանէն դուրս մնացած են:

Նոյնպէս, հանրութեան ցուցադրելիք, կամ վճարովի ու անվճար մտնելիք տեղերուն մէջ ամէն տեսակ տպագրութիւններուն կախուիլը, ցրուիլը, ծախուիլը, կամ ասոնց ազդարարութեամբ ծախուելու, ցրուելու յատկացուած ըլլալը յայտնել, հրատարակութիւն կը համարուին:

Բ. մասը կը խօսի տպարան բանալու պայմաններուն վրայ:

Տպարանատէրը օրէնքին մատնանշած յայտագիրը եթէ չտայ, կամ սխալ տեղեկութիւն հաղորդելու ըլլայ, Պատժ. օրէնքին 533րդ յօդուածին տրամադրութիւնները կը դորձադրուին, և 50—200 ոսկի տուգանքի կը դատապարտուի:

Գ. Տպագրութիւններու վրայ տպարանին տնունը չզբաղելու պարտային, 10—100 ոսկի տուգանք կ'առնուի: Եթէ վեց ամսուան մէջ այդ դէպքը կրկնուի 2 ամիս կը բանտարկուի: Եթէ սխալ տնունը գրուելու ըլլայ, պատիժը կը կրկնուի:

Տպուած ամէն տեսակ գրութիւններէն երկու օրինակ օրը օրին վարչական բարձր պաշտօնեային և ընդհ. դատախազութեան եթէ չտրուի 5ական ոսկի տուգանք կ'առնուի: Կրկնութեան պարտային տուգանքը 10—20 ոսկի կը բարձրանայ:

1. Իրազիր կամ հանդէս հրատարակել ուղղները, 1. Լրագրին կամ հանդէսին անունը, 2. Տիրոջ անունը, մականունը, հպատակութիւնը, ուսման աստիճանը, հասցէն: 3. Խմբագրապետին, ընդհ. տնօրէնին, գրական ճիւղին տնօրէնին անունները, հասցէն: 4. Աստուծոյ գործօն դիր ունեցողին անունը: 5. Տպարանին հասցէն, անունը: 6. Քաղաքական թերթ ըլլալը: 7. Հրատարակուելիք ատենները: 8. Լեզուն: 9. Դրամագլուխը եթէ ուրիշներուն է, ասոնց անունները, և ինչ 10. Եթէ կուտակցութեան մը կը պատկանի ասոր կանոնադրը, մասնաւոր յայտագրով տեղեկացնելու պարտաւոր են:

Լրագիր կամ հանդէս հրատարակողները, պարտաւոր են հետեւեալ պայմանները լրացնել:

1. Պէտք է թուրք ըլլան: 2. Քսան տարեկանը լրացնելու է: 3. Բարձրագոյն վարժարաններէն, կամ լիսէ և ասոր աստիճան ուրիշ կրթարանէն վկայեալ ըլլալու է (օտար վարժարաններէն վկայեալ եղողները պէտք է թուրքերէն գրել կարգալ զիտնան): 4. Օտար պետութեան մը ծառայութեան տակ գտնուելու չէ: 5. Պաշտօնատան մը մէջ օտարապատակ եղած ըլլալուն վրայ պնդած չըլլայ: 6. Պատժ. օրէնքին կարգ մը յօդուածներուն մատնանշած անբարոյական ու պատժապարտ ընթացքներով դատապարտուած ըլլալու չէ: 7. Հայրենիքի, Ազգ. պայքարին, Հանրապետութեան և յեղաշրջման դէմ գործած ըլլալուն համար, ո՛րէք դատարանի կամ ատենանի կողմէ յանցապարտութիւնը հաստատուած չըլլայ:

8. Պետական ծառայութիւններէ զրկուած ըլլալու մասին, 25-9-1339 և 29.5-1926 թուակիր և 854 համար կանոնադրին տրամադրութեանց ենթարկուած ըլլալու չէ:

Յիշեալ պայմանները չլրացուցած թերթ կամ կամ հանդէս հրատարակողներէն 100—500 ոսկի տուգանք կ'առնուի: Կրկնութեան պարագային ալ 1—6 ամիս կը բանտարկուի:

Ե. Խմբագիր և լրագրներն ալ 21 տարեկանը լրացուցած և մամուլ օրէնքին մէջ մատնանշուած յանցանքներով պէտք չէ դատապարտուած ըլլան:

Ասոնք, թերթին կողմէ տրուած և տեղւոյն ամէնէն բարձր պաշտօնեային կողմէ վաւերացուած անձնագիր մը պիտի ունենան: Հակառակ պարագային պատժ. օրէնքին 528րդ յօդուածին համաձայն կը պատժուին:

2. Մէկ տարուան մէջ չհրատարակուող, և հրատարակուելէն վերջը հինգ տարի ինքնիրեն զազրող թերթի մը արտօնատէրը իրաւունքը կը կորսնցնէ:

Թերթի մը կամ հանդէսի մը, ո՛րեւէ ձեւով ձեռք անցուցած լուրը՝ իր սեփականութիւնն է: Իրաւատիրոջ հաւանութիւնը չառնուած 24 ժամէն առաջ անիկա ուրիշի մը կողմէ չկրնար հրատարակուիլ:

Է. մասը՝ պատասխանատուները կը ճշդէ:
Ը. Գրգռիչ հրատարակութիւն ընողները զանազան ծանր պատիժներու կ'ենթարկուին:

Անհատական և ընտանեկան կենցաղի վերաբերեալ խնդիրները — նոյն իսկ զգացնելու ձեւով — հրատարակողները, մէկ ամիս բանտարկութեան և 50 ոսկի տուգանքով կը պատժուին:

Թ. մասը ամօթապարտ և հանրային բարոյականը վիրաւորող հրատարակութիւններու մասին կը խօսի:

Ժ. Շանքաժ ընողները Պատժ. օրէնքին 192րդ յօդուածին տրամադրութիւններուն կ'ենթարկուին:

Ժ. Սուտ հրատարակութիւններու համար մէկ շաբաթէն մինչև մէկ ամիս կը բանտարկուին և 10—50 ոսկի տուգանքի կը դատապարտուին:

ԺԲ. Պատժակոն և քաղաքային դատաւարութեանց նկարագրութիւնը՝ ճշդուած է օրէնքով, հակառակ գործողներէն 20—200 ոսկի տուգանք կ'առնուի:

Լրագիր և հանդէսներուն արգիլուած է վիճակահանութեան պէս բախտախաղեր սարքել. հակառակ պարագային 200—1000 ոսկի տուգանքի կ'ենթարկուին:

Թուրք և օտար հեղինակութիւններէն, անոնք որ զլուտական և բարոյական չեն, և անոնք որ իրական կամ երեւակայական աւազակութեան, բախտախնդրութեան դէպքեր կը ներկայացնեն ու փափաքներ կ'արթնցնեն, այդ տեսակ հրատարակութիւններ խտրու արգիլուած են: Այս արգիլքին հակառակ շարժողները, մինչև մէկ տարի կը բանտարկուին և մինչև 200 ոսկի տուգանք կ'առնուին:

Անձնասպանութեան դէպքերը՝ առանց արտօնութեան չպիտի գրուին: Եթէ արտօնութիւն ալ առնուած ըլլայ, պատկերներն չդրուի: Հակառակ գործողը, 1 շաբաթէն մինչև մէկ տարի կը բանտարկուի և 25—100 ոսկի տուգանքով կը դատապարտուի:

Թագաւորութեան, խալիֆայութեան, համայնաւարութեան, անիշխանութեան գրգռող հրատարակութեանց հեղինակները՝ 6 ամիսէն մինչև 3 տարի կը բանտարկուին։

150նոցներուն կողմէ զրկուելիք զրուծիւնները երբէք չեն կրնար հրատարակուիլ. հակառակ պարագային, 6 ամիսէն մինչև 3 տարի բանտարկութեան կը դատապարտուին։

Օրէնքները՝ պաշտօնաթերթէն առաջ հրատարակողներէն 50 ոսկի տուգանք կ'առնուի։

ԺԳ. մասը, պատժապարտ ընթացք չհամարող խնդիրները պարզած է։

ԺԴ. Պատասխանադիրները և վրիպակներու ճշգումը անպայման պէտք է նոյնութեամբ հրատարակուի։

Այս պարտադրութեան հակառակ դործողներէն 25—500 ոսկի տուգանք կ'առնուի։

ԺԵ. Թերթի մը աննպաստ տրուած դատական վճիռներն ալ, պէտք է նոյնութեամբ հրատարակուին։ Ասկէ դատ, ծախքերը դատապարտուողին ըլլալու պայմանու, ուրիշ երեք թերթերու ալ կրնայ տրուիլ։

Վճիռը եթէ դժկամակի թերթին մէջ հրատարակուի, 200 ոսկի տուգանք կ'առնուի, և եթէ կրկին չդնէ, անոնց ամէն մէկ օրուան համար, մինչև հրատարակուած թուականը օրական 100 ոսկի ծանր տուգանքի կը դատապարտուի։

ԺԶ. Երկրին քաղաքականութեան հակառակ գրող թերթերը, Գործաւարներու Խորհրդոյ որոշմամբ առժամապէս կը դադրեցուցուին։

ԺԸ. Նիւթական մլաններէն, ծախքերէն և բարոյական հատուցումէն, դրամադրութիւն զնոյններն ալ փոխադարձ պատասխանատու են։

ԺԹ. Մամուլոյ յանցապարտութեան ժամանցումը վեց ամիս է։

Ի. Դատաւարութեան մասին կը խօսի, որուն մէջ նըշանակալից կէտը այն է թէ, դատարանին վճիռը սխալ հրատարակողներէն 200 ոսկի տուգանք տօնելով առնուազն երեք ամիս բանտարկութեան կը դատապարտուին։

ԻԱ. Պաշտօնաթերթերուն կողմէ դործուելիք յանցապարտ ընթացքն ալ, ներկայ օրէնքին տրամադրութեանց ենթակայ է։

Վերջապէս քսաներորդ մասն ալ, 16 Յլս. 1325 (1909)

Թուակիր օրէնքին և յուելուածներուն, ինչպէս նաև հեղինակութեան օրէնքին հակառակ տրամադրութիւնները ջընջած է։

Առժամայ յօդուածները գոյութիւն ունեցող թերթերը կը պարտադրեն մինչև 15 օր պատշտեցնել յիշեալ պայմանմաններուն. իսկ ուսման աստիճանի համար պարտադրութիւններն ալ մինչև 3 տարի պէտք է լրացնել։

Ահա գլխաւոր մասերը ներկայ մամուլոյ օրէնքին. որուն համար, Վարչապետը 5 Յլս. 1931ին Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ ըսած է թէ, «...Ժողովուրդին կամքովը կառավարուող երկիրներուն մէջ, ամէն անհատ իր պատասխանատուութեան բաժնին գիտակից պէտք է ըլլայ։

«Փոքրիկներուն դաս տուող ուսուցիչները ինչպէս որ կը հակադէմք, նոյնպէս ալ, ամէն օր աղջին ներշնչումներուն մէյմէկ գաղափար դրոշմելու աշխատողները հակակշռի ենթարկուելու են։ Այս տեսակ հակակշռի պարտականութիւն ունեցող ազգականներէն գլխաւորը մամուլն է, անկէ վերջն է որ քաղաքական օսկանները և օրէնքները կը դործեն։

«Եթէ երկրի մը մէջ բարոյականի տէր անձերը, յանցապարտներու չափ պաղարիւն չըլլան, այդ երկիրը անպատճառ կը քայքայուի։

«Առոր համար, երբ կ'ըսենք թէ, ներկայ վարչածեւը ժողովրդային է, այն ատեն անհրաժեշտ է որ ամէն անհատ վարչական պատասխանատուութիւններէն իր բաժինը ունենայ։

«Եթէ կառավարութիւն մը պարտաւոր ըլլայ ամէն խնդիր ինքը լուծելու, այդ պարագային՝ միջին դարու թագաւորութենէն տարբերութիւն չունենար։

«Ահա այս սլոտաճանդով, մամուլոյ կողմէ անիրաւ յարձակումները քննադատելով հանդերձ՝ օգտակար մասերն ալ միշտ գնահատութեամբ յիշելու ենք։

«Մամուլոյ դործունէութեան կեդրոնը եղող Պոլսոյ մէջ տեսայ դարգացումը որմէ կ'արժէ օգտուիլ։

«Պոլիսը, մամուլոյ զանազան խնդիրներ ունենալուն հակառակ հանրային մտայնութիւնը երբէք չէ աղքատած անոնցով. և ժողովուրդը, լուրթեամբ և համբերութեամբ փոխարինած է զայն...»

ԴԱՅՍԱԿԱՆ

Դատական ճիւղը հիմնովին յեղաշրջուած է, քաղաքակիրթ երկիրներուն ամէնէն կատարելագործեալ օրէնքները թարգմանուելով և տարիներու փորձառութեամբ երկրին պահանջներուն պատշաճեցուցուելով գործադրութեան դրուուած է:

Արդի օրէնքները և դատավարութեանց եղանակը աստուածապետական ոգիէն հիմնովին անջատուած են:

Շեխի դատարանները (Նիջուած 26 Ապրիլ 1924) և դատարաններու կազմը, բոլորովին փոխուած և նոր դրութեան վերածուած են:

Այժմու կազմակերպութեան համաձայն,

1. Հաշտարար, 2. Հիմնական, 3. Ծանր պատիժներու դատարանները, և ասոնցմէ բարձր վճռադատ ատեանները կան:

Այս վերջինները, բաժնուած են 4 քաղաքային, 4 պատժական և մէկ առեւտրական մասերու (14 Ապրիլ 1928):

* * * Բաղաքային օրէնքը, որ թարգմանուած է Զուիցերլանդէն, անշարժ գոյքերու սեփականութեան հարցը վերջնականապէս լուծած է այս երկրին մէջ ալ:

Մինչև հիմա վագֆի, միւլլի, մուգարապի, արագիի միւրիյե, մեվզուֆե, միւլպաք, մեհլուֆե, եւն. եւն. տեսակներու մէջ բաժնուած, և ամէն մէկ տեսակին համար անջատ օրէնքներ յորինուած. կատարեալ լարելովն թոս մըն էր:

Այժմ, ներկայ օրէնքներով այդ ճիւղաւորումներու վերջ տրուած, և միօրինակ դրութիւն մը ստեղծուած է:

Սեփականացման գլխաւորներէն ժառանգութեան խնդիրն ալ ամէն տեսակ կալուած ու հողի համար հաւասար կերպով, և օրէնքին ճշգրտ պայմաններուն վրայ վճռակա՛նապէս կը լուծուի:

Աւելի կարեւորը, երբ անհատ մը բարի տրամադրութեամբ (հիւսնիւ նիյեք, bon fois) սեփականաթուղթ քափու ունենայ, ուրիշներու կողմէ յարուցուելիք սեփականատիրութեան ունէ առարկութիւն երբեք լսիլ չկրնար ըլլալ տիրացողին (գիլլիյեք) հանդէպ:

Ասիկա ընդունուած սկզբունք մըն է Հանր. դատարաններու կողմէ, և նոյնիսկ գործուած վճռադատ ատեանէն...

ԿՐԹԱԿԱՆ

Ինչպէս միւս մարդերու մէջ, նոյնպէս ալ, կրթական գործին յոյժ կարեւորութեամբ զարկ տրուած է:

Նոր տառերու գործադրութիւնը շատ դիւրացուցած է Խոսաշխիւթեան ծրագիրները, և մեհրեսներու խլամ կըրօնական կրթական ընդէ. հաստատութիւններու: Չնիջուած, և ասոնց կրթական Գործավարութեան փոխանցմամբ, նոր դարադրութիւն մը բացուած է կրթական մարդին մէջ ալ 7 Ապրիլ 1924:

* * * Աւուսցւանոցը մուսլիմ մեհրեսի նորագոյն մեթոդներով օժտուած, և առ այդ 191 յօդուածներէ բողոքեալ հրահանգը 31 Յնվր. 1931ին գործադրութեան դրուած է:

* * * Նոյնպէս շիւքներու և միջին վարժարաններու օրս մեհրես յատուկ 188 յօդուածնոց հրահանգը հրատարակուած է 17 Յնվր. 1931ին:

ՅԼՄՏԱԿԱՆ

1 Թուրքիոյ 1931 ի հաշուեկշիռի պիւսճն ծախուց բաժինը 186,582,005 սոկի, իսկ եկամուտը 186,05,599 Թրք. սոկի նախատեսուած է. որով բողոքատմամբ անցեալ 1930 պիւսճնին, ծախքերու բաժնէն 36,064,518 սոկի խնայուած, և հասոյթէն ալ 36,026,401 պակսեցուցուած է:

2. Անդլիոյ կառավարութեան ընդհանուր պատերազմէն առաջ ունեցած դրամական պահանջքը, որուն կարգադրութեան ձեւը որոշուած էր Հօղանի դաշնագրին 71րդ յօդուածին համաձայն, վերջնական լուծման յանդամ է 1 Յնվ. 1931ի օրէնքով. և Թուրք Հանր. կառավարութիւնը յանձն առած է 30,000 անգլ. սոկիի մէջ կայացած այդ գումարը, հաւասար մասնավճարներով հինգ տարուան մէջ վճարելու, և այսպէս որոշած է հին պարտքերէն մէկն ալ համաձայնութեամբ վերջացնելու:

3 Ժառանգական փոխանցման վերստէք խնդրալ տուրքի օրէնքին 3 Ապրիլ 1926 կարեւոր յօդուածները, բարեփոխուեցան 4-7-1931ի օրէնքով, որ գործադրութեան դրուած է 1 Յնվ. 1931էն սկսեալ:

Այս բարեփոխեալ յօդուածներով, ժառանգութեամբ, կամ կտակով և կամ առանց փոխարժէքի անհատական կամ բարոյական անձերու կողմէ ուրիշներուն փոխանցուած շարժուն կամ անշարժ գոյքերէն, օգտուելու իրաւունքէն ինքիփա հազգը, usufruits և մասնաւոր օրէնքներով արձանագրութեան քեսնիլ ենթակայ ընդհանուր իրաւունքներէն տուրք կ'առնուի:

Միայն թէ ներկայ բարեփոխումներով, տուրքի ենթարկուելիք խնդիրները՝ եթէ 1 Յնս, 1926էն գոյացած են, զերծ կացուցուած են տուրքէ:

Նոյնպէս բացառութիւն համարուած են ի մէջ այլոց, հանրային օդտին ծառայող միութիւններուն, հանրութեան յատկացուած աղօթատեղիներուն, և ձրի հիւանդանոց, անկեղանոց, որբանոցներուն հղած շարժուն գոյքերը առանց փոխարժէքի յատկացուած անշարժ գոյքերը՝ տուրքի ենթակայ են...

ժառանգութեամբ փոխանցուած ամբողջ տան կարասիները զերծ են տուրքէ:

ժառանգութեան պարագային առնուելիք տուրքը հետեւեալ համեմատութեամբ կը հաշուի:

Ազգականութեան աստիճանը	Միջեւ 500 ոսկի հարիւրից							
	501 — 2500	2501 — 10,000	10001 — 25000	25001 — 50000	50001 — 100000	100001 — 150000	150001 եւ անխիլէն	
Սերունդէն, կնիկէն, էրիկէն:	1	2	3	5	7	9	10	15
Քաղաքային օրէնքին 257 եւ 442րդ յօդուածներուն համաձայն ոլորեցիրներուն եւ ապօրէն տղարներուն առնելիք բաժիններն այլ այս համեմատութեան ենթակայ են:								
Մօրմէն, հօրմէն եւ անոնց սերունդէն:	1,5	3	4	6	8	11	15	20
Մեծ մօրմէն, մեծ հօրմէն, եւ ասոնց սերունդէն:	2	4	6	8	10	15	20	25
Երբք ազգական չեղող նշանակեալ մանուկ ժառանգորդներէն:	4	6	8	12	16	22	28	32

Կատկով, արձանագրութեամբ քանձիով նուիրատուութիւններէն և կամ առանց փոխարժէքի փոխանցումներէն առնուելիք տուրքերը հետեւեալներն են:

Ազգականութեան աստիճանը	Միջեւ 500 ոսկի հարիւրից					
	501 — 2500	2501 — 10000	10001 — 25000	25001 — 100000	100001 եւ անխիլէն	
Սերունդէն, կնիկէն, էրիկէն:	2	3	4	5	6	8
Մօրմէն, հօրմէն եւ ասոնց սերունդէն:	3	4	6	8	10	14
Մեծ մօրմէն, մեծ հօրմէն եւ ասոնց սերունդէն:	5	6	8	10	12	16
Մեծ մօր եւ մեծ հօր մօրմէն եւ հօրմէն եւ ասոնց մէկ աստիճանին յատուկ սերունդէն:	7	8	10	12	14	18
Վերոյիշեալներէն զուրս մնացած արեւակցական ազգականներէն:	8	10	12	14	16	20
Երբք ազգական չեղողներէն:	10	12	15	18	20	25

Փոխանցման խնդիրներուն տեղեկացող հոտարները, գործող իշխանութեան, անձնագրութեան (Նուժուս) քափույի պաշտօնեաները մինչև 15 օր պատկանեալ կլմտական պաշտօնատան տեղեկացնելու պարտաւոր են. հակառակ պարագային՝ 100էն 1000 ոսկի տուղանքի կ'ենթարկուին:

Նոյնպէս թաղերու եւ գիւղերու ձեռոց ժողովները, հիւպատոսները, կեանքի և ապահովութեան ընկերութիւն-

ները ամէն ամսոյ 15ին մահուան դէպքերը տեղեկացնելու պարտաւոր են:

Շարժուն գոյքերը տիրացողներուն սեփականութեան անցած թուականէն երեք տարի անցնելէն վերջը այլեւս տուրք չգտնձուիր: Այդ երեք տարուան շրջանին մէջ եթէ երևտական պաշտօնատուները փոխանցման տեղեկանալով ենթակային գրաւոր տեղեկացնելու ըլլայ, ժամանցում տեղի չունենար:

4. Կալուածատու քբի 4.7-931 թուակիր 45 և երկու տոժամեայ յօդուածներէ բաղկացեալ օրէնքով տուրքի ենթակայ են՝ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ գտնուող ամէն տեսակ շէնքեր:

Մասնաւոր կրօնքի արարողութիւններուն յատկացուած հանրային ազօթատեղիները և ասոնց յարակից շէնքերը, ձրի ըլլալու պայմանաւ Հիւանդանոց, դարմանատուն և բաղնիքները, և որբանոց ու անկեղանոցները, հանրային դաստիարակութեան և հանրօգուտ միութիւններուն սեփական շէնքերը սկզբունքով չահու ակնկալութեամբ չհրաձները տուրքէ զերծ կացուցուած են:

Օրէնքը մասնաւոր կանոնադրով մը պիտի դործադրուի, և 1 Յնո. 1931 թուականէն սկսեալ ի դորու է:

Երկայ շէնքերուն արձանագրուած եկամուտին, տուրքը (կրաս) % 20ը զեղչուելով, մնացորդէն % 12ը կ'առնուի: Եինութեան տեսակը, — քարուկիր կամ փայտաշէն— բնակավայր կամ հասութարեր կալուած, իսնութ կամ դործարան ինչ որ ըլլան տարբերութիւն չունին տուրքի և քանակի տեսակէտով:

Եթէ տուրքի ենթակայ վայրին եկամուտը 331 (1915) դնահատուած տեսակէն ըլլայ, այդ քանակութիւնը 6ով բաղմապատկելէ վերջը % 20ը կը զեղչուի և մնացորդէն % 12ի համեմատութեամբ տուրք կը հաշուուի:

Շէնքի մը եկամուտը եթէ չէ գնահատուած, իրական արժէքը գնահատուելէ վերջը, ասոր % 10 եկամուտ համարուելով ըստ այնմ տուրք կը արուի: Շէնքի մը փոխարժէքը հասկնալու համար, որոշեալ եկամուտը % ու պիտի բազմապատկուի...

Անո որոշապէս կը տեսնուի թէ, նախապէս գոյութիւն ունեցած բաժանումներն ու յատկացումները ըստովին

վերցած, և պարզ վիճակի մը վերածուած կալուածատու քբի խնդիրն ալ, հասկնալի լեզուով ներկայացած է հանրութեան:

5. Գործառնութեան տուրքին (մուսակի վերկիսի) վերջնական ձեւը ճշդուած է 21.7-931 թուակիր 23 և երկու տոժամեայ յօդուածներով, 17 Օգոստ. 1931ին գործադրութեան դրուած օրէնքով. որուն համաձայն, 1. Մեքենայ գործածող, արուեստի վերաբերեալ հաստատութիւններուն, տարեկան 10,000 ոսկի գործառնութիւններէն միոս աւելին օրէնքին մէջ նշանակուած զեղչերէն յետոյ՝ մնացորդին % 6ը. 2. Օտար երկիրներէն շինուած և Թուրքիոս ներածուած նիւթերէն, փարուրային նշանակուած դումարին վրայ, ապահովագրութեան, փոխադրութեան և մոքսին ծախքերը աւելցնելով յառաջ եկած օրէնքին % 6ը:

3. Ընդհանուր ապահովագրական ընկերութիւններուն, դրամատուններուն, սեղանաւորներուն գործառնութեանց վարձքերէն, տասանորդէն, տոկոսներէն, զեղչի սակերէն և այլ անուամբ առնուած դրամներէն % 2 1/2 գործառնութեան տուրք կ'առնուի:

6. Նոր Թուրքիոյ երևտական ու անտեսական բաժնին մէջ նշանակելի և կարեւորութեամբ յիշատակելի նորութիւններէն մէկն ալ, «Թուրքիոյ Հանր. Կեդրոնական զբոսաւատուն» է (Թուրքիոյ Զուսնուրիյիք Մեքիք Պանֆաւր), որ 30.6-1930 թուականէն մինչև 30 տարի Թուրքիոյ մէջ դրամատուս պանգաւթ հանելու մինաշնորհը ստացած անանուն ընկերութիւն մը ըլլալով, պիտի ստտարէ զեղչի սակը ճշդելու, դրամական հրապարակը և շրջաբերութիւնը կազմելու, պետական գանձուն գործառնութիւնը կատարելու, կառավարութեան հետ Թուրք թղթադրամին ապագայ կաշունացման միջոցները տնօրինելու (11.6-1930 և 1715 համար օրէնք, և 20 Սեպտ. 1931ին հրատարակուած 104 յօդուածնոց կանոնագիր):

ՀԱՆՐՈՒԳՈՒՑ ԵՒՆՈՒԹՒՆՆԵՐ

Նոր Թուրքիոյ աչքառու յառաջդիմութիւններէն մէկն ալ, հանրօգուտ շինութիւններուն կարեւորութեամբ զարկ տալն է:

Պետական երկաթուղիներու և նաւահանգիստներու ընդհանուր տնօրէնութեան 1931 ի հաշուեկշիւին 13,865,785 ոսկի ծախք յատկացուած և եկամուտն ալ 17,233,000 ոսկի նախատեսուած է:

ԱՌՈՂՋԱՊԵՀԱԿՆ

Այս մարզին մէջ ալ զգալի է յառաջդիմութիւնը :
Մտաւառնուան մէջ կառուցուած և հիմնուած առողջապահական հոյակապ հաստատութիւններու կարգին, բժշկական կաճառին վերակազմութեամբ կարգապահութիւնը հաստատուած է :

Տարափոխիկ հիւանդութիւններու տարածման դէմ, նոր կազմակերպութիւններով բուռն պայքար մղած են :

Ինդուստրիան սահմանափակուելով խորապէս և իրաւամբ վրդոված է ենթակաները, և իրաւասու մարմինները խորհած են կարգ մը միջոցներով բարելաւելու այդպիսիներու վիճակը :

Բժշկութեան, և ստոնց մասնագիտութեան, ինչպէս նաև դեղաբաններու վերաբերեալ օրէնք ու հրահանգներէն զատ, դեղագործ և դեղաբաններու յատուկ 70 յօդուածներէ բաղկացեալ հրահանգ մը հրատարակուած է 10 Մարտ 1931 ին :

ԱՐՏԱՐՈՆ

Նոր Թուրքիոյ կարգ մը բարեկամական քաղաքական կամ մաքսային հարցերուն շուրջ կնքած դաշնագրերուն, համաձայնագրերուն, և պայմանագրերուն մէջ, նշանակելի տեղ կը գրաւէ Յունաստանի հետ կնքուած ու վաւերացուած 17 Յնո. 1930 թուակիր համաձայնագիրը, որ Լոզանի դաշնագրին և Աթէնքի համաձայնագրին գործադրութենէն ծագում աւած կնճոտութիւնները վերջնականապէս կը լուծէ :

Յիշեալ համաձայնագրով, փոխանակելի Իսթամբուլու Յունաստանի մէջ, և փոխադարձաբար՝ Յոյներուն ալ Թուրքիոյ մէջ, գտնուած շարժուն և անշարժ գոյքերին պետութեան փոխանցուած են :

Միայն թէ, գրամատուցներու քով գտնուած ամէն տեսակ աւանդները իրենց տիրոջ պիտի յանձնուին :

Պոլսոյ և արուարձաններու մէջ տեղաւորուած Յոյները, ընդհանուր առմամբ ախթապիլ յորջորջուած են : Ատանց ամուսնութեան, կալուածներու և հողերու առուծախէն զատ երթեւեկութեան պէս խնդիրներուն տրուած արդելքը խկոյն վերցած է :

Նմանապէս, Յունաստան ալ, Թուրքիոյ յունահայտակ Իսթամբուլու միեւնոյն զիւրութիւնը ընծայել յանձն առած է :

Համաձայնագրին գործադրութեան գրուած թուակախին յաջորդող ամսոյն մէջ, Յունաստան յանձնառու եղած է 425000 անգլիական ոսկի յանձնելու փոխանակութեան խառն յանձնաժողովին, և սոսիկա ալ, Պոլսէն դուրս գաւառներու մէջ անշարժ գոյք ունեցող էրապլի Յոյներուն 150,000 անգլ. սկի, և Յունաստանի փոխանցուած յունահայտակ իսլամներու անշարժ գոյքերուն փոխարէն ալ 150,000 անգլ. ոսկի, և մնացորդ 125,000 անգլ. ոսկին ալ 3 մասնավճարներով Թուրք կառավարութեան պիտի տան :

Համաձայնագրին հակառակ գտնուող օրէնքները, միկնորանութիւնները ջնջուած են :

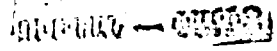
Յետոյ կնքուած է նաև բարեկամութեան, շեղծութեան, հաշտութեան, և իրաւարարութեան դաշնագիրը ստորգր. 30 Հոկտ. 1930ին և վաւերացուած Աղբ. Մեծ Ժողովէն 12-2-1931ին ինչպէս նաև բնակութեան, առևտրական նաւարկութեան պայմանագրութիւնը ստորգր. 30 Հոկտ. 1930 և վաւերացուած 5-3-931ին :

Ահա այսպէս, տպագային փոխադարձ շահի ու վերահենդանացման նկատումով գոյացած վերջնական համաձայնութեամբ, նոր դարագլուխ մը բացուած է երկու դրացի երկիրներուն մէջ :

ԼՐԵՍԻ ԴՈՒՐԵՐՈՒ ՀՍՐՅԸ

Անցեալ տարուան տարեցոյցին մէջ, մասնաւոր նիւթ ունենալով յիշեալ հարցը, բաւական բացատրութիւններ տուած և յոյս յայտնած էինք մօտալուտ և վերջնական կարգադրութեան :

Թէպէտև վերջակէտը չէ գրուած տակաւին, բայց և այնպէս, լքեալ գոյքերու վարչական կազմակերպութեան հաշուեյարդարումով (քաւալլիյէ) պիտական ելմտական պաշտօնատանց փոխանցումը, յունահայտակ և տեղական էրապլի կամ փախստական Յոյներուն՝ գոյքերու վերաբերեալ՝ առկա կարգադրութեան վերջնական լուծումը, կրնան արդարացեալ մեր այդ տեսակէտը :

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՈՑՔԵՐԸ ԿՐԵԱՆՆԵՍ ԵՑ ԱՌՆՈՒԻՒՆ

28.5.1928ի սահմանափակումը (քննարկ) օրէնքին Կրթ յօդուածին մեկնարանութեան առթիւ, գրաւուած կամ գրաւուելիք անշարժ գոյքերը նոյնութեամբ ևս տալու միակ իրաւաստեօտեան նկատուած է Պետական Խորհուրդը:

Պարզ է թէ, գրաւուած կամ գրաւուելիք գոյքին սեփականատէրը երբ ստնձգութիւն տեսնայ իր իրաւունքներուն դէմ, և երբ՝ խնդիրը 13 Սեպտ. 1331-1915 և 15 Ապրիլ (1339 1923) թուակիր օրէնքներուն հակառակ դռնուի, կրնայ գիտնել ուղղակի-ցոյց տրուած իրաւաստե մարմնոյն: Սակայն կը գտնուին երբեմն դատական վճռագրով հաստատուած իրաւատէրեր, և որոնց համար ալ յիշեալ մեկնարանութեան մէջ: «Եթէ, լքեալ գոյքին իրաւատիրոջ միւսքանիք վերնադարձնելու վճռագիր մըն ալ գոյութիւն ունենայ, անշարժ գոյքին 1331-1915 տարուան սկիզբը գնահատուած ու արձանագրուած փոխարժէքը կը տրուի, և գոյքը նոյնութեամբ չի կրնար տրուիլ» ըսուած է:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԸՄԲՈՒՆՈՒՄԸ

Մեկնարանութիւնը Ազգ. Մեծ Ժողովոյ որոշուած ըլլալով, օրէնքի ոյժ ունի և որուն դորձադրութիւնն ալ պարտաւորիչ է:

Ճիշտ է թէ իրաւատէր ներկայացող անձ մը, վճռագիր ունենայ կամ ոչ, պարտաւոր է Պետական Խորհուրդին զիմուելու, և ստիկա, ինչպէս որ բացատրեցինք վերը իր բաժնին մէջ — «վարչական դատական մարմնոյն» (contentieux administratif) նորագոյն կազմակերպութեամբ, շատ արդար և անկողմնակալ որոշումներ կայացուցած է այդ առթիւ ալ. ինչ որ, հիմնական կազմակերպական օրէնքին 54. 103րդ յօդուածներուն ալ կատարելագոյն կը համապատասխանէ:

Հիմնական կազմակերպութեան օրէնքին 54րդ յօդուածը, շատարաններու որոշումները, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին և Գործադրական Խորհուրդին կողմէ, ո՛չ մէկ կերպով չի կրնար փոխուիլ, և ստոնց դորձադրութիւնը երբէք չի կրնար յապաղիլ» և 103րդ յօդուածով ալ, «Հիմնական կազմակերպութեան օրէնքին ո՛չ մէկ յօդուածը, ո՛չ մէկ պատճառով չկրնար զանց առնուիլ կամ ջնջուիլ: Ո՛չ մէկ օրէնք

Հիմն. կազմ. օրէնքին չի կրնար հակառակ տրամադրութիւն ունենալ» ըսուած է:

Արդէն մեկնարանութեան մէջ ալ, խնդրին վերջնական լուծման իրաւաստութիւնը, Պետական Խորհրդոյ որոշման յանձնուած է:

ՈՉ-ՓՈԽՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՈՍՐՈՑՍԵՆՆԵՐՈՒ

ԼՐԵՍԱԿԱՆ ԳՈՑՔԵՐԸ

Ներկայ օրէնքներուն տրամադրութեանց համաձայն, իրաւատէրի հանգամանքով, բարոյական անձերը եչխարք հեօփիլիյի անհատներէն տարբերութիւն չունին:

Ոչ-փոխանակելի բարոյական անձերէ լքեալ գոյքերն ալ 1926ի ընդհանուր հաշուեկշիռի օրէնքին 22րդ յօդուածով մասնաւոր վարչական մարմիններուն (իսարի խուսուսիյե) պիտի փոխանցուին:

Հետեւաբար, այս տեսակ գոյքերու վերաբերեալ հարցերն ալ, անշուշտ վերեւ յիշուած օրինական տրամադրութիւններուն ենթակայ են:

Ո և է բարեգործական մարմին կամ համայնքին սեփական անշարժ գոյքերը, կրբ լքեալ նկատուելով ոտնձգութեան ենթակայ ըլլան, կրնայ զիմուիլ ու բողոքուիլ Պետական Խորհուրդին, քանի որ, օրէնքին բացորոշ տրամադրութեան համաձայն, համայնքի կամ բարոյական հաստատութիւններու վերաբերեալ գոյքի մը, պատկանեալ Պետական մարմիններուն փոխանցման համար, պայման է նոյն ինքն համայնքէն, կամ բարոյական հաստատութեանց վարչական մարմիններէն՝ լքեալ ըլլալ:

* * Ահա համառօտ ակնարկով և հակիրճ բաղդատութեամբ ջանացինք վերլուծելու Հին և Նոր Թուրքիոյ վարչաձեւերը:

Այսքան բաղմոկողմանի նիւթ մը անշուշտ չէինք կրնար իսկութեանը մէջ ներկայացնել ներկայ սեղմ շրջանակներու մէջ. բայց և այնպէս, տուեալ պայմաններու ներքեւ, ամփոփ գաղափար մը տալու մտադրութեամբ, աշխատեցանք ցոյց տալու յիշուածն և հիմնական կազմակերպութեան յուսատու և նոյնքան կենսատու ցոլացումները, որ հաստատ երաշխիքը կ'ընծայեն ապագայ յառաջդիմութեան և բարգաւաճման:

(նոթի) Գոյաւճիւն

Թիւլայիսիոն) երկրին ամէն կողմերը գործադրել տալու սխա-
լին մէջ գտնուեցաւ:

Երրորդ Սլ. Մէհմէտ, 1003 (1584)ին վաթճոցաւորնե-
րու անկարողները զատեց, եւ անոնք որ իբրեւ կարող
մնացին, պաշտօնական չէին ըլլար մինչեւ որ Արքայական
ատեանին (Տիւլանը Հիւմայուն) մէջ եւ Գազասքէրի որոշ-
մամբ յանցապարտութիւննին չը հաստատուէր:

Չորրորդ Սլ. Մէհմէտ = 1091 1672)ին բարեփոխելով
Գանունի Սլ. Սիւլէյմանի պատժ. օրէնքը, 3 մասի բաժ-
նուած պատժական օրէնք մը գործադրութեան դրաւ:

Ենթիւէրիններու յուկէս դարու չափ տեւող անիշխա-
նական գործունէութիւնը բոլոր մարզերու վրայ տարած-
ուած, կառավարական դատական եւ վարչական կազմերը
տակնուվրայ եղած են: Այս սանձարձակ գործունէութիւնը
վերջ գտնելէ յետոյ, աստուածպետական դրութիւնը կըր-
կին հաստատուած է Սուլթան Մահմուտի օրով:

25 ձէմազիէլէվէլ 1247 (1828) «Թագլիմը վէգալի»
պաշտօնաթերթը սկսած է հրատարակուիլ:

Սլ. Ապտիւլ Մէհիտ 1254 (1835) Կիւլհանէի հրովար-
տակով (կաթթը Հիւմայուն) ի մէջ այոց Իսլամի եւ ոչ
իսլամի խորութիւնը վերցուց, Տանզանքի եւ գոյքերու զը-
րաւման իրաւասութիւնները բացարձակապէս ջնջեց: Դա-
տական կազմը բարեփոխեց, 1264 (1845) խառն դատարա-
նը կազմուեցաւ, 18 բամազան 1266 (1847) Ֆրանսերէնէ
թարգմանուելով առեւտրական օրէնքը առնուեցաւ:

1272 (1853)ին իսլամը ո՛չ-իսլամի դէմ կամ ո՛չ-իսլամ-
ները իրենց դէմ եթէ անհամաձայնութիւն ունենային, կա-
նոնաւոր դատարաններու (մէհաքիմի ցիզամիլէ) կը յանձ-
նուէին: Վկաները, իրենց կրօնին համաձայն երզում
կ'ընէին, Գաւառներու մէջ այդ տեսակ դատերը՝ կուսակա-
լին ներկայութեամբ կը նայուէր: Ատեանագրութիւնները՝
զանազան լեզուներով կը խմբագրուէին:

6 Ռէպիլ Էվիլ 1280 (1861)ին Հոլանտական եւ Ֆը-
րանսական օրէնքներէն քաղուած Մովային արեւտրական
օրէնքը գործադրութեան դրուեցաւ...

2 Փետրվար 1279 (1860)ին բարձրագոյն ժողով կազ-
մուելով, 1279 - 1282 (1862 - 1863) Տիւսրուրները հրատա-
րակուեցան, որոնց մէջ ամփոփուած են պետական այդ
թուականի-օրէնքները:

Անթիլ հեռագիր եւ անթիլ հեռաձայնը հաստատեցին
(Օգոստ. 1330 - 1914 եւ 30 Հոկտ. 1330 - 1914):

Ամբաստանիւ ատեանները (հէյէրը իրրիհամիլէ) ջնջե-
ցին (16 Փետրվար. 1337 - 1921):

Նոտարներու այժմու կազմը հաստատեցին (15 Հոկտ.
1329 - 1909):

Տուրքերու զանձման ձեւերը փոխեցին (5 Օգոստոս
1325 - 1909):

Պահեստի սպաներու կազմութիւնը հիմնեցին (5 Ապ-
րիլ 1326 - 1910):

Հեղինակութեան իրաւունքները՝ ապահով հիմերու
վրայ դնելու աշխատեցան (8 Մայիս 1326 - 1910):

Նախակրթարաններու օրէնքը դրին (23 Սեպտ. 1329 -
1913):

Էվգաֆի դրամատունը հիմնեցին (19 Յունիս 1330 -
1914):

Օտարներու երթեւեկութիւնը՝ որոշ ուղղութեամբ
հաստատեցին 2 Մարտ 1331 - 1915):

Օտար անանուն ընկերութիւններու եւ օտար ապահո-
վագրութեան ընկերութիւններուն գործառնութիւնները
հակակշռելու միջոցներ տնօրինեցին (30 Նոյ. 1330 - 1914
եւ 10 օգոստոս 1331 - 1915):

Թղթադրամները չրջաբերութեան հանեցին (20 Յուլիս
1330 - 1914 եւ 21 Մարտ 1332 - 1916):

Մաքսային օրէնքները փոխեցին (10 Մարտ 1332 - 1916
11 Ապրիլ 1334 - 1918):

Պատերազմի տուրքը (5 Օգոստոս 1328 - 1912) եւ
վերջն ալ պատերազմի շահատուրքը (14 Դեկտ. 1335 - 1919)
հաստատեցին: Յետոյ, զինուորական փոխադրութեան
տուրք մըն ալ դրին:

Արհեստներու քաջալերման օրէնքը հրատարակեցին
(1 Դեկտ. 1329 1913):

Պատերազմական բարձրագոյն ատեան կազմեցին (6
Հոկտ. 1332 - 1916):

Բաղաբապետութեան օրէնքը, (17 Դեկտ. 1328 - 1912, 25
Ապրիլ 1336 - 1916) փոխուեցաւ, այդ առթիւ Նոր կազմա-
կերպութիւններ ալ ըրին (17 Յունուար 1328 - 1912):

Դասաքրօն հաստատեցին (5 Փոր. 1328 - 1912):

Ատկէ վերջն, այլեւն հետզհետէ՝ զանազան մարզերու մէջ բազմաթիւ օրէնքներ եւ կանոնադիրներ հրատարակուեցան:

1908ին, Օսմ. անկեալ կայսրութեան համար, սահմանադրութեամբ նոր դարազուլիս բացուեցաւ:

Իշխանութեան գլուխ անցնող իրքիհասականները, նախ գլխաւոր նպատակ ունեցան արքային բռնապետական ձգտումները: Կամայական տնօրէնութիւնները սանձելու եւ ասոր համար ալ թէպէտեւ Միտհատ բաշայի սահմանադրական օրէնքը, մի քանի փոփոխութիւններով որդեգրեցին. բայց, աստուածպետական սկզբունքներէն չկրնալով ձերբազատուիլ, յառաջդիմութեան ամէն ճիգ ապարդիւն անցաւ: Ամէն նորութիւն որ «եփրաք»ին հակառակ էր, սաղմային վիճակին մէջ ոչնչանալու դատապարտուեցաւ:

Հետեւաբար, կրնայ ըսուիլ թէ մինչեւ 1922ի վերջերը թեթեւ ու աննշան փոփոխութիւններով, գրեթէ շարունակութիւնը եղաւ նախորդ սուլթանական շրջանին:

Օրէնքները, կանոնադիրները թագաւորին քմահաճոյքէն ազատելով, հանրութեան հասկնալի եղանակաւ հրատարակելու ձեւերը որոշուեցան (11 Մայիս 1327—1911 եւ 11 Փետր. 1329—1913):

Երկրին կենսական պէտքերէն մին համարուող 45 յօդուածնոց մարդահամարի օրէնքը հրատարակեցին (14 օգոստոս 1330—1914):

Չերքէզ եւ այլ գերիներուն եւ զերուհիներուն—սեւամորթներու պէս— առուծախը արգիւյցին (17 Հոկտ. 1325—1909):

Թափառականները եւ կասկածելի անցեալ ունեցողները հետապնդեցին (26 Ապրիլ 1325—1909):

Չանազան միութիւններու կազմութիւնները արտօնեցին, քաջալերեցին (Օգոստոս 1325—1909):

Գործադուլները՝ հակակշռի տակ առին (27 Յուլիս 1325—1909)

Հանրային հաւաքոյթները արտօնեցին (27 Մայիս 1325 1909 եւ 3 Մարտ 1328—1912):

Վագրձներու կեօիկները ջնջեցին (16 Փետրվար 1328—1912):

Բարոյական անձերու սեփականութեան իրաւունք տրուին (16 Փետր. 1328-1912 եւ 1 Սեպտ. 1329-1916):

Վագրձ հողերուն եւ կալուածներուն ժառանգորդներու փոխանցումը ապահովեցին (21 Փետր. 1328-1912):

Լքեալ գոյքերու օրէնքները հաստատեցին (13 Սեպտ. 1331-1915, 22 Սեպտ. 1332-1916, 26 Հոկտ. 1331-1915, որոնք 15 Ապրիլ 1339-1923ին վերջնական ձեւի ստացան):

Այսպէս, ամէն տարի 10 Յուլիսի օրն ալ նուիրականացնելով, տօնական օր հռչակեցին (25 Յուլիս 1325-1909):

Վերոյիշեալ օրէնքները այսօր ալ ի գորտն են: (1933)

Արդ, հակառակ այդքան հիմնարկութիւններու, կազմակերպութիւններու, բարեփոխումներու, մէկ կողմէն անկապտեղազմներուն եւ միւս կողմէ ալ աստուածպետական սկզբունքներուն ազդեցութեամբ արգելք եղած են հիմնական փափաքուած յառաջդիմութիւններուն կիրառման...

Վերջապէս, 1922ին Թուրքիոյ նոր կազմերը, նոր հիմնական կազմակերպութեան օրէնքով, յաջողած է հռչակելու արդի հանրապետական ազատ սկզբունքները:

*. Գալով Թուրքիոյ նոր օրէնքներուն, հաւատարիմ մեր աշխատասիրութեան, այս տարի ալ կարելի եղած չափով համառօտակի պիտի ամփոփենք զանոնք եւ այս վերջացող տարւոյն ընթացքին, գործադրութեան դրուած օրէնքները, կանոնադիրները, որոշմնադիրները, եւն. նոյնութեամբ պատկերացնելու համար Տարեցոյցին մէջ:

ԼՈՒԹՅԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵՍՆԸ

Գ Ե Ղ Ե Ց Ի Կ Խ Օ Ս Ք Ե Ր

Վեանիլ բուն մըն է որոյ զարբումն է մահը. կ'երագեմք միտ. հազիւ մեկ երազը կը ջնջուի եւ անա ուրիշ մը կը կազմուի. ինչպէս ծովուն մեջ ալիք կը յաջորդեն ալիսաց: Անոնք որ ամենեւն աւելի խաբուած են բախտէն՝ կ'երագեն դարձեալ, քեեւ լինի մահուան հանգիստը:

ՕՐԷՆՍՊՐԱԿԱՆ ԵՒ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Ը. Մ. 1933

Անցնող տարին վարչական ու օրենսդրական տնօրինութիւններով բնորոշ տարի մը եղաւ: Ներկայացող պահանջին և անտեսական կեանքի յարաճուն պէտքերուն համեմատ նոր նոր տնօրինութիւններ եղան, օրէնքներ քրէարկուեցան և կանոնադիրներ հրատարակուեցան որոնց ամփոփումը աւտարիկ:

ՊՐԵՍԵՆՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՏԵՄԵՐ — ՊՐԵՍԵՆՏԱՆ — Գ. Գ. Կ.

Վարչական. — Գործավարներու խորհուրդին 12228 համար որոշմագրով 18 2 932ին հրատարակուած և նոյն օրը գործադրութեան դրուած «երթեւեկի» հրահանգին համաձայն. 1. 150 վտարուածներու ցանկին մէջ նշանակուածները, 2. Թուրքերու հպատակութենէ զրկուողները, 3. Անկեալ կայսրութեան գերդաստանին պատկանելուն համար ազգային սահմաններէն դուրս հանուողները չեն կրնար Թուրքիա մտնել:

Ասոնցմէ զատ, այն թրքահպատակները, որոնք թրքական անցագիր չառած օտար երկիր փախած են, հետեւեալ պայմաններով կրնան գալ:

1. Երբեք անցագիր չառած օտար երկիր գացող, 2. Օսմանեան անցագրով մեկնող, 3. Հինէն ի վեր օտար երկիր գտնուելով հինգ տարուան մէջ Թուրք հիւպատոսարան չգիմող, չարձանագրուող, հպատակութեան փաստաթուղթ կամ անցագիր չառնող թրքահպատակները, 4 յայտադիրներ պատրաստելով և լուսանկարը փակցնելով, մէկ հատը հիւպատոսարան պիտի ներկայացնեն. իսկ, միւսները ներքին գործավարութեան սպանովութեան ընդհ. տնօրէնութեան պիտի դրկեն:

Ասոնք որ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովոյ կառավարութեան և Հանրապետութեան անցագրով օտար երկիրներ գացած են և Թուրք հայրենակցութիւններն չեն կորսնցուցած, կրնան վերադառնալ:

2. Յլս. 1340 (1924) և 17 11 930 թուակիր երթեւեկութեան հրահանգները ջնջուած են:

* * Ոստիկաններու կազմութեան 46 յօդուածնոց 2049 թիւ օրէնքը, հրատարակուած է 6 Յլս. 1932 թուակիր պաշտօնաթերթին մէջ:

* * Անձնասպանութեան խնդիրները տառնց արտօնութեան չեն կրնար հրատարակուիլ. ասոնց պատկերներն ալ դնելը բացարձակապէս արգիլուած է (պաշտօնաթերթ 19 Յլս. 932):

* * Բաղաբային օրէնքէն առաջ եղած գրաւներու (վեֆաեկն Ֆեհրադ) վրայ Բ.րդ և Գ.րդ և շն. աստիճանով գրաւ կրնայ ըլլալ (7 Յնս. 1932):

Դատական. — Վճռադատ ատեանը 2020 թիւ օրէնքին համաձայն կազմուած է հետեւեալ ձևով:

Ընդարձակ Տարեկան, Կոնկր 1933

4 քաղաքային, 4 պատժական, 1 առևտրական, 1 գործադիր իշխանութեան և սնանկութեան (ինքն վե ԻՖլաս) ըլլալով 10 ճիւղերու բաժնուած է:

Քաղաքային ատեսանները = 1 յատկացման (քեքսիս) և անշարժ գոյքերու վերաբերեալ եական (այնք հագ) իրաւունքները. 2 անձնական և ընտանեկան խնդիրները. 3 Հաշտարար քաղաքային դատերը, 4 Շարժուն գոյքերու եական իրաւունքները, դրոշմաթուղթի օրէնքին համեմատ աւնուելիք դրամական տուգանքները և քաղաքային, առևտրական, սնանկութեան դատաւարութեանց ինչպէս նաև գործադրութեան (ինքն) հետապնդումներէն յառաջ գալիք իրաւասութեան (քայիցի մերնի) հարցերը կը լուծեն:

Առևտրական ճիւղը = Հիմնական (ասլիյե) և հաշտարար դատարաններէն առևտրական խնդիրներու մասին տրուած որոշումները կը վճուէ:

Գործադիր և սնանկութեան մասն ալ = գործադրութեան և սնանկութեան վերաբերեալ գործադիր իշխանութիւններուն քննիչ դատաւորին (քեքցիզ մերնի) կողմէ տրուած պատժական վճիռները և առևտրական դատարաններու որոշումները կը լուծէ:

Վճարակ ատեսաններու կազմութեան համար 11 Ապրիլ 1928 թուակիր օրէնքը յիշեալ ձեւով բարեփոխուած է (2 Յլս. 1932):

* * * Գործադրութեան սնանկութեան 370 յօդ. բաղկացեալ նոր օրէնքը հրատարակուած է 19 Յնս. 1932ին և պիտի գործադրուի 4 Անպտ. 1932էն սկսեալ:

Ասով ջնջուած են՝ նոտարներու օրէնքին 69 և 71 ըր յօդուածները, վարձակալութեան վերաբերեալ կանոնադիրը, 1424 թիւ գործադիր և սնանկութեան օրէնքը և յիշեալ օրէնքին 342 ըր յօդուածով ջնջուած օրէնքը, ինչպէս նաև 1425 թիւ օրէնքը:

Ներկայ օրէնքը, նախկինէն աւելի հասկնալի խմբագրուած, աւելի գործնական ոգուով պատրաստուած, արգելքի (հանգ) դէմ նախապէս դրուած սահմանափակումները վերցած, պատժական տրամադրութիւնները աւելցած՝ խստացած, և առաջուան օրէնքին 1, 2, 11, 19, 22, 24, 27րդ ի նման անպէտ ու աւելորդ յօդուածներէն ձերբազատուած, անիմաստ բաւական հատուածները ջնջուած և կարևոր փոփոխութիւններով օժտուած է:

* * * Դատաստրոյի դատաւորները իրաւանու են ժառանգական վճարադիրներ տալու (10 11 931 թիւ 1946):

* * * Նօտարի պաշտօնաթուղթով եղած անշարժ գոյքերու առուծախերը՝ օրինաւոր չեն (վճռ. ատեսանի համադրումար 12 8 931 թ. 1871):

* * * Մեկնաբանութեան (քեքսիս) որոշումները՝ նախկին խնդիրներու ալ կ'ազդեն (retroactive) (2 Յնվր. 932 թ, 1991):

* * * Արաբական տառերով, գաղտնի կամ հրապարակաւ դասարաններ բացողները, պատժ օրէնքին 526րդ յօդուածին համաձայն միեջև մէկ ամիս բանտարկութեան և 50 ասկի տուգանքի կը դատապարտուին (4 Յնվր. 1932, թ. 1993):

* * * Մաքսանենգութիւնը արգիլելու համար 74 յօդ. օրէնքը, հրատարակուած է 12 1 1932ին և թ. 2000 պաշտօնաթերթին մէջ: Այս առթիւ, մասնագիտական (իլսրիսաս դատարաններն ալ 3 Մարտ 1932ին կազմուած են՝ որոշ վայրերու մէջ:

Ճշմարտութեան հակառակ յայտադիր տուողները, կամ ո՛րևէ ձեւով խարդախութեամբ, խարէութեամբ և զիջութեամբ ստուգուած պակաս տուրք վճարողները, և կամ մաքսատուրքը չվճարելով գործողութիւնը լրացած ցոյց տալով ապրանք ներմուծողները՝ մէկ տարիէն մինչև երեք տարի բանտարկութեան և ապրանքին արժէքին կրկինը տուգանք կ'առնուի: Այս տեսակ դէպքերուն մեղսակից պաշտօնականներուն, վերոյիշեալ չարիքներուն կրկնապատիկը կը տնօրինուի:

* * * Օտար հիւպատոսարաններուն՝ նոյն խակ օտար երկրի մէջ՝ տուած ժառանգական փաստաթուղթերը անվաւեր են: Ասոնցմով, փոխանցման գործողութիւնները չեն կրնար կատարուիլ (24) 1 932):

* * * Մոսկուայի և կարսի դաշնագիրներուն համաձայն, ողջտ կամքովին Ռուսիա գաղթող Մալականներէն՝ թրքապատակներու կողմէ մէկ տարուան միջոցին նոտարի պաշտօնադրով առնուած անշարժ գոյքերը, գնողներուն անուան՝ առանց դատական ձեւակերպութիւններու՝ կ'արձանագրուին և քալուները կը տրուին (12 1 932):

Տնտեսական. — Երկրին թէ ներսը և թէ դուրսը, մեծաքանակ ծախուած ապրանքներու արժէքը աւելցնելու

ո՛հեւէ պատճառ գոյութիւն չունեցած՝ յաւելում ընողները մէկ ամիսէն մինչև մէկ տարի բանտարկութեան և մինչև տասը հազար ոսկի տուգանքի կը դատապարտուին: Հինգ հարիւր զրէնէն աւելի առևտուրներու մէջ, գնողին պահանջին վրայ, ծախողը պարտաւոր է Ֆարուքա տալու: Այս դատերը հաշտարար դատարանները կը նային (օրէնքի թիւ 1913):

* * * Վաճառանիչերուն միջազգային արձանագրութիւնները կարենալ ընկու համար 13 յօդ. կանոնագիրը հրատարակուած է 18 2 932/ին:

Արուեստի սեփականութիւնը պաշտպանելու մտադրութեամբ միութիւն (նեմիլիք) մը կազմելու համար, 20 Մարտ 1883ին Փարիզի միջազգային պայմանագրութեան, գործարաններու և առևտրական վաճառանիչներուն մասին 14 Ապրիլ 1891ին, Մատրիտի համաձայնագրին, և վերջին անգամ ալ 6 Նոյ. 1925ին Լոսէյի մէջ տեղի ունեցած բարեփոխումներուն համաձայն, գործարաններու և կամ առևտրական վաճառանիչներուն միջազգային արձանագրութիւններուն վերաբերեալ սոյն կանոնագիրը 12229 թիւ գործաւորներու որոշմագրով վաւերացուած է:

* * * Հինգ միլիոն վարկային (իքիպարի) գրամագլուխով «Թուրքիոյ արհեստից վարկային գրամատուն» (Թիւրքիա Սեմայի գրեխի պանֆաւք) կազմուելու 26 յօդուածով 2064 թիւ օրէնքը հրատարակուած է 14 Յու. 1932ին: Օրէնքը, հրատարակութենէն ամիս մը վերջը գործադրելի է:

* * * Կառավարութիւնը արտօնուած է մեծաշորհի ձեւով շէտերու ազատարար թուրք անանուն ընկերութիւնը կազմելու: Տասը հազար հատ, անուան արձանագրուած 50 ոսկինոց բաժնեթուղթերով 500,000 ոսկի գրամագլուխ պիտի ունենայ: (17 7 1932 թ. 2151):

* * * Թուրքիա ներածուելիք ինքնաշարժ խաղաղիքի մեքենաները ներմուծել և ասոնք շահագործելու իրաւունքը մտնկապաշտպան ընկերակցութեան յատկացուած է (Օ. 1787, 1 4 931):

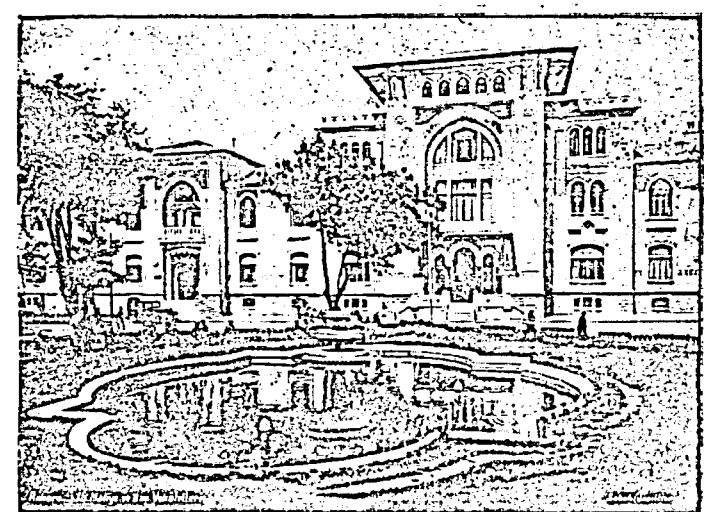
* * * Կաղիններու արտածումը պիտի հակակշտուի, որուն համար 34 յօդուածնոց կանոնագիրը հրատարակուած է 21 11 931/ին:

* * * Արօրներու (Բուլուղ) 1797 թիւ օրէնքը հրատարակուած է 2-4-931/ին:

* * * 1933 Յունուար մէկէն գործադրութեան դրուելիք չափերու 1782 թիւ օրէնքը (հօլիւիք գանուցու) հրատարակուած է 4 4 932/ին:

Օրէնքին մէջ նշանակուած չափերը և կշիռները հարկադրուած են պայմանագրութիւններու, «Ֆարուքաներու», տոմարներու և այլ առևտրական փաստաթուղթերուն վրայ արձանագրելու, հակառակ պարագային՝ այդ տեսակ թուղթերը արժէք մը չեն ներկայացներ:

Բացառութիւն կը կազմեն 1. «Մէթրօն» չընդունող

Վարչապետական և Ելմական պաշտօնատեղիներ

երկրի մը հետ պայմանաւորուել, 2. Թափուի և պայմանագրութեան պէս ներկայ օրէնքէն առաջ եղած արձանագրութիւնները 3. Դրամի, ադամանդի և գիտական խնդիրներու մէջ գործածուող 6. Օտար երկիրներէ եկած, բայց, տակաւին մաքսային գործողութիւնը չըրացած առևտրական ապրանքները:

1889ին Փարիզ կազմուած միջազգային ժողովին կողմէ ընդունուած և Ֆրանսայի Աէլր քաղաքին մէջ պահուած «մէթրոն»ի և «քիլոկրամ»ի նմոյշներէն առնուելիք չափերու նմոյշները, Թուրքիոյ համար ալ երկայնութեան, ծանրութեան հիմնական չափեր են: Ասոնք մասնաւոր վայրի մը

մէջ և կամ ուրիշ երկրներու ըրածին պէս պիտի պահուին և
 * * * Շարժուն գոյքերու և արժանթուղթերու վրայ գրաւի
 (ռեհն) վրայ փոխատուութիւն ընողներու մասին 38 յօդ-
 ուածնոց կանոնադրին համաձայն, ենթակայները տոնուազն
 5000 ոսկի դրամագլուխ ունենալու են: Երեք տարուան հա-
 մար արտօնագիր պիտի առնեն: Առևտրական սենեակներու
 արձանագրուելով, ազդարարելէ վերջը գործի կրնան սկսիլ:

Գրաւը փոխատուին ծախուելով ըլլալիք գործողու-
 թիւնը արգիւտած է: Գրաւին տիրոջ հաւանութիւնը չառ-
 նուած միւսներն ապրանքը ուրիշին չկրնար դրասի ձգուիլ:
 Տոկոսը կանխիկ արուած փոխատուութեան գումարէն չկր-
 նար կտրուիլ: Գրաւ ձգուած ապրանքները գործադիր ի-
 խանութեան միջոցաւ կը ծախուին: Տնտեսական գործա-
 վարութիւնը, այդ տեսակ գործերը տարին երկու տնդամ
 քննել կուտայ: Հաշուեկշիռը (պիլանշո) ամէն երեք ամիս
 Տնտեսական և Առևտրական տնօրէնութիւններուն կը զըր-
 կուի (20 6 931 թ. 1827):

* * * Տնտեսական գործառնութիւնները ապահովելու հա-
 մար, 16 11 931 թուականէն սկսեալ «Բանթէնժան»ի գրու-
 թիւնը սկսաւ կիրարկուիլ 1872 թիւ օրէնքով:

Տնտեսական տագնապին տուրքի 13 յօդ.նոց օրէնքը
 հրատարակուած է 1 12 931ին: Յաւելուածին համաձայն
 բնակարաններէն 6էն, և միւս կալուածներէն 3էն 1 տուրք
 պիտի առնուի:

* * * Պոլիս-Բերա-Ենիգիւղի «Թուրք օղային կազի անտ-
 նուն ընկերութեան» եկամուտը աւելցած ըլլալուն, 440,000
 ոսկի դրամագլուխը 1,320,000 ոսկիի բարձրացուցած են
 (3 2 932 թ. 2019):

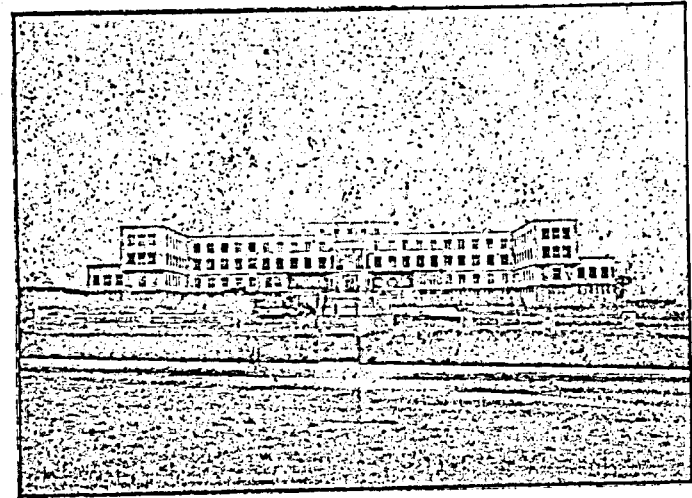
* * * Միախտտի մենաշնորհի վարչութեան 81 յօդ. բող-
 կացեալ կանոնադրը, հրատարակուած է 17 Մայիս 1932ին:

* * * Թուրքիայէն ապրանք արտածելու և ելմտական նը-
 պատակ մը չհետապնդելու պայմանաւ թէյ, շաքար, սուրճ
 ներմուծելու համար կառավարութիւնը 2054 թիւ օրէնքով
 արտօնուածէ հարկ իրաւ ձեռնարկութիւնը ընելու (6 7 932):

Ոլմսական. — Թուրքիոյ 1932ի հաշուեկշիռի (պիւսեհե)
 ծախքերու բաժինը, 169, 146, 747. ոսկի. եկամուտն ալ,
 169, 354, 800-թրք. ոսկի նախատեսուած է: Հետեւաբար,
 բաղդատմամբ անցեալ 1931 տարւոյն, ծախքերու բաժինէն

17,435,258 ոսկի խնայողութիւն եղած, հասոյթէն ալ
 16,650,799 ոսկի պակեցուցուած է:

1932 ելմտական տարւոյն մէջ, Օսմ. դրամատան հետ
 Պետական գանձուն հաշուրթացէն (հեսաւրք ցարի) զատ,
 կարճ ժամանակամիջոցով «աւլանս» տոնելու, հաշուրթաց
 բանալու, և առ առաւելն վեց ամիս պայմանաժամով «Գուն-
 ձային մուրհակներ (հազիքե պօօլարք) հանելու արտօն-
 ուած է ելմտական գործավարութիւնը: Միայն թէ, գոր-
 ձածութեան հանուելիք մուրհակներուն քանակը երբեք
 հինգ միլիոնը չկրնար անցնիլ:

Ազգային Պաշտպանութեան գործավարութեան պաշտօնատուն

Պետական գանձուն մէջ դանուող ազդային բաժնեթուղ-
 թերուն և արժեթուղթերուն փոխարէն ապահովուելիք վար-
 կերով, կամ ասոնց փոխարժէքով երկար պայմանաժամերով
 պետական արժեթուղթեր գնելու համար ելմտական գործա-
 վարութեան արտօնութիւն տրուած է:

* * * Մինչև 1927 տարւոյն վերջը, «կառավարութեան
 հաշուեկշիռի վերաբերեալ պարտքերուն մասին» 5 յօդուած-
 նոց 1783 թիւ յաւելուածական օրէնքին համաձայն, անոնք
 որ առնելիք ունին, 1 4 931 թուականէն մինչև 6 ամիս և
 աւելի վերջը հաստատուող պահանջներուն համար ալ

նոյնպէս 6 ամսուան մէջ պէտք է ամէնէն բարձր ելնուած կան պաշտօնեային դիմել:

* * * Ճաթուրաներուն մէջ՝ ներկայացուցիչներուն (սեֆեր) արուելիք վարձքերը և մեծ քանակութեամբ ապրանքներու համար յաճախորդներուն ըլլալիք զեղչերը, մաքսատան պաշտօնեաներու կողմէ պիտի ընդունուին (19. 4. 931 թ. 1778):

* * * Անասուններէն առնուելիք տուրքի 29 յօդ, օրէնքը 15 Յլս. 1931ին հրատարակուած է, որուն համաձայն, ոչխարէն և այծէն 50 դր., թիթիկէն 40 դր., ուզտէն 200, Գոմէշէն 150, արջառէն 90, ձիէն և ջորիէն 125, էշէն 50, և խոզէն 300 դր. պիտի առնուի:

* * * Հողային տուրքի 40 յօդուածնոց կանոնագիրը. 6 Յլս. 1931ի 1833 թիւ օրէնքին գործադրութեան ձեւը մասնաբաժանութեամբ ձեւով է (1 Մյս. 1932):

* * * Ժառանգական և փոխանցման տուրքի կանոնագրին 8րդ. յօդ. 2րդ. հատուածին համաձայն, հանրութեան յատկացուած ազօթատեղիներուն (մզկիթ, եկեղեցի, սինակոկ), ձրի հիւանդանոցներուն, աղքատախնամներուն, որբանոցներուն փոխանցուած շարժուն գոյքերէն և տսոնց վերաբերեալ էական իրաւունքներէն, ամէն տեսակ ողորմութիւններէն (ազօթատեղիներուն ողորմութեան սնտուկներուն պէս), մաքրութեան գրամէն, մսմաղրամէն, և անոնց նման նպատակներուն յատկացուած գումարներէն ժառանգական կամ նուիրատուութեան տուրք չառնուիր (3 Մյս. 1932):

* * * Գործունէութեան 1860 թիւ տուրքին B. A. հատուածներուն համեմատ առնուելիք տուրքը 1 Յնս. 1932 էն սկսեալ հարւուրին 6էն 10ի բարձրացած է (31 5 1932):

* * * Ելմտական գործավարութեան ենթակայ մենաշնորհները միացնելով «Մաքսի և մենաշնորհներու» նորակազմ գործավարութեան փոխանցուած են (31 Մյս. 1932):

Առողջապահական. — Նշագեղձերու շիճուկին (գուլեբալազր սեբուս) վերաբերեալ 1898 թիւ օրէնքին յարակից 13 յօդուածնոց պայմանագրութիւնը (6 1 932):

* * * «Թրախօմ»ի դէմ պայքարելու համար 47 յօդ. նոց հրահանգը, (7 1 932):

* * * Անասուններու ասողջութեան հսկիչներու համար

պատրաստուած 517 յօդուածնոց կանոնագիրը 17 9 931ին հրատարակուած են:

Կրթական. — 1329 (1912) թուակիր նախակրթարանի վերաբերեալ օրէնքին 1778 թիւ յաւելուածին համաձայն, թուրք հայրենակիցներու տղաքները, նախնական դաստիարակութեան համար, թուրք վարժարանները պիտի մտնան (29 Մարտ 1931):

* * * Երաժշտական ուսուցչանոցի հրահանգը՝ 8 4 931ին հրատարակուած է:

* * * Կրթական գործավարութեան կողմէ մատակարարուելու պայմանաւ, գիշերօթիկ շիքսէ, ուսուցչանոց, միջին վարժարաններ, արուեստանոց, որոշեալ քանակէն աւելի առնուելիք վճարովի գիշերօթիկ աշակերտներու համար, այս վարժարաններու յարակից «բանսիոն»ներ կազմելու արտօնուած է (12 Յլս. 1931):

Այս օրէնքին կարգ մը յօդուածները բարեփոխուած են 16 6 1932ին:

* * * 1932էն սկսեալ, այր կամ կին, Պոլսոյ բժշկական համալսարանէն վկայեալ, ինչպէս նաև օտար համալսարանէն շրջանաւարտ ըլլալով, բժշկութիւն ընելու համար արտօնագիր ստանալիք անձերը, 8 Նոյ. 1339 (1923) թուակիր օրէնքին համաձայն երկու տարուան պարտաւորիչ ծառայութիւնին շնչուած է (3 Յնս. 932):

Թղթարական. — Թղթարբրով ներմուծուած ձրարներու մէջ, մաքսատուրքի ենթակայ առարկայներուն մաքսային գործողութիւնները՝ թղթատարական և մաքսային պաշտօնեաներու կողմէ պիտի կատարուին (22 Մարտ 931, թ. 1754 հրահանգ):

* * * Լոնտոնի մէջ թղթատարական միջազգային համաժողովին մէջ որոշուած, 1. Թղթատարական սպասարկութեան մասին կանոնագիրը, օգի ճամբով նամակներ փոխադրելու գրութիւնը, 2. Արժէքաւոր նամակներու և տուփերու վերաբերեալ բրոթօքօլը. 3. Թղթածրարներու փոխադրութեան պայմանագրութիւնը, 4. Դրամի փոխանցման (հավալի) համաձայնագիրը. 6. Թերթերու և հանդէսներու բաժնեկիցներու հասկացողութեան պաշտօնագրերը, վաւերացուած են 13 3 932ին հրատարակուած 1928 թիւ օրէնքով:

* * * Խոթերն հեռագրի ընկերութեան հետ պայմանագրութիւնը շնչուելով, Էմբերիալ ենս Էնթեքնասիօնալ Քօմիւնիգասիօն Լիմիթէս—ընկերութեան հետ պայմանագրութիւն կնքուած է (26 6 932):

* * * Թուրքիոյ նաւահանգիստներուն և նաւամատոյցնե-
րուն մէջ սպառարկող թղթատարութիւնը պիտութեան վար-
չական իշխանութեան յանձնուած է 2068 թիւ օրէնքով
(17 7 932):

Արսաբիմ.— Թուրքիոյ Լիթվանիոյ հետ, բարեկամա-
կան դաշնագիրը Մոսկուայի մէջ կնքուած է (31 Մարտ
1931)ին,

Ռուսմանիոյ հետ, Լոզանի դաշնագրին 126րդ յօդուածին
համաձայն, զերեզմաններու մասին (2 4 931),

Ճարտնի հետ, առևտրական և շոգենաւային երթևե-
կութեան (15 4 931),

Չուիցերիոյ հետ, առևտրական (5 4 931),

» հետ բնակութեան (4 8 931),

Չեխոսլովաքիոյ հետ, առևտրական և շոգենաւային
(6 4 931), իրաւարարական և քաղ. իրաւական խնդիրնե-
րու կարգադրման (5 8 931), քաղաքային և առևտրական
դատական հարցերու մասին փոխադարձ յարաբերութեան,
և ոճրագործներու փոխադարձ յանձման, և դատական գոր-
ծերու մէջ փոխադարձ ղիւրութեան (9 7 932),

Գերմանիոյ հետ, ոճրագործներու փոխադարձ յանձման
(6 4 931),

Իտալիոյ հետ, Հիւպատոսներու վերաբերեալ (7 4 931),

Սովետական Ռուսիոյ հետ, Սեւ Մովու և ասորյարակից ծո-
վերու մէջ, ծովային սպառազինութեան սահմանափակման
մասին (3 8 931), առևտրական և շոգենաւային երթևեկու-
թեան (5 8 931),

Պելճիզայի հետ, իրաւարարութեան և քաղ. իրաւա-
կան հարցերուն կարգադրման համար (4 8 931),

Աւստրիոյ հետ, իրաւական, առևտրական, դատական
հարցերուն շուրջ փոխադարձ յարաբերութեան և դատական
վճիռներու գործադրման (4 8 931),

Ամերիկայի հետ, բնակութեան (9 6 932),

Իրազի հետ, բնակութեան (9 Յնո. 932), ոճրագործ-
ներու փոխադարձ յանձման (5 Յլս. 932),

Պարսկաստանի հետ, իրաւարարական և քաղ. իրաւա-
կան հարցերուն կարգադրման, սահմաններու ճշգրտման
(23 Յնո. 932),

Շուէտի հետ, իրաւարարական և քաղ. իրաւական հար-
ցերու կարգադրման (27 6 932),

Ռուս Մորհրդային Միութիւններու հետ, բարեկամու-

թեան և չէղոքութեան դաշնագիրը յարակից 3 բրոթօքօլնե-
րով (5 տարի ևս երկարաձգուած) (3 Յլս. 932):

Նորվեկիոյ հետ, բնակութեան, առևտրական, շոգենա-
ւային երթևեկութեան (5 7 932),

Լեհաստանի հետ, բնակութեան (5 7 932),

Անգլիոյ հետ, քաղաքային և առևտրական հարցերու
մասին դատական փոխադարձ ղիւրութեան (օրէնքի թիւ
2045),

Տանըմարքայի հետ, իրաւարարական և քաղ. իրաւա-
կան հարցերու կարգադրման (9 7 932),

Դաշնագրերը և պայմանագրութիւնները կնքուած և
վաւերացուած են:

* * * Պատերազմական գերիներու մասին 27 Յլս. 929ին
ձեռնարկի մէջ կայացած պայմանագրութիւնը ընդունուած
է 1791 թիւ օրէնքով (7 4 932):

Լիեալ գոյլեւ.— Փոխանակութեան և սեփականացման
(Թէֆլիզ) գործողութիւնները վերջնականապէս լրացնելու
մասին 21 յօդուածնոց օրէնքը հրատարակուած է 28 Մարտ
931ին:

* * * Հելլէնահպատակներու գոյքերը ետ պիտի տրուին
(3 5 939):

* * * Անյայտանային հաստատուող անձերու անուան
արձանագրուած և պետական գանձուն կողմէ յանձնաձեռնե-
լու համար կազմուելիք տոմարներու մէջ նշանակուած ան-
չարժ գոյքերուն հիմակուելէ քալիուլի պաշտօնաթուղթերը
ի նպաստ Էառովարութեան չկրնար տրուել: Այս տեսակ
անչարժ գոյքերը, պետական գանձուն կողմէ յանձնաձեռնած
միջոցին, անոնք որ օրինաւոր փաստաթուղթ ներկայացնե-
լով սեփականութեան իրաւունք ունենալին կը պնդեն,
ասոնց ի նպաստ գործողութիւնները ըստ օրինի կատարուե-
լով, սեփականաթուղթերը (քալիուլ) իրենց կը տրուի (25
Մյս. 932, թիւ պաշտօնաթերթի 2107):

* * * Կորսի և Մոսկուայի դաշնագրերուն յաւելեալ բրօ-
թօքօլին 9 Յնո. 926 թուականէն սկսեալ մէկ տարուան
միջոցին, երկրէն մեկնող Հայերուն կողմէ Նոտարի պաշտօ-
նագրով ծախուած անչարժ գոյքերը, զնոց թրքահպատակ-
ներուն անուան կրնան փոխանցուիլ (8 8 932):

* * * Ո՛ր լքեալ գոյքերը ժառանգորդներուն կրնան փո-
խանցուիլ:

1 — Անոնք 1331 (1915)ին, զօրահանութեան միջոցին տարագրուելով, զինադատարին վերադարձած են, այսպիսիներուն գոյքերը չեն զրաւուիր:

2 — Անոնք որ՝ տարագրութենէ վերադառնալով գոյքերնուն տիրանալէն վերջը մեռած են, ասոնց ժառանգորդները եթէ զիմեն, կրնան այդ անշարժ գոյքերը իրենց անուան փոխանցել (*):

3 — Անոնք որ՝ տարագրութեան մէջ մեռած են, և գոյքերուն ալ Յունուար 1336 (1920) թուակիր որոշմանդրին գործադրութեան դրուելէն մինչև 14 Դեկտ. 1338 (1922) ջնջման թուականը, ժառանգորդներուն տիրացած ըլլալը պաշտօնական քննութեամբ եթէ հաստատուած ըլլայ, այս գոյքերը չեն զրաւուիր և ժառանգորդներու կը փոխանցուին: Յիշեալ 14 Դեկտ. 1922էն վերջը, եթէ ժառանգորդները տիրացած են, և կամ այդ թուականներուն փախած կամ անյայտացած են, այդ պարագային անշարժ գոյքերը պետական դանձուն կը փոխանցուին:

8/1/20

4 — Անոնք որ՝ տարագրութենէ վերջը մեռած են, և ասոնց գոյքերը ժառանգորդներուն փոխանցուած չըլլալով, ասոնք ալ տէր չեն եղած, այս տեսակ անշարժ գոյքերը, վերստին գործադրութեան գրուած 13 Սեպտ. 1931 (1915) թուակիր հաշուեյարդարութեան օրէնքին համաձայն պետական դանձուն կը փոխանցուին (Յլմտ. գործ. 15 Նոյ. 1338 (1922) հետադիրը և 21 Հոկտ. 1339 (1923) քալույլի վարչութեան ուղղուած հրահանգները):

* * Պաշտօնական արտօնութեամբ Պոլիս և կամ ո՛րևէ երկիր երթեւեկող անձներուն գոյքերը «չըբեալ գոյք» չեն նըկատուիր:

Մասնաւորաբար, Լոզանի դաշնագրին Աղգ. Մեծ ժողովոյ կողմէ վաւերացուած թուականէն վերջը գացողներուն գոյքերը երբեք չեն զրաւուիր, եթէ գրուածներ կան ետ կը արուին (Գործ. Խարհրդոյ որոշմանդիր — 18—1—1341 (1925) և 5—2—1341 (1925):

ԼՈՒԹՃԻԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵՍՆ

(*) 15 Ապրիլ 1339 (1923) թուակիր օրէնքին 6րդ յօդուածին մէջ նշանակուած ո՛րևէ ձեւով մեկնած, փախած, անյայտացած եւն. անձերը, վերջիջեալ 1 եւ 2րդ յօդուածներէն չեն կրնար օգտուիլ (24 Մայիս 1339 (1923) թուակիր հրահանգ):